

EKEUNTE SÆCULO QUINTO

JULIANUS POMERIUS.

PROLEGOMENA.

NOTITIA EX CAVE.

Julianus Pomerius, gente Maurus, in Galliam profectus in civitate Arelatensi scholam rhetoricam aperuit, ac demum presbyter ordinatus est. Claruit circa an. 498. Eum sanctitate vitæ et scriptis quotidie editis eminuisse fidem facit Gennadius (*De Script. c. 98*), quo tempore Catalogum suum iste clausit. Scripsit libros 8 de Anima, quorum argumenta sigillatim enumerant Gennadius et Isidorus (*De Script. c. 12*), et in libro secundo de Corporeitate animæ disputasse notant. Quantum vero ex argumentis hisce conjectari licet (opus enim nunc non superest) isti libri, ex Nemesii

A libris 8 de Anima fere excerpti sunt. Scripsit et statum de Contemptu mundi ac rerum transitorum Principium, et alium de Vitiis et Virtutibus, libellum huc de Virginibus instituendis, quæ interierunt. Ejus superest opus de Vita contemplativa, sive de Vita contemplatione, vel de actuali conversatione tres libros divisum; quod Prospero vulgo perperam scriptum, inter opera istius haberi solet, ac eo nomine seorsim prodiit anno 1487 et Col. n. 153. Prologum operis istius secundum primus edidit rius Spicileg. tom. XIII.

ADMONITIO

LIBRIS DE VITA CONTEMPLATIVA

A MANGEANTIO PRÆFIXA

IN SUA S. PROSPERI AQUITANI PARISENSI EDITIONE.

In appendicem rejicimus primo loco libros duos de Vita contemplativa, opus licet elegans et pene omnium laudibus celebratissimum, atque ab annis octingentis ad nostram usque ætatem sancto Prospero assertum. Ab octavo namque sæculo medio scriptores inventi sunt qui sub auctoris nostri nomine opus istud laudavere. Chrodogangus enim Metensis episcopus, qui illo sæculo florebat, et studio regularis disciplinæ, cui canonicos Ecclesiæ suæ subdi voluit, admodum commendabilis existit, in regula canonicorum, Prosperum librorum de Vita contemplativa auctorem agnovit. Idem prælat Jonas Aurelianensis episcopus, qui floruit sub pontificatu Eugenio II et Gregorio III, imperantibus Ludovico Pio et Carolo Calvo, id est sæculo sequenti, in libro de laicali Institutione, qui primum editus est in lucem a doctissimo viro D. Luca Acherio monacho Sangermanensi, ordinis S. Benedicti congregationis S. Mauri in tomo I sui scriptorum veterum Spicilegii. Tum concilium Aquisgranense sub eodem Ludovico Pio in causa ejusdem canonicorum institutionis celebratum anno 818 huic opinioni favere videtur, cum hosce tractatus ut Prosperianos usurpat, non secus ac concilium Parisiense sextum sub eodem imperatore post annos tredecim coactum. Quin etiam huic operi inscriptum legitur Prospero nomen in manuscriptis codicibus ejusdem ætatis, et in editis antiquioribus habetur insertum. Ita denique creditum, nullo refragante, ob omnibus posterioris

B ævi scriptoribus. Nihilominus tamen hodie consensu eruditos non esse Prosperi hocce opus de Vita contemplativa, nec iis religio fuit tam antiquis tamque testibus fidem derogare, et libros proxime subjacenti alteri ascribere; Juliano scilicet cui coerat Pomerio, natione Mauro, qui Arelate rhecum magna famæ laude docuit, auditorumque Cæsarium Magnum ejusdem urbis postea episcopus ut testatur ejusdem sancti pontificis Vita liber.

Hujus porro sententiæ probationes suppetunt pauca. Nam, 1° ut ex ipsiusmet auctoris testimonio primum ducamus, auctor iste (quod ante omnes observavit Jac. Sirmondus in notis aquisgranense concilium) Hilarii Arelatensis, qui ob 449, laudes contexit, lib. II, cap. 9, quasi ejus longe ante diem supremum obiisse supponit certe æqualis Hilario Prospero asserere nequivisse etiam, si libuerit, eam rationem quam urget II. N. quod nempe Prosper non ita liberaliter eum laudem quem ipse in litteris ad Augustinum testatur à doctoris gratiæ doctrinam minus propensum; e merito clarum, præcipuæ auctoritatis, et spiritus studiorum virum fuisse profiteatur.

Aliæ insuper suppetunt rationes, quæ dum opus auctori restitunt, necessario illud deinceps a libris operibus omnino discernunt. Ac primum S. I. libro de Scriptoribus ecclesiasticis, cap. 12, e

libros illos Juliano Pomerio ascribit, his verbis: « Alios quoque tres libros edidit de futura vita Contemplatione, vel actualis conversatione, nec non etiam de Vitiis et Virtutibus: » qua certe recensione omnis operæ distributio et totius tractatus istius argumentum describitur, ut ex libri tertii præfatione clarius perspicitur. 2° Laudatus jam Sirmondus codicem ms. vidisse se testatur qui fuerat alias S. Salvatoris vicecomitis, postea vero fuit illustrissimi doctissimi que archiepiscopi Tolosani Caroli de Monchal, in quo libri illi, Juliani Pomerii nomine prætitulantur. Et eodem fide dignissimo assertore, in Collectione canonum codicis Andegavensis, sancto Pomerio, sic enim vocat, rursus ascribuntur tractatus illi nostri. Alterum subinde nactum se testatur P. Quersnellus in bibliotheca abbatiæ beatæ Mariæ de Trappa, quæ ex obscuro monasteriolo in numerosissimum sanctissimumque asceterium derepente evadens religiosissimi abbatis studio ac pietate, suum ætate nostra Gallicanæ Ecclesiæ Bernardum, suam Bernardo reddidit Clarum Vallem. Duobus hisce oculatis testibus additis læcet tertium non minoris auctoritatis testem, scilicet doctissimum et clarissimi nominis auctorem Bibliothecæ novæ auctorum ecclesiasticorum, qui tomus sui tertii parte secunda monet, audisse se (a fide dignis procul dubio) asservari etiamnum in bibliotheca capituli insignis Ecclesiæ Bellovacensis, pervetustum ms. in quo tres libri de Vita contemplativa Juliani Pomerii ut certi auctoris nomine inscribuntur.

Nec forte alterius operis Pomerii meminisse censendus est Gennadius in Catalogo de viris illustribus, seu de ecclesiasticis scriptoribus, cum recensito opere in quo auctor ille interrogantibus et rogantibus Juliano episcopo et Vero presbytero, dialogorum more respondens; arte dialectica et sermone ingenio apto composuit de Natura animæ et Qualitate ejus, etc., libros octo; subdit Gennadius: « Memini legisse me olim ejus dictatum a l quemdam nomine Principium, etc., et alium, de Vitiis et Virtutibus prætitulatum. »

Nec inutile erit hic aliquid etiam de Juliano Pomerii fama fortunisque breviter præfari. Fuit porro hic Julianus Pomerius, dum hæc scripsit, ex rhetoricis disciplinis ad ecclesiasticos gradus provectus: neque enim credere par est Julianum episcopum, cujus jussu styllum arripuit, auctorem illi fuisse, ut de clericorum officiis tractaret antequam eo gradu auctus esset, cui Ecclesia magisterium, et aliorum institutionem permisit. Sed et Gennadius hunc presbyterum ordinatum tradit. Hunc Ennodius Ticinensis episcopus exquisite laudat lib. 11, epist. 6, quam ipsi inscribit, ubi hæc sub finem: « Nunc tu'e, mi domine, et circa me ecclesiasticæ disciplinæ magis exerce [auctorem,] etc. Ad eundem etiam duas epistolas transmisisse legitur Ruricius Lemovicensis. Nam et ipse Æonium Arelatensem rogat, lib. 11, cap. 8, ut Pomerium ad se venire jubeat. Hunc autem cum tunc abbatem appellet, argumento est eum ab Æonio monasterii regimini, post adeptum sacerdotalem ordinem fuisse præpositum, quemadmodum ipsemet pontifex Cæsarium jam factum presbyterum monasterii abbatem pariter constituerat. Dum vero dicitur Cæsarium reli-

giosæ sodalitati defuncti abbatis loco suffectum, non inani forte conjectura inferemus illum Juliano magistro quondam suo hoc in munere successorem electum: quem quidem hoc tempore jam annis gravem existinare consequens erit. Quod etiam ipse innuit Gennadius in Catalogo cap. 98, quem concinnans aut amplificans circa annum 494, ait: « Scripsisse et alia dicitur, et adhuc scribere..... vivit usque hodie conversatione Deo digna, apta professioni et gradui. » Quibus verbis postremis, et monachatum illius et sacerdotium designasse jure credetur.

Inscripti sunt autem libri illi Juliano episcopo, se incertum cujus sedis fuerit episcopus. Observatur sane hujus nominis pontifex Carpenteratensis in Epao-nensi concilio anni 517 subscriptus, cui ut hoc opus dicatum B judicetur non videtur obstare tum ratio temporis, tum regionum distantia: sed ut erat hoc nomen his sæculis commune, alii etiam esse potuere Juliani, quorum alteri lucubrationes suas nuncupasset Pomerius. Nam, si fides auctori Vitæ S. Honorati quæ circumfertur, sedit inter Foro-Julianenses hujus nominis pontifex: quem cum iste ejusdem Honorati et Caprasii ex Italia reduncum hospitem narret; auctor Foro-Julianensis Ecclesiæ, eundem cum Quillinio, ad quem datae erant Leporii retractationis litteræ, fuisse conjecerat: at quia consarcinatoribus solemne est remotiores temporum epochas conjungere, vel conjunctas distrahere, potuit ille Julianum episcopum inter hæc tempora deprehendisse; post Victorinum utique, qui anno 506

Agathensi concilio interfuit: cujusque exstat epistola ad C Ruricium Lemovicensem, et istius ad Victorinum. Isto autem Foro-Julii sedente, Julianum provinciæ regiones collustrasse, et cum provincialibus necessitudines contraxisse singulares probatur in Secretis Lirinensibus. Ex hac autem ejus in his partibus consuetudine, haud dubie afflutam illi opinionem suspicari promptum est, qua ex citati Isidori testimonio discimus, eum in octo libris de Natura animæ quos conscripsit, secundum Tertulliani erroribus labefactasse, dum eam corpoream fallacibus etiam argumentis astruere contendit. Nam tum magna famæ laude celebrabatur Faustus monasterii Lirinensis, in Foro-Julianensi territorio post Maximum Reiensem tum episcopum, abbas; qui quidem sententiæ pene consepultæ cineres suscitare non detrectans, eam etiam scriptis libris acriter defendisse perhibetur: contra quem ex adverso stetit Claudianus Viennensis Ecclesiæ presbyter, litisque arbitrium se legit Præfectorium Patricium, doctissimum virum, et opt. C. Sollium Sidonium: his enim nominibus, in epistola libris suis præfixa illum convenit. Arbitrum illum autem statuit Fausto licet amicissimum, sed qui amiciorum sibi veritatem satis cumulate testatus esse videtur, dum libros illos, ut exquisitis præconiis celebravit in sua tertia ad Claudianum epist. lib. 14.

Cæterum suos de Anima libros Pomerius, ad ejusdem Juliani episcopi, cui libros de Vita contemplativa inscripsit, petitionem digessit, eodem assertore Gennadio, qui alium presbyterum nomine Verum memorat hujus operis edendi cum Juliano promctorem. Atque de hoc

Vero cum huc usque vix quidquam deprehendatur an-
madversum, non forte infeliciter conjectum ab auctore
dissertationis septimæ de suppositis S. Prospero scri-
ptis et tractatibus, Verum istum ab eo non diversum
esse, quem tam exquisitis præconiis commendat Sal-
vianus in epistola sua septima, eidem et Apro inscri-
pta: quæ quidem tanto majorem viri celebritatem ar-
guunt, quanto major ipse Salvianus, et in his etiam
laudibus parcior fuisse videtur. Sed hæc rursus, seu
Julianum, seu Verum extra provinciam, vel ejus vici-
niam quærendos non esse satis arguerent. At pro Vero
illud etiam majus occurrit, quod inter hæc tempora in
Arausicanorum præsulum serie, nominis hujus observe-

tur præsul, quem ab isto nostro diversum esse vix cre-
dibile; non illo quidem, cujus nomen inscriptum le-
gimus epistolæ provincialium episcoporum ad Leonem
pro instauratione jurium Arelatensis episcopi (cum
constet Eutropium Arausicanum episcopum Vri decres-
sorem sæculi quinti mediam partem prætegressum, ut
qui ab Hilario pontifice maximo nec non a Sidonio jam
episcopo litteras susceperit), sed illo Vero, qui post Eutro-
pium sedit, hoc exeunte sæculo, cujus et Vitam scripsit,
teste Sigeberto. Istius enim optime concurrunt temporis
epoche cum Juliani ac Salviani, a quibus laudatur ge-
stis. Et hæc quidem in librum proxime subjiciendum ex
doctissimorum criticorum scriptis inserta sufficiant.

JULIANI POMERII

DE VITA CONTEMPLATIVA

LIBRI TRES.

LIBER PRIMUS.

PROLOGUS.

1. Diu multumque renisus sum voluntati tuæ, mi-
domine studiosissime pontificum Juliane; non velut per-
tinaciter durus, sed propriæ impossibilitatis admonitus.
Videbatur enim mihi, et jure forsitan videbatur, quod
etiam ipsi præsumptionem meam potuissetis improvide
temeritatis arguere, si tantam rem, quæ utique esset
operose tractanda, facile ac sine ulla deliberatione
a suscipere: cum me oporteret prius ipsius rei pondus
unde dicendum foret, experire [Alias experiri]; et sic,
adjuvante Domino, si vires facultas explorata promit-
teret, ad hoc arripiendum, quod juberetis accedere.
His et talibus sollicita consideratione perspectis, neces-
sarium duxi, ut me aliquandiu a scribendi præsum-
ptione suspenderem. Sed quia sicut cogitanda fuit in-
juncti operis difficultas, ita cogitari debuit injungentis
auctoritas, nec volui, nec debui usquequaque resistere,
certus quod vires meas multo amplius adjuvaret tua
præcipientis oratio, quam gravaret ipsius materiæ ma-
gnitudo. Deinde ista consideratio animum meum suis
viribus diffidentem, in audaciam subeundæ præceptio-
nis vestræ perduxit; quod jam non humilitatis esset
perseveranter tenere silentium, sed superbiam ultra re-
nuere, quamvis infirmis cervicibus b onus impositum;
cui oneri sustinendo, etsi mea me rusticitas faciebat inva-
lidum, vestra fieri credidi fide qui jubebatis, idoneum.

2. Hoc quoque mihi audendi aliquid fiduciam da-

but, quod magnarum rerum magnus ipse conatus esset,
ctissimi nullus c disputantem sequeretur effectus. Si-
quidem necessariorum tractatio quæstionum, etsi non
instruit d non invenientis quod quærit animum, exercet
saltem quærentis ingenium: ut aut noverit se quærendo,
et nihil inveniendū nescire quod se sorte nosse præsum-
pserat; et ignorantie suæ consequenter admonitus,
quod sibi deesse viderit, quærat; quod invenerit teneat;
et quod tenuerit, e perseveranter exercet: aut si quod
sibi de divinis Literis propositum fuerat, salubriter
tractare, et sufficienter explicare f potuerit; non de in-
ventione g veritatis infletur, sed in Domino, qui enim
intus illuminavit, ut h illuminanda cognosceret, glo-
rietur. Quandoquidem scientia sicut sine dono Dei,
quod est caritas, inflat, ita si ei caritas admisceatur,
C edificat (I Cor. vii). Ac per hoc, qui de Deo loquū
voluerit, aut nihil dicit, et nulla eum i præcipiat infla-
tio; aut si aliquid dixerit, et se crediderit a Deo acce-
pisse quod l dixit, habet unde Deo gratias agat, non
habet quod ingenii sui viribus elatus ascribat.

3. Sed jam ipsa capitula, quæ utcumque solvendæ
proposuistis, attexam. Itaque k jubetis ut paucis edisse-
ram quæ sit vitæ contemplativæ proprietates: et quid in-
ter ipsam et activam vitam intersit, quanta possim bre-
vitate distinguam. Utrum is cui Ecclesiæ regendæ cura
commissa est, contemplativæ l virtutis fieri particeps
possit. Utrum æquanimiter sustinendi sint divina præ-

a Mss. duo., Regius unus et Camberonensis, sus-
ceperim.

b Sic mss. quinque cum edit. Lugd. 1559. Mss.
duo et edd. Duac. et Colon., quamvis infirmis cervi-
cibus onus impositum grave sit.

c Ms. Colberinus unus, disputationum.

d Mss. quatuor cum ed. Lugd., non instruit inve-
nientis; sed, ut videtur, minus bene.

e Ita mss. quinque. Ms. unus et edd., diligenter.

f Ms. Camberonensis, poterit.

g Abest vox veritatis a ms. Camb.

h Mss. duo, emulanda. Ms. unus, innubitata.

i Ms. Camb., præcipitabit.

j Edd. cum mss. uno, quod dicit.

k Mss. plerique, jubet.

l Ms. unus, contemplativæ vitæ.

cepta calcantes, an pro modo peccati debeant Ecclesiastica severitate coargui. Utrum ^a congregandis fratribus aut alendis, expediat facultates Ecclesiæ possideri, an perfectionis amore contemni. Quæ sit abstinentiæ credenda perfectio; et utrum ^b tantum corpori an et animæ necessaria debent judicari. Quantum a virtutibus veris virtutum similitudines distent. Quibus præcedentibus causis et subsequentibus incrementis nasci soleant vitia vel augeri; et quibus possint, adjuvante Domino, remediis, velut quibusdam medicamentis imminui vel sanari. Quot modis vel gradibus unaqueque virtus possit impleri. Et an vera sit illa philosophorum sententia, quæ virtutum omnium vel fontes quosdam quatuor virtutes; vitia quoque quatuor, velut quasdam origines malorum ^c omnium definiit. Hæc sunt nimirum decem, quæ a me voluistis enodari capitula, non ut absolutio eorum vobis aliquid cognitionis afferret, sed ut ^d vestra magis cura, si regulariter imperatum munus implevero, nonnihil ædificationis talium studiosis, horum et his similitum capitulorum explicatione conferret. Cæterum si tu ea nescires, nunquam tanto ordine dilucidanda proponeres. Idco autem voluistis cognita vobis disputationibus illustrari, ut aut me, si aliquid ^e secus quam ratio habet exponerem, saceretis emendari vel corrigi; aut certe per sollicitudinem vestram, meumque sermonem ad aliorum notitiam ^f possent catholice disputata perducere. ^g Nunc igitur quæ sit vitæ contemplatiæ proprietas, Domino vestris orationibus adjuvante tractemus.

ELENCHIUS.

CAPUT I. Quod ea sit vitæ contemplatiæ proprietas, ^g ubi ^h Dominum mundo corde videbitur.

CAP. II. De qualitate vitæ futuræ.

CAP. III. Quod eo iudicio Dei ⁱ ab iniquis hominibus separandi sunt sancti, i quo ante sunt beati angeli ab immundis spiritibus separati.

CAP. IV. De resurrectione vel vita sanctorum.

CAP. V. Quod præsentium contemptores etiam hic contemplatiæ vitæ beatitudo delectet.

CAP. VI. Quod perfectio contemplatiæ vitæ quæ hic haberi potest, ^k perfectioni futuræ comparari non possit.

CAP. VII. Quod Dominum sancti perfecte videre non possint, nisi cum ad beatitudinem futuræ vitæ pervenerint.

CAP. VIII. Quæ et quanta sit in hac carne vitæ contemplatiæ perfectio, vel qualiter ei persruendæ mundi contemptores inhæreant.

^a Ms. unus, pro congregandis.

^b Sic mss. duo cum ed. Lugd. et Duac. In aliis est tantum.

^c Ms. unus, origines malorum definiunt omnium.

^d Sic mss. sex cum edit. Lugd. Alii editi cum ms. uno, sed ut vestra magis cura sciret, si regulariter... capitulorum explicatione conferri. Camberon. ms., ut vestra magistra cura.

^e Ms. duo, secus ac

^f Ms. quinque, possint.

^g Ms. quinque, Nunc igitur jam.

^h Ms. Camb., Deus.

ⁱ Ms. unus, ab omnibus.

CAP. IX. Quod tantum interest inter perfectionem vitæ istius et futuræ, quantum interest inter perfectos qui peccare nolunt; et eos qui jam peccare non possunt.

CAP. X. Quod hic sancti ^l Deum in assumpta creatura viderunt.

CAP. XI. De qualitate glorificatorum corporum, quæ in resurrectione futura sunt.

CAP. XII. Quantum inter contemplativam et activam vitam intersit.

CAP. XIII. Quod sacerdotes sancti contemplatiæ vitæ fieri participes possint.

CAP. XIV. Uti se locutor excusat, quod Ecclesiæ magistros docere non audent.

CAP. XV. De negligentia sacerdotis qui doctrinæ suæ agendo contraria, personam non potest implere doctoris.

CAP. XVI. Quale periculum maneat eos qui Ecclesiam sibi crediam vel ^m relinquunt, vel strenue gubernare contemnunt.

CAP. XVII. Ubi anxium quod Ecclesiam n. c. relinquere, nec regere possit, provocat suggerendo quod eum melius regat exemplo.

CAP. XVIII. Quod parum valeat ⁿ exemplo agenda monstrare, nisi etiam quæ sint credenda, docendo Sacerdos ostenderit.

CAP. XIX. De virtute fidei, quod ad eam non solum credere, vel intelligere, sed etiam bene operari pertinet.

CAP. XX. Quod nihil prosit ^o Sacerdoti, etiam si bene vivat, si male viventem tacendo non corrigat.

CAP. XXI. Luctuosa descriptio ^p sacerdotis carnaliter viventis.

CAP. XXII. Quod secundum sermonem ^q prophetiæ culpa sua periant qui sacerdotum increpationes vel admonitiones perversa voluntate contemnunt.

CAP. XXIII. Quod sacerdotes etiam ^r qui aliter possunt, tam simpliciter docere debeant, ut omnes eos docentes intelligant.

CAP. XXIV. Quod intersit inter doctores qui Ecclesiam simpliciter docentes ædificant, et eos qui eloquentiam suam luculentis declamationibus ^s jactant.

CAP. XXV. Quales esse debeant sacerdotes qui volunt fieri vitæ contemplatiæ participes.

CAPUT PRIMUM.

Quod ea sit vitæ contemplatiæ proprietas, ubi Deus mundo corde videbitur.

Contemplativa vita, in qua Creatorem suum creatura intellectualis ab omni peccato purgata, atque ex

^j Ms. Camb., ante jam.

^k Sic mss. duo Reg. et Camb. Editi addunt illic.

^l Ms. Camb., Dominum.

^m Mss. 2 Reg. et Camb., relinquere volunt.

ⁿ Ms. Reg. unus, exempla agendo.

^o Mss. Reg. et Camberon., Nihil prosit sacerdotibus si bene vivunt, si male viventes tacendo non corrigant.

^p Mss. Reg. 2 et Camberon., Carnaliter viventium sacerdotum.

^q Ms. duo, prophetiæ.

^r Sic mss. duo. Editi. qualiter possunt.

^s Mss. duo., dejectant. Ms. unus, dejectant.

omni parte sanata visura est, a contemplando, id est, A videndo, nomen accepit. Quod si ita est, illa vita ubi Deus videri potest ipsa ^a contemplativa credenda est. In præsentibus ^b autem vita miseris, erroribusque plenissima, Deum, sicuti est, videri non posse, dubium non est. In futura igitur ^c vita, quæ ob hoc appellatur contemplativa, videndus est, nec immerito. Si enim videre Deum, summum solidumque est gaudium summum ^d vero gaudium præmium bene creditur beatorum; et præmium ^e non adhuc pugnantibus, sed ^f jam vincantibus dabitur post triumphum: quis non videat quod omnes sancti Deum in illa vita æterna videbunt, ubi sine fine gaudebunt? Ibi gaudebunt, ubi præmium reportabunt; ibi recepturi sunt præmium, ubi non solum devictis, sed etiam finitis hostibus, triumphabunt; ibi triumphabunt, ubi ulte- B rius adversarium non ^g habebunt.

2. Cæterum in hac vita, quamvis strenue dimicemus, et adjuvante Domino, catervas hostium, quibus circumfundimur, prosternamus; tamen si ab eis nolimus vinci, nunquam pugnare ^b desinimus. Nec vincens securos faciunt viriliter desudata jam prælia; sed magis sollicitant adversariorum rediviva certamina. Ac sic, quia secundum Scripturæ ⁱ sacræ sermonem, *tota humana vita tentatio est super terram (Job. vii, 4, sec. LXX)*, tunc est tentatio finienda quando finitur et pugna; et tunc est finienda pugna quando post hanc vitam succedit pugnae securi victoria: ut omnes milites Christi, qui usque in finem vitæ præsentis divinitus adjuti, suis hostibus infatigabiliter restiterunt, laboriosa jam C peregrinatione transacta, regnent felices in patria. In qua humana natura ita reparanda est, et ab omni prorsus infirmitate sananda, ut nec peccata ei ulla ^j remaneant, nec peccare jam ^k valeat. Cujus hoc erit totum præmium, ut vitæ contemplativæ semel compos effecta, inexplebiliter auctorem beatitudinis suæ ^l conspiciat, de illo gaudeat, ^m de illo quod speravit obtineat, et in eo ad ⁿ quod sancte vivendo pervenit, sine fine permaneat.

CAPUT II.

De qualitate vitæ futuræ.

1. Jam vero de qualitate ipsius vitæ futuræ quid

dicam, quæ potius debet credi quam dici? Nec ideo tamen debeo inde tacere ^o quod valeo, quia dicere quantum volo non valeo. Neque enim quia Deum ineffabilem credimus, fari de illo quod possumus non debemus. Ita sane, ut plus credatur de illa vita, quam ^p scribatur; quia nec potest inde tantum proferri sermone, quantum potest mente complecti; et minus concipit mentis humanæ quamlibet profunda complexio, quam ^q se habet rei ipsius magnitudo. Ergo futura vita creditur beate sempiterna, et sempiternæ beata, ubi est certa securitas, ^r securi tranquillitas, tranquilla jucunditas, felix æternitas, æterna felicitas; ubi est amor perfectus, timor nullus, dies æternus, alacer motus, et unus omnium spiritus de contemplatione Dei sui, ac de sua cum illo permansione securus; ubi ipsa civitas, quæ est angelorum sanctorum ^s et hominum congregatio beata, meritis fulgentibus ^t micat, et æterna salus exuberat, veritas regnat; ubi nec fallit quisque, nec fallitur; unde ^u nullus ejicitur beatus, et quo nullus miser admittitur.

CAPUT III.

Quod eo judicio Dei ab iniquis hominibus separandi sunt sancti quo ^v ante sunt beati angeli ab immundis spiritibus separati.

1. Sed ^x et hoc futurum credimus per justum Dei judicium, in quo non solum meritis, sed etiam locis sic ab iniquis justis ^y separandi sunt in æternum, ut jam nec ^z remunerati præmium finiant, nec damnati supplicium; quandoquidem propterea incorruptio et immortalitas dabitur etiam corporibus miserorum, ut nec ipsi ^{aa} æternam pœnam finiant, nec ipsos consumat immortalis pœna, sed puniat. Ideo autem beata incorruptio et immortalitate justorum corpora donabuntur; ^{bb} ut et ipsi in gloria, et in ipsis gloria æterna permaneat.

2. Hoc judicium, quod inter justos homines injustosque futurum dicimus, inter sanctos angelos et immundos credimus ^{cc} factum. Nam cum essent utriusque sine peccato creati, et ad serviendum Deo ^{dd} feliciter instituti, eorum quidam voluntate propria depravati noluerunt permanere ^{ee} quod facti sunt; ^{ff} cum se contra Creatorem suum ^{ff} typho superbiæ

^a Sic mss. duo. Reg. Editi vero, *ipsa est contempl. D credenda.*

^b Mss. Reg. unus, *etenim.*

^c Abest hæc vox *vita* a mss. duobus Colbert.

^d Ms. Camb., *summum et verum gaudium.* Ms. Reg. unus, *summum verum gaudium.*

^e Ms. Colb. unus, *quod non adhuc.*

^f Editio Lugd., *etiam.*

^g Mss. quatuor, *non timebunt.*

^h Mss. septem, Reg. duo, Colbert. quatuor et Camberon., *desinimus.* Editi, *desinamus.*

ⁱ Editi, *Scripturæ sacræ.* Mss., *sanctæ.*

^j Ms. Colb. unus, *ulla alterius.*

^k Edit. Lugd., *valeant.*

^l Ms. Reg. unus et Camberon., *concupiscat suæ.*

^m Mss. septem, non habent *de illo.*

ⁿ Sic mss. sex. Edit. vero, *ad quod sancte vivendo pervenerit.*

^o Ms. Colb. unus, *quantum valeo.*

^p Mss. quinque, *scribitur.*

^q Ms. Colb. unus, *se habeat.*

^r Editi, *et securi tranquillitas et tranquilla jucunditas*, deest et utrobique in mss. omnibus.

^s Ms. unus, *angelorum, sanctorumque omnium.*

^t Mss. tres, *micat: æterna salus.*

^u Mss. omnes, *beatus ejicitur.*

^v Mss. duo, *jam ante.* Mss. alii duo, *quo jam sunt.*

^x Mss. quinque, *Sed hoc.*

^y Ms. Reg. unus, *discernendi sunt.*

^z Editio Lug. sola, *nec remuneratis præmium finiat, nec damnatis supplicium.*

^{aa} Ms. Colb. unus, *nec ipsi æterna pœna finiantur.*

^{bb} Ms. Colb. unus, *ut ipsi (ms. alter et ipsi) in gloria æterna permaneant, cæteris omissis.*

^{cc} Ms. unus, *esse factum.*

^{dd} Ms. unus, *fideliter.*

^{ee} Ms. Reg. unus, *in eo quod facti sunt.*

^{ff} Ms. Camberon., *typho.*

lethalis hostiliter extulissent, de superna cœli regione projecti sunt (*Isai. xiv, 13*). Quos divina sententia ^a eo supplicio condemnavit, ut quia noluerunt perseverare, cum possent, nec ^b velint reparari, nec possint. Siquidem prævaricationis eorum fuit, quod ^c irrevocabilis iudicii animadversione percussi sunt; et ad damnationem justissimam profecto peruenit, quod voluntatem redeundi ac facultatem penitus amiserunt; sicut econtrario voluntatis sanctorum angelorum fuit, quod malis sponte cadentibus, ipsi in sua dignitate manserunt, et divino iustoque iudicio actum est, ut ^d quæ fuit cum Deo suo manendi voluntas, fieret permanendi voluntaria felixque necessitas. Et ideo, quia nec peccaverunt unquam, nec peccare jam possunt, illius contemplativæ vitæ semel facti participes, ^e inexplebiliter auctorem beatitudinis suæ conspiciunt, et merito suæ stabilitatis in æternum felices effecti, de sua permansione securi sunt. Qui summum solidumque gaudium, quo insatiabiliter perfruuntur, de divina contemplatione percipiunt, ac Deo suo insatiabiliter et amanter inseruiunt; ita perfecte beati, ut nec cupiant beatiores fieri ultra, nec valeant.

CAPUT IV.

De resurrectione, vel vita sanctorum.

1. Hæc est ^f contemplativa vita, vita beata, ad quam qui bonorum operum consummatione pervenerint, beatis angelis similes erunt, et simul ^g cum Deo sine fine regnabunt. Quod hic ^h crediderunt, ibi videbunt; sui Creatoris substantiam mundis cordibus contemplant, æterna exultatione gaudebunt; ⁱ divina ac mutua dilectione possessi, Deo suo in æternum et invicem sibi feliciter adhaerebunt; receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus, municipatum patriæ cœlestis accipient; atque ejus in æternum cives effecti, promissa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta lætitia, tanta cœlestium gratia gaudiorum, ut et remuneratori suo prætantis munerationibus gratias agant, et nullum fastidium ex ipsa affluentium bonorum perceptione sustineant. Ibi ita patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subjacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta ibi erit et tam perfecta mun-

^a Mss. tres, eo sub iudicio. Ms. alter, eo iudicio condemnavit.

^b Ita mss. omnes. Editi vero, nec velint reparari, nec possint.

^c Sic mss. quinque. Ms. alter, incredibilis. Editi vero, irrevocabiliter. Ms. Camb., prævaricationis eorum quod fuit, irrevocabilis iudicii.

^d M. Colb. unus, ut quibus fuit.

^e Mss. duo Colb., inexplicabiliter.

^f Sic ms. unus Colb. Cæteri cum editis, Hæc est contemplativa vita beata.

^g Ms. Reg. unus et Edd. Lug. et Duac., cum Deo suo.

^h Sic mss. sex. Editi, crediderant. Ms. unus, crediderunt.

ⁱ Ita Editi. Duac. et Colon. mss. tres, divina dilectione ac mutua dilectione. Editi vero Lug. cum ms. suo, divina dilectionis ac mutua delectatione. Ms. alter, divina delectatione ac mutua dilectione. Alius, divina

aditiam, ut habeant unde mundatori suo Deo gratias agant, non unde offensi aliquibus peccatorum sordibus erubescant; quia ibi nec ulla peccata, nec peccatores erunt, et qui ibi fuerint, jam peccare non poterunt. Nec latebit jam perfecte beatos aliquid secretorum, qui, quod est longe præstantius, ipsi visuri sunt mundis cordibus Deum: quandoquidem humana creatura ita perfecta erit, ut in melius aut deterius ultra mutari non possit.

2. Cujus humanæ substantiæ ad Conditoris sui similitudinem sublimatæ, omnia bona quæ naturaliter accepta ^k peccato corruerat, reparabuntur in melius; id est intellectus sine errore, memoria sine oblivione, cogitatio sine ^l pervagatione, caritas sine simulatione, sensus sine offensione, incolumitas sine debilitate, salus sine dolore, vita sine morte, facilitas sine impedimento, saturitas sine fastidio, et tota sanitas sine morbo: quoniam quidem quidquid hic corporibus ^m humanis vitiandis aut ferarum morsus ⁿ ademerint; aut improvisi casus abstulerint, aut malarum valetudinum genera diversa ^o decerpserint, aut humana crudelitas amputaverit, aut si ignis, vel quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipsa senectus etiam sanis onerosa negaverit, hæc atque his similia corporum damna una ibi resurrectio reparabit, atque ea corpora ^p multis omnibus instaurata, incorruptibilis sanitas obtinebit.

3. Propterea quicumque ibi erunt, etsi differentibus meritis ab invicem distabunt, omnes tamen una perfectione beati erunt: quia singulis præmia sua sufficientia erunt, et capere amplius præmiis suis jam perfecti non poterunt. Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos æqualiter habet, quamvis singuli cibum non æqualiter, sed pro possibilitate perceperint. ita omnes sancti, etsi fuerint aliqua graduum suorum diversitate distincti, una ^q beatitudine perfecti erunt, quia et una perfectione beati ^r futuri sunt. Cæterum in illa tantæ beatitudinis regione ^s nec majoris meriti sibi aliquid quisque arrogabit, quia arrogantia ibi nulla erit; ^t nec superiori inferior invidet, ^u quia ibi invidia esse non poterit. Et ideo, etsi erit ibi distantia mansionum, summa tamen in illis erit unius perfectionis æqualitas, quibus erit regni cœlestis una felicitas.

^v electione ac mutua delectatione possessi. Alter vero, divina dilectionis ac mutua caritatis possessione.

^w Ms. Camb., aut in deterius. Alii cum edd., aut deterius.

^x Ms. unus, peccando.

^y Ms. unus, prævaricatione.

^z Ms. unus, humanis hic corporibus vitiatis.

^{aa} Ms. Camb. et ed. Lugd., ademerit.

^{ab} Sic mss. tres. Alii cum edd., decerpserint: quod membrum abest ab editione Lugd.

^{ac} Ms. unus, una tamen beatitudine. Ms. alter, qui et una.

^{ad} Ms. unus, facti sunt.

^{ae} Ms. Camb., nec major meriti sibi aliquid arrogabit. Ms. alter, arrogabunt.

^{af} M. Colb. unus, nec superioribus inferioribus invidet.

^{ag} Sic mss. quinque. Mss. alii duo, invidus esse non poterit. Edd., quia ibi invidus nullus esse poterit.

CAPUT V.

Quod contemptores presentium etiam hic contemplativæ vitæ beatitudo delectet.

1. Cui felicitati promerendæ ille suspirat, qui presentibus omnibus futurorum contemplatione renuntiat, atque a domesticis occupationibus, quæ nonnunquam perfecte vivere cupientium processus impediunt, in illam divinæ sublimitatem contemplationis erectus, ipsos etiam suæ carnis affectus exsuperat; ^a et infra se universa despiciens, quæ plerumque animas de præteritæ vitæ sanctitate securas in terrena dejiciunt, ^b ipsis etiam cœlestibus appropinquat, ^c tanto divinis vicinior factus, quanto supra humana omnia studio perfectionis ascendit; certus quod si contemplativam vitam hic incertis honoribus, divitiis anxii, et caducis delectationibus plena voluntate prætulit; veros honores, securas divitias, et delectationes æternas ^d inveniat, cum ad perfectionem contemplativæ virtutis, in illa beata vita, ubi futura est, Deo remunerante, pervenerit. Et revera quid erit honoratius eo, quem divina clementia angelicæ dignitatis æqualitate beaverit? Quid ditius eo quem regni cœlestis ineffabiliter affluens beatitudo ditaverit? Aut quid etiam hic delectabilis contemplatione divina, quæ sibi veraciter inhianti incorruptibilem suavitatem futuræ remunerationis infundit? Quoniam quidem contemplativa vita hic quoque amatores suos futurorum honorum consideratione delectat, ac sibi tota mentis intentione vacantes, quantum in hac vita fieri potest, dono sapientiæ spiritualis illuminat; et ad illam divinæ plenitudinem visionis, cujus spem studiis intenti cœlestibus gerunt, incentivo quodam ipsius consequendæ perfectionis inflammat; ut quod nunc in ænigmate cernunt, nec perfecte discernunt, tunc in illa revelatione conspiciant.

CAPUT VI.

Quod perfectio contemplativæ vitæ quæ hic haberi potest, perfectioni futuræ comparari non possit.

1. Quapropter non sic contemplativæ vitæ sublimitatem in futuro, ubi perfectio perficienda est, prædicavi, ut in præsentem eam negare posse ab omnibus mundi contemptoribus apprehendi: si modo se ad eam tota devotione convertant; si desiderio ejus accensi, præsentia blandimenta fastidiant, et longe fortiores effecti, quam ut eos terrenæ occupationes illaqueent, divinis rebus ac futuris promissionibus considerandis inhæreant. Sed si ^e consideramus apostoli Pauli sermonem, quo inter eam scientiam quæ hic est, et eam quæ ibi futura est, discriminans ait:

Sic mss. septem cum edit. Lugd. Aliæ edit., *Qui et infra se.*

^b Ms. Reg. unus, *ipse jam.* Ms. Reg. alter, *ipse stiam.*

^c Mss. tres, *tantum divinis...quantum.*

^d Mss. duo, *inveniet.*

^e Mss. septem, *consideremus.*

^f Ms. Colb. unus, *illam vitam.*

^g Mss. duo et Ed. Colon., *Ac si quodammodo.*

^h Ms. unus, *sentiemus.*

ⁱ Sic mss. omnes. At edit., *desperetur.*

A *Ex parte scimus et ex parte prophetamus (I Cor. xiii. 9);* contemplationem divinam quæ in hac vita est, illi futuræ conferre nec possumus, nec debemus; quando idem apostolus adjungat et dicat: *Cum autem venerit quod perfectum est,* ^f in illa vita significans, *tunc evacuabitur quod ex parte est (Ibid., 10):* sic quod modo ex parte sentimus, tunc ad illam plenitudinem contemplationis divinæ perducti jam perfecte ^h videbimus.

2. Nec sane quia ibi rerum omnium notitia non per partes, sed simul et tota videbitur, ideo saltem qualiscunque in hoc fragili corpore ⁱ desperatur. *Etsi enim corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (Sap. ix, 15);* tamen ^j in quantum potest humana mens, quam suus Creator ad suam fecit imaginem, studeat etiam hic intelligibiliter Deum videre per fidem, ut eum plenius videat, cum pervenerit munere ipsius Conditoris sui ad speciem. Attende quam ^k divine sanctus Apostolus speciem fidemque distinxit, ut diceret: *Per fidem ambulamus, non per speciem (II Cor. v, 7).* ^l Fides ergo est per quam ambulatur, et species quæ videtur: quia in hac vita, ubi per fidem bene vivendo proficimus, bonorum operum quodammodo passibus ambulamus. In ^m futura autem pervenientes ad speciem, jam non ⁿ erit quo velut proficiendo ulterius ambulemus: se ^o ipsam speciem ad quam per fidem spiritualiter ambulando pervenimus, insatiabili delectatione videbimus.

CAPUT VII.

Quod Deum perfecte sancti videre non possint, nisi eam ad beatitudinem futuræ vitæ pervenerint.

1. Quocirca sic hortandi sunt ad contemplativam vitam, quicumque plene voluerint, et Deo ^a auxiliante potuerint, ut meminerint sibi ipsius contemplationis divinæ perfectionem, in illa beata vita quæ futura est, reservari; ut ibi Deum sicuti est, perfecte videant, ubi et ipsi erunt vitæ æternæ ac regni cœlestis consecutione perfecti. Cæterum si hic perfecte potuisset substantiam Dei humana fragilitas contemplari, nunquam sanctus evangelista dixisset: *Deum nemo vidit unquam.* Non dixit, Nemo videbit. Denique ^b esse sanctis hominibus, sed dilatam, ^c quod in præsentem tempore negavit, in futuro promisit dicens: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Neque hic dixit, Quoniam ipsi Deum vident. Igitur ^d Deus, qui in hac vita sine alicujus elementi assumptione, nec potuit videri, nec potest, in futura

^j Ms. Reg. unus, *in quantum valet.*

^k In ms. uno alia manu, *digne.*

^l Ms. unus, *per quam videtur.* Editio Lugd., *Fides ergo per quam ambulamus, et species quæ videtur tenenda est.*

^m Ms. unus, *in futuro autem.* Edit. Lugd. cum ms. Reg. uno, *jam non erit quod.*

ⁿ Ms. unus, *et adjuvante Domino.* Ed. Lugd., *perire poterit.*

^o Ms. Reg. unus, *quod in præsentem negavit, in futuro tempore promisit.*

vita videndus est : ibi est contemplationis divinæ A
speranda perfectio, ubi erit bonorum omnium ple-
nitude.

CAPUT VIII.

- *Quæ et quanta sit in hac carne vitæ contemplativæ per-
fectio, vel qualiter ei perfruendæ mundi contemptores
inhæreant.*

Proinde vitæ contemplativæ sectator ^a ad Condi-
torem suum corde illuminandus accedat, ipsi con-
templando atque ^b infatigabiliter perfruendo vigilan-
ter inserviat, ipsum jugiter concupiscat, præ amore
ejus omnia quibus inde potest averti, ^c refugiat,
omnes cogitationes suas, ac totam spem ex illius
delectatione [*al.* dilectione] suspendat, litterarum
divinarum sacris meditationibus vacet, in his se di-
vinitus illuminatus oblectet, ibi se totum velut in B
speculo quodam ^d refulgente consideret : quod in se
ravum deprehenderit corrigat, ^e quod rectum est
teneat, quod deforme componat, ^f quod pulchrum
excolat, quod sanum servet, quod infirmum assidua
meditatione corroboret; Domini sui præcepta infatigabi-
ter legat, ^g inexplebiliter diligat, efficaciter impleat,
et quid sibi cavendum quidve sectandum sit, ex eis
sufficienter instructus agnoscat, mysteriis earundem
divinarum Scripturarum perscrutandis insistat,
Christum ^h ibi promissum legat (*Joan.* 1, 45), repræ-
sentatum videat, prophetatam perditionem populi
contumacis intelligat, ⁱ impleri luceat, de salute
gentium gaudeat, ^j ex præteritis quæ prædicta sunt
et impleta teneat, futuris promissionibus credat, ab
streptu negotiorum sæcularium ^k remotissimus, ea C
^l ferventer excogitet, quibus animum suum in desi-
derium futuræ remunerationis inflammet, studiis
spiritualibus, quibus in dies singulos melior ac
melior fiat, invigilet, amet otium sanctum, in quo
exerceat animæ suæ negotium, mortuum sibi deputet
mundum, ac se mundi ^m blandimentis illecebris exhibeat
crucifixum; delectationi spectaculorum præsen-
tium incomparabiliter anteponat sui Creatoris intui-
tum, semper se ⁿ proficiente successu in fastigium
divinæ contemplationis attollat; nunquam, ne ad
momentum quidem, a promissionibus futuris consi-
derandis aversus, ad terrena respiciat; eo aciem
mentis indesinenter intendat, quo pervenire deside-
rat; beatitudinem vitæ futuræ ante oculos ^o animi

sni proponat et diligat; nec metuat aliquid tempo-
rale, nec cupiat; ne aut metus amittendæ rei tem-
poralis, aut cupiditas acquirendæ intentionem mentis
ejus emolliat; non eum blanda corrumpant, nec
adversa concutiant; non insuet opinio secunda, nec
sinistra deiciat, nec falsa vituperatio sive laudatio,
augeat ^p gaudia ejus, aut minuat; non gaudeat de
temporalibus omnino, nec lugeat. Inter læta invictus
ac tristia; unam faciem ^q animi constantis obtineat,
nec ^r pectori ejus stabilem firmitatem, quidquid pro-
mittit mundus aut minatur, excutiat; sed idem sem-
per ac sibi similis perseverans, mundi hujus damna
^s simul et lucra non sentiat. Et cum hæc et his similia
contemplativæ vitæ desiderio affectus impleverit,
non se hic jam ex omni parte perfectum, sed perfici-
endum in illa beata vita, quæ futura est, immobi-
liter credat; atque ^t ad eam se, ubi Dei substantiam
revelata facie videre possit, extendat.

CAPUT IX.

*Quod tantum interest inter perfectionem vitæ istius et
futuræ, quantum interest inter perfectos qui peccare
nolunt, et eos qui jam peccare non possunt.*

1. Nam sicut hic ^u comparatione juste viventium
dicitur quisque perfectus, quia justus præcepta facit,
perfectus autem præcepta transcendit : ita idem
collatus illis absolute perfectis, qui in vita beata
faturi sunt, non est, ut ita dicam, perfecte perfectus;
cui etsi dimissa est omnis iniquitas, non est adhuc
sanata, sed ^v sanatur ejus infirmitas; et ideo eisd
^x non peccat, ut sit vere perfectus, peccare tamen
potest : quia non est consumpta omni infirmitate sa-
natus; ac per hoc, ubi ab omni peccato mundatus,
peccare non poterit, ibi erit perfecte sanus et summe
perfectus

2. Hic autem quantalibet quis excellentia sancti-
tatis emineat, quantalibet eminentia perfectionis
excellent, potest quidem fieri pro modulo hujus vitæ
perfectus; sed non est sic de sua perfectione secu-
rus, ut non debeat esse de casu sollicitus : et utique
ubi est sollicitudo, non est absoluta beatitudo. Quæ
nequaquam perfecta credenda est, si secunda non
fuerit; nec secunda erit, nisi omnem sollicitudinem
securitas æterna consumpserit. Quapropter, qui
dicuntur in hac vita beati, spe beatitudinis futuræ
beati sunt; ^y ipsa autem re non hic, sed in illa vita

^a Ms. Colb. duo, ut ad Conditorem.

^b Ms. unus, insatiabiliter perfruendo. Ms. alter, insatiabiliter consequendo, vel utendo perfruendo, vigilantanter inserviat.

^c Ms. quinque, fugiat.

^d Ms. unus, refulgentem.

^e Ms. Camb., quod rectum est.

^f Ms. duo Reg. et Camberon., quod pulchrum servet, quod sanum excolat.

^g Ms. tres, implebiliter. Ms. unus, inexplicabiliter.

^h Editi., Christum promissum.

ⁱ Ms. Colb. unus, impletam.

^j Ms. Colb. unus, quæ de Christi morte prophetata sunt et impleta plangat, futuris promissionibus.

^k Ms. Colb. unus, remotissimus existat. Alter, sed ea ferventer.

^l Ms. Colb. unus, frequenter.

D ^m Ms. Colb. unus, blandimentis et illecebris. Ms. Camber., blandimentis illecebrisque.

ⁿ Sic mss. duo, cum edit. Lugd. Alii codices, proficientem.

^o Ms. unus, animæ suæ. Ms. alter, mentis suæ.

^p Ms. unus, gaudium ejus.

^q Sic mss. sex. Editi, animo constanti.

^r Sic mss. quatuor. Cæteri cum editis, pectoris.

^s Ms. septem, simul ac lucra.

^t Ita mss. omnes; editi vero, ad eundem.

^u Ms. unus, ex comparatione. Ms. alter, ad comparationem.

^v Ms. duo, sanabitur.

^x Ms. duo, si non peccat.

^y Ms. Colb. unus, ipsi autem sancti non hic, sed in illa vita beati sunt.

beati futuri sunt : quia ibi omnium beatorum beati tudo perfecta erit, ubi humana natura sui gloriam Conditoris, et suam perfecte beatificata visura est, atque ei sine ullo defectu suæ beatitudinis adhærebit.

CAPUT X.

Quod hic sancti Deum in assumpta creatura viderint.

Nec moveat quod hic quoque a justis antiquis visum legimus Deum : quia non est in hac humiliatione nostra sic visus, sicut in illa clarificatione videndus est : quandoquidem ^a sine forma visibilis creaturæ, in qua pro dispensatione temporum, ubi voluit, et quibus voluit justis apparuit, nec potuit, nec potest videri ; sed poterit cum ad supernam patriam peregrinatio nostra pervenerit, et mortale nostrum immortalitas beata vestierit ; atque ad contemplationem divinam, ^b perceptionemque cœlestium præmiorum omnes vere fideles fides ipsa, qua hic futura credebantur, impleta perduxerit.

CAPUT XI.

De qualitate glorificatorum corporum quæ in resurrectione futura sunt.

Ibi diversi quidem sexus corpora, sed sine ulla concupiscentia corporali futura sunt. Ibi erit omnium perfecta caritas, et nulla cupiditas (*Aug. de Civit. Dei lib. xxii, cap. 17*). Ibi etiam corporales oculos nihil visibilis creaturæ latebit, quia incorruptibilium corporum visus utique incorruptibilis erit ; et ita sine comparatione vivacior quam hic fuit, ut ei aliquid visibilium clausum esse non possit. Corporibus quippe immortalitate donatis auferenda est tarditas, non integritas ; necessitas, non voluntas, ut ibi sine temporis [*alias temporum*] mora aut impedimento ponderis sint, ubi esse voluerint ; atque eo sequatur sine ulla difficultate spirituale jam corpus, quocunque ire voluerit spiritus, angelicæ beatitudinis æqualitate perfectus. Tunc filiorum, parentum, conjugum miseria, qui ibi non fuerint, beatos contristare non poterit (*Aug. lib. 1 Retract. cap. 15 et 19*) : quia nomina omnium necessitudinum corporalium quæ hic nostra fragilitas habuit, excellentia illius beatitudinis non admittit : ubi omnes quicumque fuerint, unum corpus erunt, et singuli de sua vel de singulorum felicitate gaudebunt. Hæc de contemplativa vita dicta sufficiant.

CAPUT XII.

Quantum inter contemplativam et activam vitam intersit.

1. Jam nunc quid inter ipsam contemplativam et activam vitam intersit breviter disseramus. Quod ut evidentè eluceat, ipsas sibi invicem vitas, contemplativam scilicet et activam, præter earum virtutibus conferamus. Ad activam vitam pertinet inter humana proficere, et rebelles corporis motus

^a Mss. Reg. duo et edit. Lugd., in forma ; sed male, ut videtur.

^b Sic ms. Colb. unus. Reliqui tam mss. quam editi, vel perceptionem.

^c Ms. Colb. unus, in desiderio.

^d Mss. duo et Lugd., proprius.

^e Ita mss. Reg. duo, et duo Colb. Alii cum editis,

A rationis imperio temperare ; ad contemplativam supra humana ^e desiderio perfectionis ascendere, et ^d indesinenter augendis virtutibus incubare. Habet activa profectum, contemplativa fastigium. Hæc facit hominem sanctum, illa perfectum. Hujus vitæ est nulli prorsus injurias irrogare ; illius, irrogatas æquanimiter sustinere. Imo, ut proprius dicam, in excrucior activæ studet in se peccanti dimittere ; in contemplativæ sectator offensas quibus pulsatur, nec omnino concutitur, ignorare magis paratus est quam donare. Iste iram patientiæ virtute compercit inmoderatis cupiditatibus parcimoniæ ^e frenum imponit ; tangitur desideriis carnalibus, nec consentit pulsatur mundi hujus curiositate, nec rapitur ; quæ suo devota mente subjectus, non atteritur ^d versationibus, sed probatur. Ille omnes affectionibus quibus vita mortalium variatur, sanctis virtutibus vincit, cupiditatum ac perturbationum omnium libera beata quiete perfruitur, et illecebris ac voluptatibus factus expedita mente superior, ineffabili gaudii divinæ contemplationis ^f erigitur. Iste suscipiens peregrinum, vestiendo nudum, gubernando subactum, redimendo captivum, tuendo violenter oppressum, jugiter se ab omnibus iniquitatibus suis exculat, et vitam suam ^e bonorum operum fructibus ditat ; ille facultatibus suis in usus pauperum distribuit, ^h simul se exspoliavit mundo, et admovit se totis viribus cœlo ; res mundi mundo projecit, et ipsum devota mente Christo restituit, a quo immortales divitias sibi dari orat, ut pauper ; protegit se quotidie postulat, ut infirmus ; immortalitatis incremento vestiri cupit, ut nudus ; defendi se ab impugnatione invisibilium hostium supplicat, ut fragilitate carnis oppressus, et cœlestem sibi donari patriam desiderat, ut peregrinus.

2. Activa vita habet sollicitum cursum, contemplativa gaudium sempiternum. In hac acquiritur regnum, in illa percipitur. Hæc facit pulsare bonorum operum, velut quibusdam manibus januam ; illa vocat consummatos in patriam. In hac contemnitur mundus, in illa videbitur Deus. Et ut multa præteream quæ commemorare non valeo, in hac vita activa qui inmundis spiritibus exstiterint fortiores, in illa contemplativa, quæ summe beata est, remunerantur ^g Deo sicut angelis sanctis æquales, atque in æternum cum illo regnabunt in illa civitate superna felicitate. Itaque, quoniam de contemplativa vita in superioribus multa jam dicta sunt, et secundus liber est quæ de activa dicenda sunt continebit, sufficiant ista quæ diximus, ut consideremus et reliqua, quæ de tertio capitulo usque ad finem libri hujus sequenti disputatio tractabimus. Videamus nunc utrum is cui Ecclesie

frenos.

^f Ms. Camb., plenus efficitur. Ms. Reg., efficitur alia manu, afficitur.

^g Ms. unus, bonorum fructibus. Ms. alter, bonorum suorum fructibus.

^h Mss. duo, semel se.

ⁱ Mss. tres, Domino fiunt.

regendæ cura commissa est, contemplativæ vitæ fieri **A** particeps possit.

CAPUT XIII.

Quod sacerdotes sancti contemplativæ vitæ fieri particeps possint.

I. Qui diligenter ea que superius de vita contemplativa dicta sunt considerat, et, sufficienter, instructus intelligit quando et ubi possit ejus perfectio comprehendendi, non dubitabit Ecclesiarum principes vitæ contemplativæ posse et debere fieri sectatores: quia sive secundum opinionem quorundam nihil aliud sit vita contemplativa quam rerum latentium futurarumque notitia, sive ^a vacatio ab omnibus occupationibus mundi, sive divinarum studium litterarum, sive, quod his ^b probatur esse perfectius, ipsa visio ^c Dei; non video quid impedimenti sanctis sacerdotibus possit: ferri quominus ad hæc quatuor quæ commemoravi perveniant. Duo enim, primum et ultimum, id est, rerum latentium futurarumque notitia, at ipsa visio Dei, incomparabiliter præstantiora erunt in illa vita beata quam in ista, diversis erroribus implicata, quandoquidem tam rerum omnium notitia quam ipsa Dei substantia plene ac perfecte videbitur. Duo autem media, vacationem videlicet ab omnibus occupationibus mundi, et divinarum studium litterarum, etiam hic possunt habere pontifices; sed illi qui se ab omnibus implicamentis negotiorum sæcularium removens, non torpent otio, sed insistent perfectionis suæ negotio, et ab stultitia sapientiæ sæcularis aversi, verbo Dei infatigabiliter vacant, sapientes veraciter fiunt, cœlestia sapiunt, terrena **C** despiciunt, contradicentes sanæ doctrinæ redarguunt, obediens ^d institunt, sanctis virtutibus, quibus in dies singulos fiunt Deo propinquiores, incumbunt, ^e et tam suis quam omnium qui ^f per eos erudiuntur, profectibus clari, hic quidem velut gustum quemdam contemplativæ vitæ, quo ad eam ferventius provocentur, accipiunt; sed ibi jam in æternum felices effecti, de ejus perfectione gaudebunt. Proinde ^g non inflantur, quia hic omnium fidelium catholicorum honorantur ut capita; sed lætantur potius, quia ibi Christi, qui est sacerdotum ac fidelium omnium caput, clariora membra futuri sunt.

2. ^h At si (quod absit) sæcularibus negotiis implicati, fundorum terminos sine termino cupiditatis

^a Edd. Duac. et Colon., *vocatio*.

^b Ms. Colb. unus, *quod his est*.

^c Mss. tres, *Domini*, et sic paulo infra.

^d Mss. duo, *instruunt*.

^e Sic mss. omnes cum Lugd. At editi, *illi qui tam suis*.

^f Edit. Colon., *inter eos*. Ms. unus paulo post, *profectibus*.

^g Editi, *proinde vero*.

^h Edit. Lugd., *Et si*. Et paulo post mss. septem, *implicati*. Editi, *implicati*.

ⁱ Ms. unus, *lædant*. Alter, *dent*. Alius, *edant*. Alius vero, *ditent*.

^j Mss. duo Colb., *animam*.

^k Sic mss. quatuor, Reg. dno, et Colb. duo, cum edit. Lugdun., quæ addit *se*. Mss. duo alii, *tales se, quales*, etc. Editi vero Duac. et Colon., *necdum tales*

extendunt, ac se passim exquisitis deliciis ^l dedant, quæ i animum corpusque debilitant; si gloriam non Christi, sed suam, decepti vulgi adulantis honoribus quærant, plusque de se alienæ linguæ quam suæ conscientiæ credant; si omne gaudium suum non in futurorum remuneratione, nec in sanctitate vitæ, sed in sua tantum dignitate constituent, ^k et dum tales esse quales creduntur, amant, nunquam sibi displiceant, ac placentes sibi non sint de sua ^l correctione solliciti: quis non intelligat, tales, si in talibus perseverent, nec se ante finem vitæ præsentis emendent, contemplativæ vitæ particeps esse non posse? ad quam non perveniunt, nisi qui studuerint esse quod facti sunt; nec affectant ^m videri, sed esse quod sunt; non alienis laudibus, sed moribus suis eximii; nec solum de sua dignitate, sed potius de sacerdotalis vitæ ⁿ nobilitate conspicui: qui sunt non appellatione tenus, sed virtute pontifices, vitæ contemplativæ capaces, et gaudiorum cœlestium cohæredes.

CAPUT XIV.

Ubi locutor se excusat quod Ecclesiæ magistros docere non audeat.

Ac ne ^o cuipiam meus sermo præsumptuosus appareat, si quales non esse vel esse debeant omnes sacerdotes ^p ostendat; non generaliter, sed de uno mihi video esse dicendum, et de te potissimum quod hoc mihi ^q (pace tua dixerim) temere delegasti periculosi sermonis officium. Neque incognita vobis, sed usitata debeo comprehendere, quæ solemus inter nos mutua confabulatione conferre. Quibus breviter declaratis, non puto quod relationem meam, ^r magis quam disputationem qui-quam juste possit alicujus temeritatis arguerè; quasi patres meos audeam docere, a quibus normam vivendi accipere sum paratus et discere.

CAPUT XV.

De negligentia sacerdotis qui, doctrinæ suæ agendo contraria, personam non potest implere doctoris.

Recolite ergo quanta et qualia, me audiente ^s atque probante, dicere soleatis de administratione pontificis, qui populi sibi commissi cura posthabita, ardentius bona præsentia desiderat quam futura; et oblitus quod non solum de se, sed etiam de grege

Desse se quales creduntur ament.

^l Ita mss. omnes cum Lugd. Duac. et Colon., *de sua salute et correctione*.

^m Sic mss. omnes cum Lugd. Duac. et Colon., *videri esse quod non sunt*.

ⁿ Sic mss. Colb. quatuor cum Lugdun. et Duac. Colon., *notabilitate*.

^o Mss. duo Colb. et Colon., *cuiquam*.

^p Ms. Colb. unus, *ostendam*.

^q Ms. unus, *ut tua pace dixerim*.

^r In ms. Colb. uno et Regis duobus desunt hæc, *magis quam disputationem*. Edit. vero Lugd. cum duobus Colbert. mss., *relationem magis quam disputationem meam*, et postea editi, *posset*.

^s Edd. Duac. et Colon., *quæ probante*. Tum. mss. duo, *solebatis*.

sibi credito rationem Pastori pastorum omnium ^a reddat, sua suorumque detrimenta non cogitat: quem non delinquentium peccata contristant, nec proficientium bona lætificant; sed de se tantum, plerumque autem nec de se omnino sollicitus, quid a suis boni malive geratur, ignorat: qui non prædicat perseverantiam justis, pœnitentiam ^b pravis, contemptum mundi conversis, futuras pœnas aversis; qui non potest dicere contemptoribus admonitionis suæ: Futurum cogitate ^c iudicium, quod ipse forte non cogitat; amatoribus mundi: Nolite diligere mundum, si eum mundi amor oblectat; ambitiosis: Ambitioni ^d finem imponite, si eum ambitio ruinosa præcipitat; ebriosis: ^e Ebrietatem cavete, si se mero usque ad alienationem mentis ingurgitat. Sumptuosis dapibus ^f crudus, non potest suis abstinentiam laudare, quam calcat; vitio cupiditatis addictus, cupidus amorem non potest dissuadere pecuniæ; inimicitarum tenax, non ~~de~~debit animos dissidentium sacerdotali tranquillitate componere; justitiam prædicare iudicibus erubescit, quam ipse personæ potentis favore corrumpit; nec defendit oppressos, si personas aut honorat, aut despicit; et quidquid boni non facit aut mali committit, nec ^g jubebit fieri, nec vetabit quia necessariam ^h docendi auctoritatem contrarietate suæ actionis aut amittit, aut minuit.

CAPUT XVI.

Quale periculum maneat eos qui Ecclesiam sibi creditam vel relinquere volunt, vel strenue gubernare continent.

Hæc atque his similia memorantes ¹ episcopatus vos accepti pœnituit: qui, sicut administratorem suum, si ⁱ probe administratur, illustrat, ita contemptorem suum condemnat. Denique volentes Ecclesiam vobis creditam, velut impares ei regendæ dimittere, atque in aliquam solitudinem ^k non tam studio quietis quam ipsius officii vestri desperatione secedere, nulla res alia vobis exegit in melius mutare consilium, nisi quod veriti estis periculum ^l majus incurrere: quoniam si periculosum est navim inter fluctus caute non regere, quanto periculosius est eam undis intumescens fluctuantem in tempestate relinquere? Ad quam sicut ^m satius est non ascendere, ita semel susceptam convenit fluctuantis pelagi projecta formidine, ac spe perveniendi concepta, usque in portum sine ulla mercium jactura perducere. Quæ ⁿ cum vobis comparatio placuisset, adjunxi: Et idcirco

^a Ms. Reg. unus, reddet.

^b Ms. Colb. unus, injustis.

^c Ed. Colon., præjudicium.

^d Mss. quinque, ambitioni jam finem ponite.

^e Ms. Camb., ebriositatem.

^f Ms. Colb. unus, gravidus.

^g Ms. Colb. unus, nec jubet fieri, nec vetat.

^h Ms. Colb. unus, d:endi.

ⁱ Mss. Colb. duo, episcopatum vos accepisse.

^j Ms. unus, provide. Ms. alter, si probe ministretur.

^k Mss. septem omittunt non.

^l Ms. unus, magis. Mss. tres, magis incumbere.

^m Ms. unus, sanctius est. Mss. septem, non accedere.

ⁿ Mss. omnes, quæ aggere.

^o Ms. Colb. duo addunt sui.

A Ecclesia, quæ velut navis magna per mare mundi hujus enavigat, quæ diversis tentationum fluctibus in hac vita contunditur, quæ immundorum spirituum persecutionibus velut quibusdam procellis fluctibus in diversa jactatur, quæ scandalorum cautibus vadosis illiditur, quæ ^p velut aggere arenæ gravantis cingitur, non relinquenda est, sed regenda: quæ sicut omnes quos veluit, perducit incolumes gubernatoris ^q vigilantia gubernata, ita non solum omnes quos habet, sed etiam ipsum gubernatorem perdet, submersa fluctibus aut soluta.

CAPUT XVII.

Ubi anxium quod Ecclesiam nec relinquere, nec regere possit, provocat, suggerendo quod eam melius regat exemplo.

Hæc atque ^r hujuscemodi me prosequente, permoti graviter ingemistis, vos in eam necessitatem fuisse perductos, quam nec implere aliquo studio, nec sine peccato relinquere valeretis; ac deinde, cum pîis gemitibus vestris, ea qua ^s vobis obstrictus sum cordis affectione compassus, orando vos ^t dixi posse perficere quod non possetis docendo suggerere; plusque fideles catholicos honis exemplis, quam luculentis verbis solere proficere; eamque esse summam perfectamque doctrinam, quam conversatio spiritualis ^u ostenderit, non quam inanis sermo jactitavit; nec ^v a nobis in die iudicii verba querenda, sed opera; nec facile ^w persuaderi esse possibile quod docet lingua, si a lingua vita dissentiat; illud ^x autem ^y probari possibile, quod sive prædices, sive ^z non prædices, faciendo confirmas, et imitari volentibus cum quadam delectatione ipsius possibilitatis ^{aa} inculcas: vos mea suggestione paululum delectati, hoc protinus, si me non habet oblivio, retulistis.

CAPUT XVIII.

Quod parum valeat exemplo agenda monstrare, nisi etiam quæ sint credenda docendo sacerdos ostenderit.

Et jam si tota perfectio in opere tantum, non etiam in fide consisteret, nec quid homo credidisset, sed quid egisset in die iudicii quæreretur, quis erit tantæ arrogantia, qui, ecclesiasticæ doctrinæ ^y auctoritate neglecta, de sua sibi justitia blandiatur? ^z cum non solum, secundum Apostolum (*II Thess. III, 9; I Petr. V, 3*) nos oporteat formam præbere fidelibus, sed etiam eos ipsos fideles, qui nobis divinitus ^{aa} instituendi commissi sunt, instruere debeamus: de Patre,

^r Mss. tres, atque his similia.

^s Ms. unus, a vobis astrictus sum.

^t Sic editi. At mss. quinque omittunt vocem dixi.

^u Ms. alter, orando vos po se perficere quod non possitis docendo suggererem. Aliquis, dicendo. Alius, non potestis.

^v Ita editi. At mss. tres, ostenderet, non quam.....

^w jactitaret. Mss. duo, jactaret. Ms. unicus, jactaverit.

^x S c edit. Lugil. cum mss. sex. Aliæ edit., a vobis.

^y Mss. quatuor, persuadere.

^z Mss. quatuor, probare.

^{aa} Ms. unus, indulg-as.

^{bb} Ms. tres Colb., utilita'e.

^{cc} Ms. quinque, At cum. Ms. alter, aut cum.

^{dd} Ms. duo, tuendi. M. unus, intuendi. Ms. alter, instruendi. Ms. alius, divino instituto commissi sum.

quomodo solus accipiatur ingenuus; de Filio, quomodo ex ipso sit genitus, de Spiritu sancto, quomodo ex Patre et Filio ^a procedens, nec ingenuus possit dici, nec genitus; qualiter ista tria unum sint, et hoc unum non dividatur, sed distinguatur in tria: quemadmodum nec Pater, nec Spiritus sanctus, sed solus Filius de solo Patre ineffabiliter natus, hominem totum sine ulla mutatione substantiæ suæ suscepit; ac se Deum et hominem verum per virtutes, passionesque probaverit, comprehendere permiserit, occidi voluerit, tertia die resurrexerit, ^b in cœlos hominem de nobis assumptum sua virtute levaverit, suæ resurrectionis exemplo nobis regeneratis in se spem feliciter resurgendi præstiterit; membra sua nos fecerit; non credentibus sibi, vel a se recedentibus supplicium comminatus sit, et adhærentibus sibi ^B regnum cœlestis promiserit.

CAPUT XIX.

De virtute fidei, quod ad eam non solum credere, vel intelligere, sed etiam bene operari pertineat.

Hæc ^c et alia, et sacerdos nosse debet, ut doceat, et populus credere, ut ^d quæ doceatur intelligat; ^e dicente Apostolo: *Nisi credideritis, non intelligetis (Isai. vii, 9, juxta LXX)*. Unde datur intelligi quod non fides ex intellectu, sed ex fide intellectus existat; ^f nec qui intelligit credat, sed qui credit intelligat, et qui intellexerit, bene agat; sicut alibi scriptum est: *Noluit intelligere, ut bene ageret (Psal. xxxv, 4)*. Non dixit: Non potuit, sed *noluit intelligere*; ut nihil aliud nolle intelligere dictum, quam nolle credere noverimus; ac per hoc ut bene agat quis, intelligere studeat, et ut intelligat, credat. Sed quia idem Apostolus dicit: *Fides ex auditu; auditus autem ^g per verbum Dei (Rom. x, 17)*, debet doctor Ecclesiæ prædicare, quod audiat crediturus: quia sine prædicatione nullus erit auditus; eodem Apostolo ^h attestante atque dicente: *Quomodo audient sine prædicante (Ibid., 14)*? Si ergo quilibet sine prædicante non audit, sine auditu non credit, sine fide non intelligit, sine intellectu bene non agit; verbum ⁱ fidei prædicandum est, ^j ut audiens credat, credens intelligat, et intelligens bonum opus perseveranter exercent: quoniam ^k eum qui potest uti liberæ voluntatis arbitrio, nec opera sine fide, nec sine operibus fides sola ju-

^a Ms. unus, *sic procedens, nec.*

^b Sic mss. tres Colb. Editi, *in cœlo*. Ms. alter, *in cœlis*.

^c Ita mss. quinque. Editi, *et alia*.

^d Mss. tres, *ut ea quæ docetur*.

^e Ms. unus, *dicam de (forte dicente) propheta, vel prophetia*.

^f Ms. Reg. unus, *nec quia intelligit credat, sed quia*.

^g Ms. Colb. unus, *per verbum Christi*. M-s. duo, *per verbum*. Alii cum editis, *per verbum Dei, juxta Græc. textum Apostoli*.

^h Editi, *contestante*. Ms. unus, *testante*.

ⁱ Mss. tres, *verbum Dei*.

^j Ms. unus, *ut audiatur et credat*.

^k Hæc verba, *eum qui potest uti liberæ voluntatis arbitrio, desiderantur in edit. Lugd. Mss. duo, potentes uti*. Ms. alter, *potentis uti*.

^l Ms. Camb., *quoniam qui*.

stificat. Et ideo si corde creditur ad justitiam, ore autem confessio sit ad salutem; ¹ qui non crediderit, non habendo fidem, nec justitiam cordis habere poterit, nec salutem.

CAPUT XX.

Quod nihil prosit sacerdoti, etiamsi bene vivat, si male viventem tacendo ^m non corrigat.

1. Quod vero dicit Apostolus (*1 Petr. v, 3*), ut nos formam debeamus exhibere fidelibus, quid valebit, si is cui vel exhortandi bonos, vel castigandi malos cura commissa est, bene vivendo se imitandum bonis exhibeat, et malos tacendo non corrigat? Ad hoc enim, nisi me fallit opinio, sancte vivendum est sacerdoti, ne dicta sua repugnantibus factis evacuet; si quod prædicat fieri debere non faciat, aut si quod non facit prædicare præsumpserit. ⁿ Si autem aliter egerit, nihil apud eos qui ejus vitam novere, proficit; quia ad hoc est Ecclesiæ Dei præpositus, ut non solum bene vivendo, alios exemplo suæ conversationis instituat, sed etiam fiducialiter prædicando, ^o singulis ante oculos peccata sua constituat: quæ poena maneat duros, quæ gloria obedientibus ostendat; ^p nullius salutem desperando contemnat; animas emendari nolentium plangat, imitatus Apostolum, qui ait: *Ut lugeam multos ex his qui ante peccaverunt, et non egerunt penitentiam (11 Cor. xii, 21)*; et iterum: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror (11 Cor. xi, 29)*?

2. Quapropter sciens quod si quibuslibet divitibus ac potentibus ^q parcat, male viventibus autem saveat, eos perdat simul et ^r pereat; et sancte vivere debet propter exemplum, et ^s docere propter suæ administrationis officium: certus quod ei nihil sua justitia suffragetur, de cujus manu anima pereuntis exigitur. Quando quicumque alius perierit, quem nulla docendi necessitas manet, solus poenas ^t sceleris sui dabit; ille autem cui dispensatio verbi commissa est, etiamsi sancte vivat, et tamen perditte viventes arguere aut erubescat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente perierint, perit. Et quid ei proderit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato? Mentior, ^u nisi hoc Dominus per Ezechielem prophetam sub cujusdam terroris denuntiatione loquitur, dicens ad eum: *Et tu, fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel (Ezech.*

^D ^m Ms. Colb. unus, *non arguat*. Mss. duo Reg., *Sacerdotibus etiamsi bene vivant... corrigant*.

ⁿ Mss. septem et edit. Lugd. non habent hæc, *si autem aliter egerit; in his deinde legitur proficiat, non proficit*. Ms. unus, *proficiet*.

^o Ms. Colb. duo, *singulis imitabilem se præbeat, atque ante oculos*.

^p Ms. Reg. unus, *nullus salutem desperando, contemnat animas emendari nolentium, sed plangat*.

^q Mss. Reg. duo, et Camb. cum edit. Lugd., *quibuslibet divitibus ac potentibus male viventibus parcat aut saveat*. Ms. Colb. unus, *ac potentibus parcat aut saveat*.

^r Ms. unus, *perimat*.

^s Ms. unus, *et pie docere*.

^t Mss. Reg. duo, *suos sceleribus*.

^u Ita mss. septem cum edit. Lugd. Duac. et Colon., *si non*.

xxxiii, 7). Nec hoc transeunter debemus audire, quod sacerdotem speculatorem appellat: ut sicut speculatoris est, de loco editiori prospicere, et plus omnibus contemplari; ita sacerdos debet esse a propositi sublimitate celsior cunctis, ac majoris scientiæ propositi habere gratiam, qua possit sub se viventes instruere.

3. Videamus jam quid divinus sermo b contineat. *Audiens*, inquit, *ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me (Ibid.)*; ut hoc dicat sacerdos, quod ex divina lectione didicerit, quod illi Deus inspiraverit, non quod c præsumptione humani sensus invenerit. *Annuntiabis eis*, inquit, *ex me. Ex me*; d non ex te mea verba loqueris. Non est e quod ex eis, tanquam de tuis inferis. *Ex me*, inquit, eis annuntia. Sed jam quid annuntiet audiamus: *Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris; f non fueris locutus, ut custodiat se impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem vero ejus de manu tua requiram (Ibid., 8)*. Quid potuit expressius, g quid apertius potest dici? Si impio, inquit, locutus non fueris, ut ab impietate sua se custodiat, h et ille perierit, sanguinem ejus de manu tua requiram. Hoc est dicere: Si ei peccata sua non annuntiaveris, si eum non argueris, ut ab impietate sua convertatur et vivat; et te, qui non increpasti, et ipsum, qui te tacente, peccavit, flammis perennibus perdam. Quis, rogo, tam saxei pectoris, quis tam ferreus erit, quem sententia ista non terreat? quis tam alienus a fide, qui sententiæ isti non credat?

CAPUT XXI.

Luctuosa descriptio i sacerdotis carnaliter viventis.

1. Sed nos præsentibus delectati, dum in hac vita commoda nostra, et honores inquirimus; non ut meliores, sed ut ditiores; nec ut sanctiores, sed ut honoratiores simus j cæteris festinamus: nec gregem Domini, qui nobis pascendus tuendusque commissus est; sed nostras k voluptates, dominationem, divitias, et cætera blandimenta l carnaliter cogitamus; pastores dici volumus, nec tamen esse contendimus; officii nostri vitam laborem, appetimus dignitatem. Immundorum spirituum feras a grege dilacerando non pellimus, m et quod eis remanserit ipsi consumimus; quando peccantes divites, vel potentes n, non solum non arguimus, sed etiam veneramur; ne nobis aut munera solita offensi non dirigant, aut ob-

A sequia desiderata subducant: ac sic muneribus eorum, et obsequiis capti, imo per hæc illis addicti, loqui illis de peccato suo aut de futuro judicio formidamus. Et ideo minaciter superbiam nostram divinus sermo contundit; sed noster auditus nihil unde proficiamus admittit: quia præsentis vitæ capti dulcedine, quas poena o negligentiam nostram maneat in æternum, nolumus cogitare.

2. In pastores ergo ista dicuntur, de quorum nobis inani appellatione blandimur: *Hæc dicit Dominus: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne greges pascuntur a pastoribus? Lac comedebatis, et lanis operiebamini; quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit non consolidastis, et quod ægrotum non sanastis, B quod p fractum erat non alligastis, et quod abjectum non reduxistis. Quod perierat non quæsisistis, sed cum austeritate imperabatis eis, et cum potentia: et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor, et facti sunt in devorationem omnium bestiarum agri (Ezech. xxxiv, 2 seqq.)*. Et paulo post: *Propterea, pastores, audite verbum Domini: Vivo ego, dicit Dominus Deus: q quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, et oves meæ in devorationem omnium bestiarum agri, eo quod non esset pastor; neque enim quæsierunt pastores gregem meum; sed pascebant pastores semetipsos, et gregem r meum non pascebant: Propterea, pastores, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus; Ecce ego ipse super pastores; requiram gregem meum de manibus eorum, et cessare eos faciam, ut ultra non pascant gre-*

C gem meum, nec pastores amplius pascant semetipsos (Ibid., 7 et seqq.)

3. Quis ad hæc non contremiscat? Quis ista similes intolerabili metu futuræ examinationis accipiat, nisi qui aut non intelligit, aut futura non credit? S e quia omnia quæ Deus observari voluit, tam aper- posuit, et ita nominis sui auctoritate firmavit, ut t facilius (quod dictu quoque nefas est) contemnam u quam non intelligere vel non credere tam ape- et divina fingamus: quando audimus, *Hæc dicit Dominus, v quis futurum esse non credat quod d* x Dominus, nisi qui Deo non credit? Quod autem dic- Væ pastoribus, istud væ pro maledicto y poni, pastorum nomine nos significari quis non intelliga nisi qui z futura non cogitat? aa Greges Domini pa-

a Ita mss. omnes. Editi autem, *proposita*.

b Ms. Colb. unus, *oblineat*. Alter, *continuet*.

c Mss. duo Colb. *præsumptio*.

d Mss. duo, *non ex te verba loqueris*. Ms. alter, *loqueris eis*.

e Editi, *quo in eis*. Mss. quinque, *quod ex eis*.

f Editi, *si non fueris*.

g Mss. quatuor, *quid apertius dici?* Editi, *quid apertius potest dici?*

h Ms. unus, *illic quidem perit, sanguinem autem ejus*.

i Mss. tres, *carnaliter v ventium sacerdotum*.

j Ms. unus, *cæteris præesse festinamus*.

k Mss. quatuor cum edit. Lugd., *vunitates*.

l Abest vox *carnaliter* a ms. uno.

m Ms. unus, *sed quod*.

n Ms. unus addit *conspicimus*

o Ms. ex Colb. unus, et Camb., *negligentiæ nostræ*

immineat.

p Mss. tres Colb., *fractum est*. Edit. Lugd., *quod fractum non alligastis*.

q Mss. duo non habent hic *quia*.

r Abest vox *meum* a mss. sex.

s Mss. quatuor carent hac particula *quia*.

t Ms. Camb., *ea non*.

u Ms. Camb., *et nequaquam nos non intelligere tam aperta*.

v Ita mss. quatuor. Editi, *quis non futurum esse credat?*

x Mss. duo, *Deus*.

y Mss. duo, *ponit*. Ms. unus, *ponitur*.

z Mss. quatuor, *futurum*.

aa Ita mss. omnes; at editi, *Greges Domini pascendum pastores facti suscepimus*.

scendos pastores facti suscipimus; et nos ipsos pascimus, quando non gregum utilitati prospicimus, sed quid foveat et augeat nostras^a voluptates attendimus. Lac et lanas ovium Christi^b, oblationibus quotidianis ac decimis fidelium gaudentes accipimus, et curam pascendorum gregum ac reficiendorum, a quibus perverso ordine volumus pauci, deponimus. Non sanamus spirituali consilio peccatis infirmum, non sacerdotali ope consolidamus^c aut reficimus diversis tribulationibus fractum, non ad viam salutis revocamus^d errantem, non requirimus sollicitudine pastoralis veniæ desperatione jam perditum: ad hoc tantum potentes effecti, ut nobis in subjectos dominationem tyrannicam vindicemus; non ut afflictos contra violentiam potentium, qui in eos ferarum more sæviunt, defendamus.

4. Inde est quod^e tam a potentibus hujus mundi quam a nobis, quod pejus est, nonnulli graviter fatigati depereunt, quos se de manu nostra Dominus requisiturum terribiliter comminatur, dicens: *Requiram oves meas de manu pastorum, et cessare eos faciam, ut ultra non pascant* (Ezech. xxxiv, 10). Quod quid est aliud quam, pastores qui semetipsos, non gregem meum pascunt, sublimitate suæ dignitatis exspoliam; et inter reprobos, quia honorem suum noluerunt custodire, proiciam? Horum et his similibus consideratione^f perterritus: *Timor et tremor ceciderunt super me, et contexerunt me tenebræ, et dixi: Quis dabit mihi penas sicut columbæ, et volabo, et requiescam* (Psal. lrv, 6, 7)? Et hoc est totum propter quod imperitiæ meæ ac futuri finis recordatus ingemui, et volui, sarcina episcopatus mei deposita, elongare fugiens, et manere in solitudine, et ibi expectare Dominum, qui me salvum faceret a pusillanimitate mea, et ab ipsa intolerabili mihi sollicitudinum tempestate.

CAPUT XXII.

Quod secundum sermonem prophete, culpa sua pereant, qui sacerdotum increpationes vel admonitiones perversa voluntate contemnunt.

1. Ad hæc ego^g tunc: Sic, inquam, ista invidiosis questibus jactis, et in suggillationem pontificum, vel certe ipsius pontificatus exaggeras: quasi^h non ubi ista legisti, quibus rationabiliter permoveris, ibi et illa sint quæ, a vobis prætermissa, breviter in excusationem officii sacerdotalis attingam. Post illa verba, quibus negligentium sacerdotum finis ostenditur, de pontifice officium suum curante propheta sic loquitur: *Si autem annuntiante te ad impium ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua, ipse*

^a Mss. quatuor, voluntates.
^b Ms. Camb., videlicet oblationes quotidianas ac decimas.
^c Sic mss. quinque. Editi, atque reficimus.
^d Mss. tres, erroneum.
^e Ms. Camb., non tam.
^f Sic edit. Lug. cum mss. quinque. Alii vero, c., et Colon., perterritus propheta, timor et tremor, inquit, ceciderunt super me, et contexerunt me peccatorum meorum tenebræ. Mss. duo ex his, venerunt super me.
^g Ms. Reg. unus, tecum.

impium in iniquitate sua morietur, et tu animam tuam liberasti (Ezech. xxxix, 9). Hic certe satis evidenter ostenditur, quod sive proficiant, sive non proficiant auditores, tacere eis non debeant sacerdotes; nec ideo rei sint, si forte eorum verba populi nonⁱ audiunt vel au-lita contemnunt; sed si ab eis corrigendis abstant: quia si nec exemplo vitæ præpositorum suorum, nec verbo doctrinæ populi contumaces emendati proficiunt, ipsi sibi causa suæ perditionis existunt, et doctores suos, quorum exempla simul ac verba despiciunt, involvere criminibus suis omnino non poterunt.

2. Quod idem propheta evidentiùs alio loco prosequitur dicens: *Speculator^j si viderit gladium venientem super terram, et cecinerit buccina, et annuntiaverit populo; audiens autem, quisquis ille est, sonum buccinæ, non se observaverit, veneritque gladius et tulerit eum, sanguis ipsius super caput ejus erit; sonum buccinæ audivit, et se non observavit, sanguis ejus in ipso erit. Si autem se custodierit, animam suam salvabit* (Ezech. xxxiii, 3 et seq.). Hic autem quid agere debeat qui fungitur speculatois officio: divinus sermo satis ostendit, scilicet ut quando viderit venientem gladium super terram, iram Dei scilicet super peccatores^k operibus terrenis addictos, omnino non taceat, atque eis quoadiu inhxerent iniquitatibus suis, impendere divinæ indignationis interitum denunciare non desinat; sed clare et publice arguat (quia hoc buccinæ nomen insinuat), ut sic se a suis criminibus emendantes, supplicium futuræ damnationis effugiant. Quod si corripientem, si iram futuram, quæ contemptoribus^l jam imminet, nuntiantem homines terreni despiciunt, sanguis eorum in ipsis erit; et sacerdos qui eis peccata sua non tacuit, pœnæ quæ eos expectat particeps esse non poterit.

CAPUT XXIII.

Quod sacerdotes etiam qui aliter possunt, tam simpliciter docere debeant, ut omnes eos docentes intelligant.

Nec vero se per imperitiã pontifex excusabit, quasi propterea docere non valeat, quod ei sufficiens et luculentus sermo non suppetat: quando nulla alia sacerdotis doctrina debet esse quam vita, satisque auditores possint proficere, si a doctoribus suis quod vident spiritualiter fieri, hoc sibi etiam simpliciter audiant prædicari, dicente Apostolo: *Etsi imperitus sermone, sed non scientia* (II Cor. xi, 6). Unde datur intelligi quod non se debeat Ecclesiæ doctor de accurati sermonis ostentatione jactare, ne videatur^m Ecclesiam Dei non velle edificare, sed magis se

^h Ms. Reg. unus, non ubi ista quæ hic legisti, quibus, etc. Ms. Colb. unus, irrationabiliter, sed minus bene.

ⁱ Mss. tres, audiant, contemnunt... abstinent.

^j Mss. sex, cum viderit.

^k Ita ed. Lug. et mss. quatuor. Ed. Duac. et Colon., hoc est iram Dei.

^l Ms. unus, terrenis actibus addictos.

^m Ms. unus, imminere.

ⁿ Deest jam in mss. quinque.

^o Mss. duo, non edificare Ecclesiam velle.

quantæ sit eruditionis ostendere. Non igitur in verborum splendore, sed in operum virtute totam prædicandi fiduciam ponat; non vocibus delectetur populi acetamantis sibi, sed fletibus; nec plausum a populo studeat expectare, sed gemitum. Hoc specialiter doctor ecclesiasticus elaboret, quo flant qui audiunt eum sanis disputationibus meliores, non a vana assentatione fautores. Lacrymas quas vult a suis auditoribus fundi ipse primitus fundat, et sic eos compunctione sui cordis accendat. Tam simplex et apertus; etiamsi minus Latinus, disciplinatus tamen et gravis sermo debet esse pontificis: ut ab intelligentia sui^b nullos, quamvis imperitos, excludat; sed in omnium audientium^c pectus cum quadam delectatione descendat.

CAPUT XXIV.

Quid intersit inter doctores qui Ecclesiam simpliciter docentes œdificant, et eos qui eloquentiam suam luculentis declamationibus jactant.

Denique alia est ratio declamatorum, et alia debet esse doctorum. Illi elucubrata declamationis pompam totis facundia suæ viribus concupiscunt, isti sobrio usitatoque sermone Christi gloriam quærunt. Illi rebus inanibus pretiosa verborum induunt ornamenta; isti veracibus sententiis ornant, et^d commendant verba simplicia. Illi affectant suorum sensuum deformitatem tanquam velamine quodam phalerasti sermonis abscondere; isti eloquiorum suorum rusticitatem student pretiosis sensibus venustare. Illi totam laudem suam in favore vulgi, isti in virtute Dei constituunt. Illi plausibiliter dicunt, et nihil auditoribus suis declamando^e proficiunt; isti usitatis sermonibus docent, et imitatores suos instituunt. Quia rationem [forte orationem] suam nulla fucata compositionis^f affectatione corrumpunt.

CAPUT XXV.

Quales esse debeant sacerdotes qui volunt fieri vitæ contemplativæ participes.

4. Quocirca, si sacerdotes sancti (non quales illi sunt quos judicandos atque damnandos comminatio divina pronuntiat, sed quales apostolica doctrina commendat), multos^g ad Deum sancte vivendo et prædicando convertant; si nihil^h ex imperio, sed omnia humiliter agant, ac se communes eis quibus sunt præpositi, studio sanctæ dilectionis exhi-

^a Ms. Colb. unus, *vanæ assentationis*.
^b Ms. Colb. unus, *nullus quamvis imperitus excludatur*.
^c Ms. unus, *pectora*.
^d Edit. Lugd. sola, *commodant*.
^e Mss. duo, et edit. Lugd., *prospiciunt*.
^f Mss. tres, *affectione*.
^g Mss. tres, *ad Dominum*.
^h Mss. tres carent partic. *ex*.
ⁱ Ms. Camb., *pretio*.
^j Ms. unus, *deperantibus*.

beant, si infirmitates carnaliter viventium fratrum modo verborum salubrium medicaminibus curent, modo quas incurabiles judicant, patientiæ virtute sustineant; si moribus ac prædicationibus suis non suam, sed Christi gloriam quærant; nec verba ac facta sua in^k pretium favoris conciliandi miserabiliter perdant, sed quidquid sibi sacerdotaliter viventibus atque docentibus honoris impenditur, Deo semper ascribant; si non inflentur officiosis occurrentium salutationibus, sed graventur; nec honorari se, sed onerari faventium sibi laudibus credant: si consolerentur afflictos, paseant egenos, vestiant nudos, redimant captivos, suscipiant peregrinos; si errantibus viam salutis ostendant, l^l desperatis spem veniæ consequendæ promittant; currentes^k impellant, remorantes accendant, et quidquid ad officium suum pertinet, constanter exercent: quis sic erit alienus a fide, ut dubitet tales contemplativæ^l virtutis esse participes, quorum exemplo simul ac verbo plures sunt regnorum cœlestium cohæredes?

2. Isti sunt ministri verbi, ^m adjuutores Dei, oraculum Spiritus sancti. Per tales Deus placatur populo, populusⁿ instruitur Deo. Isti sunt apostolorum Domini successores, qui Ecclesias quas illi^o editis mirabilibus fundaverunt, mirabiliter apostolicis præditi virtutibus regunt; qui fidem catholicam aut disputationibus, aut si ita necessitas poscat, membrorum suorum laceratione defendunt, pro qua totis^p viribus retinenda, amissis facultatibus suis, etiam mori parati sunt. Fidelium catholicorum virtutibus crescunt, qui per eos Deo auctore proficiunt; et Deo suo inseparabiliter adhærentes, in quo sibi credunt solida ac permansura bona reposita, mundi hujus gaudia fugitiva fastidiunt. Hactenus super tribus capitulis sermonem^q lacinosæ disputationis prolixitatem produximus: in quo, quæ esset vitæ contemplativæ proprietates, quæ differentia ipsius et activæ, eodem qualiter contemplativæ^r virtutis sacerdotes^o fieri participes possint, sufficienter, ut opinor, ostendimus. Ideoque huic tandem libro terminum dantes, in secundo volumine alia tria capitula, Deo conatibus nostrum vestris orationibus adjuvante, tractabimus; ut in tertio libro de reliquis quatuor, quibus virtutum atque virtutum discutienda continetur ratio, disseramus.

^k Ms. unus, *impediant*.
^l Mss. duo, *vitæ*.
^m Ita mss. cum edit. Lug. et Duaci. Colon: vero, *auditores Dei*.
ⁿ Ms. Colb. unus, *populi instituuntur*.
^o Ms. Camb., *judiciis*.
^p Mss. sex et edit. Lug., *visceribus*.
^q Ms. Camb., *lacunosæ*.
^r In mss. uno deest *virtutis*. In alio habetur *contemplativæ vitæ*.
^s Ms. unus, *participes esse possint*.

LIBER SECUNDUS.

PRÆFATIO.

1. Superiori libro rationem contemplativæ vitæ ^a complexus, pro viribus quas Dominus donare dignabitur, de actuali vita, sicut promisi, disputare constitui. Quapropter ^b sicut in præfatione primi voluminis feci, sic quoque officii mei ^c necessitatem paucis aperio: quia si potuissem sine obedientiæ noxa quod jubebatis abnuere, nunquam me propriæ voluntatis instinctu committerem obrectatorum malevolis ^d dente carpendum; qui nolentes advertere quam invitatus hæc scribenda suscepim, totum quod est vestræ jussionis, applicaturi sumus ^e forte vitio vanitatis: maxime si de rebus talibus occurras, quibus ecclesiasticorum pene omnium conversatio tenenda describitur, aliquid tale posuero, quod seculariter viventium mentes offendat; et ^f dum in descriptione ecclesiasticæ vitæ mores suos (quos ^g nesciri magis quam emendari volunt) viderint publicari; in me tanquam suorum actuum proditorem, carnaliter commoti deserviant, atque ea quæ fuerint, donante Deo, prolata, etsi rationabiliter dicta dijudicent, a me tamen dici non debuisse contendant; sicut aut materiam disputationis, aut personam disputantis irrideant. Sed quoniam sana mens incomparabiliter amplius obedientiæ fructum debet appetere quam vitare injustæ obrectationis opprobrium; ^h levius credidi me gravari reprehendentium dicta mea iudicio, quam pertinacis inobedientiæ subjacere periculo. Proinde securus, ⁱ quod vobis mihi perficiendi facultatem precibus impetretis a Domino, qui jussistis ut loquerer, et præsumptionem meam propter eos qui me iudicaturi sunt, excusetis; opus susceptum ^j vobis orantibus adjuvandum expediam.

2. Sed priusquam membratim singula quæ proposuisti absolvam, universaliter de ipsa re quæ in hoc libello tractanda est pauca mihi video esse dicenda: quibus evidenter appareat qua ratione mihi succenseri posse præfatus sum, ab eis qui magis quis dicat, quam quid dicat attendunt; nec rationem dicatorum, sed dignitatem dicentium ^k prava examinatione discutunt; et quod facere aut fieri nolunt, dici quoque ^l sibi fastidiunt; paratiores aliquid doctrinæ, etiam quod scire cupiunt ignorare; quam a persona inferiore cognoscere: eam veritas undecunque claruerit, non sit ingenio humano deputanda, sed Deo; nec aliquorum debeat credi, sed omnium, quæ per se ^m tanta et talis est, ut non tunc sit magna, si eam magni docuerint; sed potius ipsa magnos faciat eos, a quibus doceri vel ⁿ disci po-

tuert. Voluistis itaque vobis proprietatem vitæ actualis exponi, ut vos cum vestris secundum ipsam vixissetis semper, et vivere probaretis; non qualiter vobis esset vivendum ^o meis disputationibus disceratis. Siquidem conversatio religiosa actualis est vita, quæ docet quomodo præpositi sub se regant viventes et diligant; ac non minus de eorum, quam de sua salute solliciti, quod eis expedire sciunt, paterna cura provideant: et qualiter præposito suo subjecti, tanquam capti membra deserviant, ac præcepta ejus velut imperium Dei summo amore custodiant; hoc esse sanctum, hoc sibi salubre et necessarium judicantes, quod rectori suo placuerit; non quod eis in perniciem sui arrogantiam mentis vitiosam dictaverit. Ideoque obedientiæ ac patientiæ virtute fundati, majorum suorum non discutunt constituta, sed faciunt; et quando rigor exigit disciplinæ, ut ^p severiter arguantur, acceptam correptionem magnanimiter ferunt; nec motibus eorum a quibus fuerint objurgati, sed suis negligentibus, quod castigantur, ascribunt. Cives quoque suos plebcios et nobiles, divites ac potentes, qualiter tractare et regere debeant sacerdotes, hujus libelli series continebit. Quæ ego, sicut sæpe jam dixi, scribere non audeam si vobis negare aliquid ^q potuissem. Sed jam capitula disserenda ponamus. Quæsisistis igitur utrum æquanimiter sustinendi sint divina præcepta calcantes, an pro modo peccati debeant ecclesiastica severitate coargui.

ELENCHUS.

CAPUT I. Quod pro diversitate vocantium, alii portandi sunt, alii castigandi.

CAP. II. De laude sanctorum sacerdotum.

CAP. III. De testimoniis apostolicis, vel de expositione eorum.

CAP. IV. Objectio, quare sacerdotes sancti, quorum cura est perditæ viventes arguere, simulatores religionis æquanimiter ferant.

CAP. V. Responsio, ubi ostenditur quibus exigentibus causis quorundam infirmitas blande tractetur.

CAP. VI. Quod illi peccata aliena impatienter accusant, qui sua non cogitant.

CAP. VII. Quantum remediū habeat confessio peccatorum, et quale mereatur occultatio dolosa supplicium.

CAP. VIII. Quod inique, et non simpliciter arguentes, vani sint, ac divino iudicio condemnandi.

CAP. IX. Quod sacerdotes nihil proprii habere dedicio.

¹ Ms. Camb., securus sum... ut opus susceptum.

ⁱ Ms. unus, vestris orationibus adjuvantibus.

^k Ms. ex Colb. unus, pravo examine.

^l Ms. unus non habet sibi.

^m Mss. quinque, talis ac tanta est.

ⁿ Sic mss. sex. Editi, dici.

^o Edit. Lugd., in eis.

^p Ita mss. Colb. tres. Editi., severitate. Mss. tres. severi acriter.

^q Ms. unus, possem.

^a Ms. Camb., complexus sum, nunc pro viribus.

^b Mss. sex, quod in.

^c Mss. tres, necessitate.

^d Ms. Colb. unus, malevolis denti.

^e Ms. Colb. unus omittit forte.

^f Mss. quinque, Et cum.

^g Mss. quatuor, nescire magis quam emendare.

^h Sic ms. Reg. unus. Lugd. vero cum ms. alio Reg., levius me credidi gravari reprehendentium dictis, meo iudicio. Duac. et Colon. cum 4 Colb. ms., levius me credidi gravari reprehendentium dicta mea iudicio. Lamb. autem, gravare reprehendentium dicta meo ju-

beant, et Ecclesie facultates quasi communes, utpote A Deo rationem reddituri, suscipiant.

CAP. X. Cum quo damno anime sue ab Ecclesia que pauperes pascit, accipiant illi qui sibi de suo sufficiunt.

CAP. XI. Qui sint qui etiam cum profectu anime sue opibus sustentantur Ecclesie.

CAP. XII. Quid facere debeant clerici quorum infirmitas non potest sua contemnere.

CAP. XIII. Que sint gaudia vera, vel vere divitie, et quid impedimenti afferant bona presentia amatoribus futurorum.

CAP. XIV. Qualiter intelligatur, quod dicit Apostolus: Qui in sacrario operantur, que de sacrario sunt cedunt.

CAP. XV. De cupiditate, qualiter eis quos semel intraserit dominetur.

CAP. XVI. Quod Deum perfectius illi possideant, qui terrenis possessionibus ex corde renuntiant.

CAP. XVII. Quod nihil proficiant, qui, abstinentes a cibis, vitiiis servant; nec prosit illis facultates abjicere, qui: vas faciunt voluntates.

CAP. XVIII. Quanta bona primus homo, abstinentie bonum negligendo perdidit.

CAP. XIX. De peccato primi hominis, et de malis que illum peccantem, Deo judicante, secuta sunt.

CAP. XX. Quod omnia bona que in Adam corrupti perdidimus, in Christo reparati recipimus.

CAP. XXI. Qualiter vivere debeant qui Christum imitari desiderant.

CAP. XXII. Qua temperantia uti debeant qui a voluptate delectabilium, vel ab immoderata perceptione ciborum communium, atque a vini immoderato usu cupiunt abstinere.

CAP. XXIII. Quod utentes carnibus concupiscentia carniumpolluat, non natura.

CAP. XXIV. Quam utile sit jejuniis vel abstinentie, advenientium caritatem plerumque preferre.

CAPUT PRIMUM.

Quod pro diversitate peccantium alii portandi sunt, alii castigandi.

1. Si una omnes aegritudine mentium laborarent, ac paribus animorum morbis affecti, nihil ab invicem discreparent, aut sustineri omnes necesse esset, aut argui. Nunc vero, propterea alii portandi sunt, alii castigandi, quia pro diversitate peccantium, modus quoque diversus est preceptorum. Et utique

^a Mss. tres, quod impedimentum.

^b Ms. Camb., recipimus.

^c Edit., Quali.

^d Ms. Camb., preferri.

^e Ms. Colb. unus, sustinere omnes necesse esset aut arguere.

^f Mss. Colb. tres, et Reg. unus, peccatorum. Ms. alter Reg., poenitentium.

^g Ms. Colb. unus, ita peccatis dissimilibus dissimilia adhibenda sunt remedia.

^h Ms. unus, mala dulcedo.

ⁱ Editi preter Lugd., ac mendacio. Ms. Colb. unus, aut mendacium preferunt veritati.

^j Edit. Lugd. cum mss. quinque, illud dico. Ms.

ita peccatis dissimilia sunt adhibenda remedia, sicut ex dissimilibus causis veniunt ipsa peccata. Plerosque enim peccandi consuetudo delectat, alios ad peccandum occasio alicujus lucri temporalis invitat, fragilitas nonnullos inclinat, quosdam ignorantia boni facit nescire quod peccant, et impedit mala dulcedo, ne correpti aliquando sapiant quod ignorant. Taceo de illis quos aliena delicta quibus consentiunt, decolorant. Illos etiam pretermitto qui, cupiente adipisci quod diligunt, vel refugientes pati quod metuent, aut fidem catholicam produnt, aut mendacio prestantiam veritatis addicunt. Illud vero dico: Quis nesciat aliter homines cogitatione subita, aliter definitione delinquere, aliter sermone, aliter opere, aliter necessitate, aliter voluntate peccare

2. Cum igitur tam multiplicibus, ac multum ab invicem distantibus modis homines peccent, quomodo non intelligat uno modo eis non posse utique medicari quorum tam diversi sunt morbi? Et ideo dupliciter quidem fragilitas humana Dei precepta contemnit, aut faciendo quod vetuit, aut non faciendo quod jussit: sed quomodo non solum ex illis causis commemoravi, sed etiam ex aliis quas non commemoravi, in preceptis suis eum contempnit, qui ejus precepta non faciunt; sic debent omnes modo docendo, modo exhortando, modo sustinendo, modo increpando curari, ut sub ope Christi nullius in hac vita debeat desperari. Jam nunc si satis apparuit quod divina precepta calcantes non solum portandi sunt, sed etiam castigandi; a quibus id statim qui, vel quo ordine, et quandiu curandi sint qui curantur, adjuvantibus merito et orationibus vestris, debeo declarare.

CAPUT II.

De laude sanctorum sacerdotum.

1. Ac ne fidem meus sermo velut humana conjectura non habeat, effectumque, dum ei parum creditur, perdat; ea que, adjuvante Domino, demonstrare constitui, vera esse divinis testimoniis constat ostendere, si prius pauca de laude verorum sacerdotum, qui sunt Ecclesiarum magistri, protulero. Ipse enim proprie animarum curandarum sollicitudo commissa est; qui pondus populi sibi commissi sustinentes, pro peccatis omnium velut pro suis ingenuitabiliter supplicant Deo, ac velut quidam Aaron incensum contriti cordis, et humiliati spiritus offerentem

unus, illud quidem. Ms. alter, adhuc illud dico.

^k Ms. Colb. unus, aliter hominis cogitationes superbia, aliter, etc.

^l Ms. Colb. unus, voluptate.

^m Ms. unus, discrepantibus.

ⁿ Ms. unus, quod vetat, aut non faciendo quod jubet.

^o Mss. omnes, quoniam, et paulo post mss. tres, Dominum contempnit.

^p Mss. duo Regii cum editis, curare. Mss. Colb. quatuor et Camb., curari.

^q Ms. Colb. unus, nullus malus in hac vita, etc. Ms. Reg. unus, nullius salus debeat desperari.

^r Hec, meritis et, absunt a mss. omnibus.

^s Mss. sex, viriliter sustinentes

tur Deus, avertit iram futuræ animad-
populo (Exod. xxx, 10; Lev. xvi, 2;
46); qui per Dei gratiam fiunt divinæ vo-
ices, Ecclesiarum Christi post apostolos
fidelis populi duces, veritatis assertores,
inæ hostes, omnibus bonis amabiles, et
mæcils etiam ipso visu terribiles, vindices
patres in fide catholica regenerantium,
s cœlestium, primi [forte primæ] a pha-
ribilium prætorum, exempla honorum
cumenta virtutum, et d forma fidelium.
Ecclesiæ decus, in quibus amplius fulget
si columnæ firmissimæ quibus in Christo
iitur omnis multitudo credentium; ipsi
tis æternæ, per quos omnes qui credunt
m ingrediuntur ad Christum; ipsi janito-
claves datæ sunt regni cœlorum; ipsi
nsatores regis domus, quorum arbitrio
æterni dividuntur gradus, et officia sin-

nt qui non ambiendo, sed spiritualiter
erdotium meruerunt; quique non favoris
ragio, sed divino munere sublimati, ni-
præstantia sui principatus applaudunt;
infat honor acceptus, sed exercet labor
qui non excellentiam i suam cogitant
ad sarcinam; nec gloriantur de officii di-
sudant potius constituti sub onere. Tales
tura speculatores appellat (Ezech. iii, 17),
itur actus omnium, et qualiter unusquis-
s in domo, qualiter in civitate cum civi-
tentione religiosæ curiositatis explorant;
i probaverint, honorando confirmant;
enderint vitiosos, arguentes emendant;
dari noluerint, æquanimiter portant, ha-
imum fructum, aut de sua districtione, si
lecerint; aut de sua patientia, etiamsi
tinent, emendari i oluerint.

CAPUT III.

toniis apostolicis, et expositione eorum.
ndivina testimonia, sicut promissimus, pro-
Act. apostolorum Paulus apostolus sacer-
t: Ecce ego scio quod amplius non videbitis
i, vos omnes, inter quos ambulavi prædicans
su Christi. Ideoque contestor vos hodierna

nb., quo placatus Deus, avertit. Ms. Reg. D
acatus Deus, avertit iram furoris et anim-
Ms. Reg. alter, quo placatus avertit iram
adversionis.
j. unus, fideles veritatis assertores, omissis
rmediis.
s juxta veterum codicum lectionem, primi
ieu prælatores. Ms. Colb. unus, primi pa-

o Colb., forma vite.

nb., duces Ecclesiæ.

x cum Lugd. non habent in Christum.

ib. duo, de præsentia.

. Reg. duo. Alii vero cum editis, inflam-

nb. tres, quia non.

lb. unus, sui cogitant proventus.

die, quia mundus sum ab omnium sanguine. Non enim
subterfugi, quominus annuntiarem vobis omne consilium
Dei. Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spi-
ritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei,
quam ¹ acquisivit sanguine suo (Act. xx, 25 et seq.).
Regnum Dei, inquit, inter vos ambulans prædicav,
ut me alienum ab omnium perditione servarem, qui
verbo doctrinæ salutaris audito, nihil ^m promoventur
ad salutem. Regnum Dei prædicat, qui de vita futura
quæ non habet finem; de contemplatione divina, quæ
non habet fastidiosam satietatem; de sanctorum bea-
titudine, quæ non habet defectionem; de angelorum
similitudine consequenda prædicare non cessat: ita
ut ⁿ si ad hæc ineffabilia bona qui audiunt, provocari
noluerint, absolutus sit ille qui eis prædicando non
tacuit.

2. Quod autem secutus adjungit: Non enim subter-
fugi quominus annuntiarem vobis omne consilium Dei
(Ibid., 27): quid aliud facit intelligi, nisi ut eccle-
siasticus doctor dispositionem Dei (quod consilium
Dei vocat Apostolus) eis quos docet aperiat? Aperit
ergo dispositionis divinæ consilium quando docet ut
patres pietatem filiis suis impendendo, eam mereantur
a Domino, qui est omnium Pater, ^o ut filii hono-
rem debitum ^p patribus suis exhibeant, non exhære-
dationis metu deterriti, sed futuræ remunerationis
desiderio provocati: quia præceptum ^q Domini tam
patres filios diligendo, quam filii honorificentiam suis
exhibendo patribus complent, qui utrumque jussit ut
fieret; ^r docet ut mariti fidem conjugalis thori suis
uxoribus servent; ^s ut uxores maritos suos non studio
formæ lenocinantis adhibito, aut accuratione vestium
diversarum, sed gravitate morum delectent, et ope-
rum sanctitate; ut domini servos velut eorum in
Christo conservi misericorditer tractent, et servi do-
micis ita ex corde deerviant, ut voluntatem non
solum dominorum suorum, sed etiam Dei hoc ipsum
jubentis, efficiant; ut inter se cives cum civibus, cum
amicis amici, cum parentibus parentes veram con-
cordiam teneant; ut in nullo negotio alter alterum
callida fraude decipiat, ^t aut ne in communi contra-
ctu fidem, quam sibi servari aliquis cupit, ipse cor-
rumpat.

3. Illis ^u et talibus et sacerdos annuntiat prædi-
cando, et obediendo populus accipit Dei consilium,

^k Ms. Colb. unus, Jesum Christum.

¹ Mss. sex, acquisivit sibi.

^m Mss. duo, promovent.

ⁿ Ms. unus, si hæc ineffabilia; tum paucis inter-
jectis, mss. quatuor, prædicanda non tacuit.

^o Ita mss. septem cum edit. Lugd. In aliis vero hic
inseruntur ista: Aperit divinæ consilium pietatis, cum
docet.

^p Ms. Colb. unus, parentibus.

^q Mss. septem, Dei; quorum unus post pauca ha-
bet suis exhibendo parentibus.

^r Editio Lovaniensis anni 1565, Duac. et Colon.
hic et post quatuor lineas addunt Docet: quam vocem
omittunt mss. omnes cum Lugd.

^s Mss. duo, et uxores.

^t Mss. quatuor, ut ne.

^u Ms. unus, Hæc et talia sacerdos.

sine quo non pervenitur ad regnum; in quo ^a solo exsecutores divini consilii, participes, Deo auctore, futuri sunt cœlestium præmiorum. Deinde quod dicit Apostolus: *Attendite vobis et universo gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam ^b acquisivit sanguine suo (Act. xx, 28)*: quis non videat quod tunc sibi sacerdotes attendunt, quando sancte vivendo, ac voluntatem ^c Domini fiducialiter prædicando, Ecclesiæ Dei prospiciunt, ut eis jam grave non sit infirmos Ecclesiæ sustinere, pro quibus redimendis se dignatus est morti vitæ auctor offerre? Sed et ipsi qui docentur, ut sapiant; qui increpantur, ut saltem objurgati proficiant; qui sustinentur, ut de suis aliquando criminibus erubescant, et gaudium suis doctoribus, quorum patientia blande tractantur, ^d de utilitate suæ correctionis extorqueant; et ipsi, inquam, libenter audiant, quid eis apostolico ore ^e divinus sermo præcipiat: *Obedite, inquit, præpositis vestris et subjecti estote eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: ut cum gaudio hoc faciant et non gementes; hoc enim ^f expedit vobis (Hebr. xiii, 17).*

4. Ergo doctoribus suis debent obedire qui audiunt, atque eis cum reverentia esse subjecti. Quod faciunt illi, qui castigati libenter accipiunt, nec increpantibus contradicunt. Quod vero ait: *Ipsi enim pervigilant, quasi rationem reddituri pro animabus vestris (Ibid.)*; sacerdotalem curam pro populo sibi commisso satis ostendit, qui tam in suis actibus quam in prædicationibus vigilantes, sollicitè hostis antiqui rimantur insidias, ne quem, velut dormiente pastore, lupus ^g diabolus astuta fraude subripiat, et in damnum pastoris abreptum, secum usque ^h supplicia sempiterna perducatur. Verum quia ex his qui arguuntur, aliqui se obedientes emendant, aliqui in sua perversitate perdurant, ideo de sacerdotibus ait: *Ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes (Ibid.)*. Cum gaudio sacerdotes ^h arguunt, quando correpti proficiunt; et tristes hoc faciunt, quando se nihil proficere in suis contemptoribus ingemiscunt; ac sic hoc dicit illis expedire, ut cum gaudio, non gementes, eos increpent sacerdotes, qui doctores suos sua correctione lætificant, et eorum gaudia incremento sui profectus accumbunt.

CAPUT IV.

OBJECTIO: *Quare sacerdotes sancti, quorum cura est perditæ viventibus arguere, simulatores religionis æquanimiter serant.*

1. Necdum sermonem de sacerdotibus sanctis,

^a Mss. duo, soli exsecutores.

^b Mss. quatuor, acquisivit sibi sanguine suo.

^c Mss. septem, Dei.

^d Ita mss. omnes. Editi vero, de utilitatis suæ profectu.

^e Ms. unus, Spiritus sanctus, id est divinus sermo.

^f In ms. uno corrigitur non expedit, juxta textum Apostoli.

^g Ms. Colb. unus, lupus, id est diabolus.

^h Ms. unus addit sancti.

ⁱ Mss. Colb. duo, curiosus.

^j Ms. Colb. unus, quare non ad omnes hæc eorum

A unde plura dicere conabar, impleveram, cum ecce ad me quidam de nostris ingressus, quid dictarem ⁱ curiosus interrogat. Cui cum recitari fecissem: Omnes, inquit, episcopos tales esse debere quales tuus sermo descripsit, et nunc esse plures apud nos plebs nos sacerdotalibus bonis, qualia veraciter prædicasti, dubium non est; sed cum ad eorum probetur officium pertinere, ut inquietos sacerdotali auctoritate corripiant, rudes doceant, contradicentes sanæ doctrinæ redarguant, ^j quid est quod non in omni hæc eorum cura porrigitur; cur non et alios similium auctoritate castigant? Illos dico, qui velut convalescentes, ex pristinis moribus nihil abjiciunt, non mente moti, sed veste; nec actu, sed habitu.

2. Hi sunt qui sermone tantum, non opere, ^k renuntiassent contenti sæculariter vivunt, et vitia sua inani professione vitæ melioris abscondunt, ac religionis imaginariæ nomine palliati, opinionem virtutis pro virtute suscipiunt: prædicant magna, nec faciunt; accusant vitia, nec deponunt; publice sibi displicere simulant, quod occulte committunt; magni student videri, non fieri; ^l laudant eos quorum cupiunt prædicatione laudari; jejunant ut vultus sui pallorem perniciosius laudibus vendant. Ad reprehendendos alios prompti, se non patiuntur a quibuslibet vel ^m leviter reprehendi. Ad faciem publicam patientiam fingunt, et in animo iracundiæ virus abscondunt, ⁿ ad nocendum parati, cum nocendi tempus inveniant: suorum actuum negligentes, sunt aliorum peccati libertate censores. Impudenter se assumunt virginibus ^o sacris ac viduis, quibus tanto ^p inglutinantur affectu, ut facilius ab Ecclesiæ (quod dictu quoque nefas est) quam ab earum communione discedant. Qui etsi cum illis forte non ^q peccant, tamen malæ suspicionis de se præbendo materiam, vitam suam maculis sinistra opinionis infamant.

3. Taceo de illis qui, undante ^r lassabundi corporis motu, defluentibus in talos vestimentis incedunt, et vagis laterum flexibus quodammodo fluctantes, animorum dissolutionem vestigiis sinuosa mobilitate nutantibus produnt. Illos quis ferat qui, ^s adumbrata prætendentes honestatis imaginem, ad hoc populum rem ac viduarum causas, velut tuendas simulata pietate suscipiunt, ut earum facultates suis adjiciant, ^t divites ex pauperibus facti, vel ex divitibus ditiores tenuem censum ^u per nefas accumulunt: ut cum fuerint exundante patrimonio sumptuosiores effecti, nunquam ^v materia voluptatis gulæ suæ deficiat? ^w Igitur tales quare non arguunt, qui arguendi potest

correctio porrigitur.

^k Ms. unus, laudantes.

^l Editi. Lugd., leniter.

^m Mss. quatuor, agglutinantur.

ⁿ Mss. tres, non pereant.

^o Mss. quatuor, lassabundi.

^p Hæc quatuor voces, adumbrata prætendentes honestatis imaginem, absunt a ms. Cambronensi.

^q Mss. quatuor, pro nefas!

^r Mss. Colb. unus, materiæ voluptatis gulæ suæ deficiat. Colb. alter, materiæ voluptatis ac gulæ suæ deficiat.

itos acceperunt? ^a Non verentur, ne forte flagitiose viventibus parcunt, videantur ut faciunt? Quid quod eos etiam ad officium admittunt, et (proh nefas!) quasi parum sit dissimulata severitate non increpant, inhonorant?

CAPUT V.

ⁱ : Ubi ostenditur quibus exigentibus causis orundam infirmitas blande tractetur.

vero : Si recolis, inquam, quid de sanctis res fuerit disputatum, sufficiens accepisti. Ecclesiae quippe doctoribus, sicut supra us, et censura inesse debet, ut arguant; et, ut emendari nolentes fortiter ferant, apostolice imperio, qui Timotheo ^b praeceptis : *Argue, obsecra, increpa in omni patientia* (III Tim. iv, 2). Quasi diceret : *Argue coeque seniores, increpa juniores.* Sed prodidit : *In omni patientia et doctrina* : quia castigatus exhibet reverentiam castiganti; autem nimiae increpationis offensus nec eum recipit, nec salutem. Item alio loco solus dicit : *Vos qui firmiores estis, imbecilliorum sustinete* (Rom. xv, 1). Sustinent animiter ut infirmos, quos emendare non castigatos. Proinde quia nec ^d objurgari potest, nec omnes blande tractari; sciunt sacerdotes atque discernunt, quos debeant severitate corripere, et quos sacerdotali dignitate portare; et ideo omnium quos per Dei urant, non voluntati, sed utilitati prospiciunt [al. Deinde] alios honorari deformiter, quibus non expedire noverunt, non vitio videt, sed altae prudentiae consilio praeteret alios latere cupientes honorant, ut eis ^f majores profectus aperiant. ^e Eos quos increpationem posse pati castigant, et impobjurgationis ut languidos palpant; non eis, quod tales sunt, sed infirmitatibus talium modo, si forte aliter sanari non possunt. Num si Ecclesiae communione priventur incurari adhibita increpatione non possunt, rabillis mole tristitiae supra modum gravati, et sanctorum omnium vultus, per quos constitui Deo, refugiunt; aut certe ad omnem impudentiam, si fuerint exacerbati, prosid quidquid mali occulte faciebant publice

perpetrabunt, in tantam vesaniam reparandae salutis desperatione prolapsi, ^f ut seria verba corripientium in jocos exitiales impudenti urbanitate convertant, ^g ac male dicaces in se ex ipsa jactatione turpitudinis suae, turpiter viventium malevolas laetitia pascant. ^h Propter hoc ergo, blanda pietate portandi sunt, qui increpari pro sua infirmitate non possunt, Et revera, si peccanti salubrem pudorem, dum pro eo erubescis, incutias, ac verecundiam quam pro peccatis ejus assumis, in eum pia animi compassione transfundas; facile in illo ⁱ reprimis omnem peccandi licentiam, atque ei totam impudentiam demis licentiae turpitudinis hortatricem. Tunc mores ejus verecundia custos integritatis ornabit, ut ei placeat quod ante sordebat, quando ^j sordidus erat; ^k et sordeat quod ante placebat, quando ipse bonis omnibus displicebat. Sanctos viros amando sectabitur, et sectando in eorum similitudinem paulatim vitae prioris emendatione formabitur, ut ei quam laboriosum fuit in sublimitatem virtutis evadere, tam deformis sit in vita rursus quibus se gaudet caruisse, descendere. Quia sicut virtus onerosa est vitioso, ita virtutis amico ^l vitiosa voluptas amara est. Ecce quomodo peccantes omnes blande tractat aut increpat, qui nihil aliud nisi eorum salutem quibus vult prodesse, considerat.

CAPUT VI.

Quod illi peccata aliena impatienter accusant, qui sua non cogitant.

Tandiu ^m enim quis peccata sua, quae nosse, aut delere debet, ignorat; quandiu curiose aliena considerat. ⁿ Quod si mores suos ad seipsum conversus aspiciat, non requireret quod in aliis specialiter reprehendat, sed in seipso quod lugeat. Proinde fratrum nostrorum vitia non facile debemus accusare, sed gemere: ut invicem onera nostra portantes, legem Christi possimus implere (Gal. vi, 2); qui utique non accusavit peccata nostra, sed tulit, Evangelista dicente: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (Joan. i, 29). Itaque si ille qui sine ullo peccato fuit, nos peccatores ineffabili pietate sustinuit, et sustinere non desinit, non interitum nostrum desiderans, sed profectum, nec mortem peccantium, sed salutem; quare nos exemplo nostri Salvatoris et Domini non sustineamus infirmos, cum et ipsi aut infirmi sumus, et volumus a Deo portari; aut si sani sumus, possumus adhuc ut fragiles infirmari.

Colb. unus, nec verentur.... approbare quae

inus, Lugd. et Lov., praecipit.
sex, infirmorum.

duo, objurgare.... tractare.

inus. Et quos probant.

Colb. unus, severa; alter, serena. Alii codicaria.

Lamb., maledici in se. Ms. Colb. unus, male, etc. Ms. Colb. alter, et Reg. duo, male,

etc. Sic et edit. Lugd.

inus, Propterea ergo.

inus, rep. imes..... demes.

ⁱ Sic mss. omnes, et edit. Lugd., Lovan. vero, Duac. et Colon., quando in sordibus erat, et sordidus erat.

^k Editi, ut sordeat.

^l Alias sic legebatur, Ita est amara vitiosa voluntas virtutis amico. Mss. duo Colb., vitiosa voluntas amara est. Reg. unus, vitiorum voluntas; et ab alia manu, vitiosa voluptas. Colb. alter, vitiosa est amara voluptas.

^m Ms. Colb. unus, Tandiu enim quis..... tandiu curiose.

ⁿ Ms. Reg. unus, ad seipsum conversus aspiciat. Ms. Reg. alter. Quod si ad seipsum conversus aspiciat.

CAPUT VII.

Quantum remedii habent confessio peccatorum, et quale mereatur occultatio dolosa supplicium.

1. Huc accedit quod et ipsa peccata sic habentur occulta, vel aliena nobis, vel aliis nostra, ut plerumque et sanctus inter peccatores lateat, et famam sancti obtineat peccator. Innocentem si se tueri non potest, suspicio iudicis ^a incauta condemnat, et reum calliditas ingenii vivacis excusat. Verumtamen non divinum, sed humanum fallunt ista iudicium. Et quid mirum, si animos aliorum quales sint, sine ipsorum confessione nescimus, cum nos ipsos ita hodie noverimus ut quales futuri simus ^b crastino nesciamus? Cum vero nobis fratres quilibet nostri peccata sua, tanquam medicis, vulnera quibus urgentur, aperiunt; operam dare debemus ^c ut quantocius ad sanitatem, Deo auctore, perveniant, ne in pejus dissimulata curatione proficiant. Ea autem crimina quorumlibet si ipsis criminosis confiteri nolentibus undecunque claruerint; quæcunque non fuerint patientiæ leni medicamento sanata, velut igni quodam piæ increpationis urenda sunt et curanda.

2. Quod si nec sic quidem æquanimitèr sustinentis, ac pie increpantis medela ^d profecerit in eis, qui diu portati, et salubriter objurgati, corrigi noluerunt; tanquam ^e putres corporis partes debent ferro excommunicationis abscidi: ne, sicut caro morbis emortua, si abscisa non fuerit, salutem reliquæ carnis putredinis suæ contagione corrumpit; ita isti qui emendari despiciunt, et in suo morbo persistent, si moribus depravatis in sanctorum societate permanerint, eos exemplo suæ ^f perditionis inficiant. Porro illi quorum peccata humanam notitiam latent, nec ab ipsis confessa, nec ab aliis publicata; si ea confiteri aut ^g emendare noluerint, Deum, quem habent testem, ipsum habituri sunt et ultorem. Et quid eis prodest humanum vitare iudicium, cum, si in malo suo permanserint, ituri sint in æternum, Deo retribuente, supplicium? Quod si ipsi ^h sibi iudices fiant, et veluti suæ iniquitatis ultores licet se voluntariam pœ. am severissimæ animadversionis exerceant; temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, et lacrymis ex vera cordis compunctione fluentibus restinguent æterni ignis incendia. At hi qui, in aliquo gradu ecclesiastico constituti, aliquid occulte crimen admittunt, ipsi se vana persuasionem decipiunt, si eis videtur propterea communicare, et officium suum im-

A plere debere, quod homines occultatione sui criminis fallunt.

3. Exceptis enim peccatis quæ tam parva sunt, caveri non possint, pro quibus expiandis quotidie clamamus, et dicimus: *Dimitte nobis debita nostra cut et nos dimittimus debitoribus nostris* (*Matth.* 12); illa crimina caveantur quæ publicata suos aures humano faciunt damnari iudicio. Qui autem ea commiserint, et ideo prodere metuunt, ne sententiam stæ excommunicationis accipiant, sine causa communicant; imo vero dupliciter contra se iram dei indignationis exaggerant, quod et hominibus innotentiam fingunt, et contempto Dei iudicio, ab altari propter homines erubescunt. Quapropter Deum sibi facilius placabunt illi qui non humano convicti iudicio, sed ultro crimen ⁱ agnoscunt; qui aut propriis illud confessionibus produunt, aut nescientibus aliis quales occulti sunt, ipsi in se voluntarie excommunicationis sententiam ferunt, et ab altari cui ministrabant, non animo, sed officio separati, vitam suam tanquam mortuam plangunt, certi quod reconciliato sibi efficaci pœnitentiæ fructibus Deo, non solum amissa ^k recipiant, sed etiam cives supernæ civitatis effecti, ad gaudia sempiterna perveniunt.

CAPUT VIII.

Quod inique, et non simpliciter arguentes vani sint, divino iudicio condemnandi.

Jam ^l de illis qui, levi suspitione permoti, simpliciter viventes objurgant, ut et illos incondita corruptione confundant atque dejeciant, et sibi per hunc nescio cujus distinctionis gloriam quærant, non meum aliquid dicere; super quibus tam perspicue vinus sermo pronuntiat, ut ^m expositore non egeat. Ait enim in Ecclesiastico Spiritus sanctus: *Est corruptio mendax in ira contumeliosi; et est indicium quod non est bonum* (*Eccli.* xix, 28). Utique contumeliosi hominis et superbi corruptio, quæ dicitur mendax, ⁿ superbiæ est, non alicujus humilitatis per iudicium, et ideo non est bonum. Quid potuit evidentius, quid apertius dici, quam ^o ut contumeliosum diceret mendaciter arguentem? Quia et contumeliosus est qui mendaciter arguit; ^p et mendaciter arguit qui contumeliam facit. Item in Proverbiis: *Testis falsus non erit impunitus, et qui arguit inique non effugiet* (*Prov.* xix, 5). Quis est falsus testis, nisi qui hominem quemlibet de criminibus indiscussis objurgat? Quem propterea inique increpantem dicit non

ti sint.

^k Ms. unus, recipient, sed etiam.... perveniunt.

^l Mss. duo Colb., Tamen.

^m Mss. duo, expositione.

ⁿ Mss. septem, in ore contumeliosi...; et paulo post mss. sex, et est indicium.

^o Mss. duo, superbia est.

^p Mss. sex, cum edit. Lugd., indicium.

^q Edit. Lugd., quam contumeliosum diceret.

^r In mss. duobus Reg. desunt hæc, et mendaciter arguit. In Colb. ms. uno, quia et contumeliosus est, qui mendaciter arguit eum qui contumeliam facit.

^a Ms. unus, incaute.

^b Ms. unus, in crastino.

^c Ms. unus, quantocius.

^d Mss. s. x, processerit.

^e Mss. duo, putridæ; unus, putrescentes; mss. quinque cum editis, abscidi.

^f Ms. unus, perversionis.

^g Mss. tres, vel emendari.

^h Deest sibi in edd. Lov., Duac. et Colon.; habetur in mss. omnibus et edit. Lugd. Ms. unus, Qui si ipsi, etc.

ⁱ Editi, cognoscunt; mss. sex, agnoscunt.

^j Mss. tres, quia aut; et infra, mss. quatuor, ocul-

tam futuram, quia innocentem nullis pro-
 meritis arguendo, a videri vult reum.
 I autem dicit de eo qui iniuste arguit, non effu-
 rid aliud debet intelligi, nisi quia iram Dei non
 h, qui aliquem non sic corripit, ut emendet,
 se procaciter jactet? Sed de contemptoribus
 horum Dei, et de correptionis ac patientiæ
 , sufficiant ista quæ diximus: ne in uno capi-
 to amplius immorati, aut cætera brevius quam
 sit transcurramus, aut intentionem vestram
 rdine nimium protelati voluminis oneremus.
 nus itaque quid nos etiam continentia e capitula-
 rentis edoceat. Utrum, d inquit, congregandis
 us, aut alendis expediat facultates Ecclesiæ
 tri, an perfectionis amore contemni.

CAPUT IX.

acerdotes e nihil proprii habere debeant, et ec-
 clesiæ facultates quasi communes, pro quibus Deo
 mem reddituri sunt, suscipiant.

Expediit facultates ecclesiæ possideri, et pro-
 perfectionis amore contemni. Non enim pro-
 pium, sed communes ecclesiæ facultates; et ideo
 le omnibus que habuit dimissis aut venditis,
 nus contemptor; cum præpositus fuerit factus
 m, omnium quæ habet ecclesia efficitur dispen-
 sator. Deinde sanctus Paulinus (ut ipsi melius no-
 longentia prædia, e quæ fuerunt sua, vendita
 fuis erogavit; sed cum postea factus esset
 pms, non contempsit ecclesiæ facultates, sed
 hinc dispensavit. Quo facto satis ostendit et

a debere propter perfectionem contemni, et
 impedimento perfectionis posse h quæ sunt com-
 munes ecclesiæ possideri. Quid sanctus Hilarius?
 et ipse omnia i bona sua aut i parentibus re-
 aut vendita pauperibus erogavit? Is tamen
 merito perfectionis suæ fieret ecclesiæ Arela-
 episcopus, quod illa tunc habebat ecclesia non
 possedit, sed etiam acceptis fidelium nume-
 ræditatibus amplavit. Isti ergo tam sancti,
 perfecti pontifices factis evidentibus clamant
 et debere fieri quod fecerunt. Qui utique homi-
 n sæcularium quam divinarum litterarum sine
 titate doctissimi, si scirent res ecclesiæ debere
 sui, nunquam eas h debuerant qui omnia sua
 rant retinere.

Unde datur intelligi quod tantum ac tales viri

ms. omnes. Editi vero, vult esse reum.

s. unus, Qui autem. Ms. alter, dico de eo... nisi

am.

s. unus, capituli sequentis auctoritas edoceat.

gendum forte inquam.

ss. duo Reg., nihil proprium habere debeant, sed

e facultates tanquam communes, ut pote Deo ra-

reddituri, suscipiant.

ss. tres, Denique, cum edit. Lugd.

dit. Lugd., quia.

quoque cum edit. Lugd., posse ecclesiæ, quæ

o communis, possideri. Ex Colb. unus,

facultates, quæ sunt communes possideri.

omnia sua.

uperibus.

no et Reg. unus, nunquam eas ha-

A (qui volentes l esse Christi discipuli, renuntiaverunt
 omnibus quæ habebant) non ut possessores, sed ut
 procuratores facultates ecclesiæ possidebant. Et id-
 circo scientes nihil aliud esse res ecclesiæ, nisi vota
 fidelium, pretia peccatorum, et m patrimonia paupe-
 rum; non eas vindicaverunt in usus suos, ut pro-
 prias, sed ut commendatas pauperibus diviserunt.
 Hoc est enim possidendo contemnere, non sibi, sed
 aliis possidere; nec habendi cupiditate ecclesiæ fa-
 cultates ambire, sed eas pietate subveniendi susci-
 pere. Quod habet ecclesia, cum omnibus nihil ha-
 bentibus habet commune, nec aliquid inde eis qui
 sibi de suo sufficiunt debet erogare, quando nihil
 aliud sit habentibus dare quam perdere.

CAPUT X.

B Cum quo damno animæ suæ ab ecclesia, quæ pauperes
 pascit, accipiant illi qui sibi de suo sufficiunt.

1. Nec illi qui sua possidentes dari sibi aliquid vo-
 lunt, sine grandi peccato suo, n unde pauper victu-
 rus erat accipiunt. De clericis quidem dicit o Spiritus
 sanctus: Peccata populi mei r comedunt (Osee iv, 8).
 Sed sicut nihil habentes proprium, non peccata, sed
 alimenta quibus indigere videntur, accipiunt; ita pos-
 sessores, non alimenta quibus abundant, sed aliena
 peccata suscipiunt. Ipsi quæ quæ pauperes, si se pos-
 sunt suis artificiis aut laboribus expedire, non præ-
 sumant quod debet debilis aut infirmus accipere, ne
 forte ecclesia, quæ potest omni solatio destitutis ne-
 cessaria ministrare, si omnes etiam nihil indigentes
 accipiant, gravata, illis quibus debet, subvenire non
 C valeat.

2. Qui autem ecclesiæ serviunt, et labori suo velut
 debita reddi oportere credentes, ea quibus opus non
 habent, aut accipiunt libenter, aut exigunt; nimis
 carnaliter sapiunt, si putant, quod ecclesiæ fideliter
 servientes stipendia terrena, ac non potius præmia
 æterna percipiant. Sæcularis quippe militia quia cœ-
 lestia non habet, terrena strenue militantibus præstat.
 Unde satis indignum est, si fidelis, et operosa devo-
 tio clericorum, propter stipendium temporale præ-
 mia sempiterna contemnat. Quod si quilibet minister
 ecclesiæ non habeat unde vivat: q non ei præmium
 reddat hic; sed necessaria præstet ecclesia: ut in fu-
 turo præmium laboris sui recipiat, quod in hac vita
 jam spe dominicæ promissionis r certus expectat.
 D Illi quoque s qui velut idonei nihil quidem sibi dari

buisent. Alii duo cum Camb., habent. Regius alter,
 suscipere debuerant; et in fine omittunt vocem retinere.

l Mss. duo, fieri.

m Mss. quatuor, patrimonium pauperum; quorum
 unus, et omnium defensabile patrimonium pauperum.

n Ms. Camb., ea unde.

o Mss. tres, dicit propheta.

p Mss. tres Colb., comedunt.

q Editi Lugd. et Lovan., non ei præmium hic, sed
 necessaria præstat ecclesia. Mss. duo, non ei reddidit
 hic, sed necessaria præstat ecclesia. Mss. tres, non ei
 reddat hic, sed necessaria præstat ecclesia. Omnes edi-
 ti, præstat.

r Mss. sex non habent certus.

s Editi, qui vel idonei. Mss. quinque, velut.

velut debitum poscunt, sed tamen ecclesie sumptibus vivunt, non est meum dicere, quali peccato cibos pauperum presumendo suscipiant, qui ecclesiam quam juvare de propriis facultatibus debuerunt, suis expensis insuper gravant; propter hoc fortassis in congregatione viventes, ne aliquos pauperes pascant, ne advenientes ^a suscipiant, aut ne suum censum expensis quotidianis imminuant. ^b Quod si aliquid de fructibus suis ecclesie, velut pro ipsa expensa sua contulerint; non se preferant inani jactantia illis, quos nihil habentes pascit et vestit ecclesia: quia perfectior est ille qui se mundi rebus exspoliatur, aut qui cum nihil habuerit, nec habere desiderat, quam ille qui ex multis quae possidet, ecclesie aliquid praestat, ac se de eo quod praestiterit forsitan jactat.

3. Dura sunt quae dico, nec ego diffiteor. Dura sunt, sed observare nolentibus. Ceterum ^c si facit ista; quae difficilia non facientibus sunt, statim facilia facientibus fiunt. Non ergo ea quae nolumus observare, impossibilitas nobis facit dura, sed novitas. In usum veniant, et neminem frequentata conturbant. Nam, quaero, quid sit eorum quae dixi difficile? ut homo id quod opus non habet, ab ecclesia non accipiat, an ut quod habet sine causa contemnat? Si propter hoc non vult sua relinquere ut habeat unde vivat, ut quid accipit unde rationem reddat? ut quid ^d de peccatis alienis sua multiplicat?

CAPUT XI.

Qui sunt qui etiam cum profectu animae suae opibus sustentantur ecclesiae.

Itaque sacerdos cui dispensationis cura commissa est, non solum sine cupiditate, sed etiam cum laude pietatis accipit a populo dispensanda, et fideliter dispensat accepta, qui omnia sua ^e aut parentibus reliquit, aut pauperibus distribuit, aut ecclesiae rebus adjunxit, et se in numero pauperum paupertatis amore constituit: ita ut unde pauperibus subministrat, inde et ipse ^f tanquam pauper voluntarius vivat. Clerici quoque quos pauperes aut voluntas, aut nativitas fecit, cum perfectione virtutis vitae necessaria, sive in domibus suis, sive in congregatione viventes accipiunt: quia ad ea accipienda non eos habendi cupiditas ducit, sed cogit vivendi necessitas.

CAPUT XII.

Quid facere debeant clerici quorum infirmitas non potest sua contemnere.

Illi autem qui tam infirmi sunt, ut possessionibus suis renuntiare non possint, si ea quae accepturi erant, dispensatori relinquunt, nihil habentibus con-

^a Mss. sex, excipiant.

^b Ms. unus, Qui si.

^c Sic mss. tres. Alii cum editis, si faciant.

^d Ita mss. omnes, et Lugd. At editi alii, de peccatis.

^e Lugd. edit. cum ms. Camb. haec tantum habent aut relinquit, aut ecclesiae rebus adjungit, et se. Mss. Reg. dno, et quatuor Colb., aut reliquit, aut ecclesiae rebus adjunxit, et se, etc.

^f Ms. unus, et ipse jam tanquam.

^g Ms. Reg., ne ea. Ms. Camb., ideo partes accipi

ferenda, sine peccato possident sua: quia et ipsa quodammodo sua relinquunt, quando propriis contenti rebus, nihil eorum quae labori, vel ordini suo deberi arbitrantur accipiunt. Quod si putant id esse accipi debere eorum quae conferuntur ecclesiae portionem, ne eam videantur abjicere, se vero non posse sua relinquere, quod eis deformis sit inter suos, pauperes reddi; noverint esse deformius possessores de eleemosynis pauperum pasci.

CAPUT XIII.

Quae sint gaudia vera, vel verae divitiae; et quid impediunt offerant bona praesentia amatoribus futurorum.

1. Heu quam subtiliter nos ille decipiendi artifex fallit, quanta caecitate oculos nostrae mentis obducit, ne discernamus gaudendi avidi, unde justius gaudeamus; aut ne cupientes angeri divitiis, noverimus quas quibus incomparabiliter preferamus. Nam gaudere quidem bonum est; sed qui gaudet, si non inde gaudeat unde debet, non potest bonum esse quod gaudet. Siquidem gaudet et raptor, cum desiderata rapuerit; gaudet et ebriosus, cum ^b ex-platae occasionem potationis invenerit; gaudet et adulter, cum ad delectationem fruendi corporis concupiti pervenerit: sed cum sit gaudere bonum, de his atque hujusmodi gaudere grande est malum. Haec et his similia sunt unde gaudere nos vult mundus, cum suis amatoribus ^c periturus. Haec sunt quae repudiare debemus, ut de bona conscientia, de sanctitate morum, de acquisitione virtutum, de dono Dei, et de promissione futuri regni ineffabiliter gaudeamus.

2. Ditari quoque divitiis grande est bonum; ^d sed inde ditari unde non debeas, non est habenda facultas, sed detestanda calamitas. Nihil est enim calamitosius, nihilque miserius eo qui iniquis acquisitionibus crescit, quem locupletem fraudes faciunt ac rapinae. Illae nobis sunt ambiendae divitiae, quae nos ornare ^e possint pariter et munire, quas nec acquirere possumus invito, nec perdere, quae nos contra hostiles impetus armant, a mundo disterminant, Deo commendant, ditant ^f animas nostras atque nobilitant, nobiscum sunt, intra nos sunt. Divitiae nostrae credendae sunt pudicitia, quae nos pudicos; justitia, quae justos; pietas, quae pios; humilitas, quae humiles; mansuetudo, quae mansuetos; innocentia, quae innocentes; puritas, quae puros; prudentia, quae prudentes; temperantia, quae temperantes; et caritas, quae nos facit Deo et hominibus caros, ^g virtutum potentes, saeculi contemptores, ac honorum omnium

debere earum quae conferuntur ecclesiae portionum, eas videantur abjicere.

^b Ms. unus, exoptatam.

^c Ms. unus, perituros.

^d Mss. Colb. duo, sed non ditari unde debeamus. Ms. alter, sed non ditari unde debeas.

^e Ms. unus, possunt.

^f Mss. tres Colb., animos nostros.

^g Mss. tres, vitiorum impotentes, saeculi contemptores. Ms. alter, vitiorum impotentis saeculi contemptores.

Hæc sunt non omnium, sed sanctorum A
 stes; non divitum superbiorum, sed humi-
 rum facultates; patrimonium cordium,
 irruptibiles morum, quibus non abundant
 His carnalibus ex corde renuntiant. Quæ
 ipsa sunt bona, utpote a bono Deo crea-
 qua sunt bonis malisque communia, stu-
 rituales viri contemnere, quo possint ad
 arabiliter meliora, quæ sunt honorum om-
 ta, pervenire: quoniam non est tale bo-
 habent et mali, quale illud est quod non
 est boni.

rele bonum quando habent iniqui, ipso-
 mium, ° quando habent iusti, non est
 mium, sed temporale solatium. Item boni
 amissio sit exercitium iusti, et iniusti B
 : quia et iustus desiderio cœlestium ca-
 ia temporalia sive habeat, sive amittat,
 n sentit; et iniquus quod cum delectatione
 e dolore non perdit. Propter hoc igitur eis
 it Deo fugiendæ sunt ex toto corde divitiæ,
 bere volunt, sine labore non quærunt,
 ultate non inveniunt, sine cura non ser-
 anxia delectatione non possident, sine
 a perdunt. Apostolus autem Christi militi-
 : *Volo vos sine sollicitudine esse (I Cor.*
 it, *Radix omnium malorum est avaritia:*
 um appetentes erraverunt a fide, et inserue-
 oribus multis (I Tim. vi, 10). Ac sic census
 mus eis a quibus vitiose diligitur, non est
 a materia, sed dolorum. Quapropter ex-
 ltates ecclesiæ s possideri, ut inde vivant
 sæculo, cujus gaudia fugitiva repudiant,
 serviunt, cujus ineffabilia bona deside-

CAPUT XIV.

ntelligatur quod dicit Apostolus, Qui in sa-
 operantur, quæ de sacrario sunt edunt.

us dicere videtur Apostolus: Qui in sacra-
 tar, quæ de sacrario sunt edunt, et qui alta-
 unt, i cum altario participant (I Cor. ix, 13).
 hoc de contemptoribus facultatum suarum
 lligi, nunquam secutus adjungeret: Ita et
 navit his qui Evangelium annuntiant, de

, nisi illi qui illis. Mss. quatuor omittunt D
 Colb. unus, quæ non aliis dantur, nisi qui.
 Colb. iniqui. Ms. alter, quod habent boni.
 unus, quando autem. Tum ms. alter caret
 eorum.
 septem, habuit.
 unus, dixit.
 unus, census aestimatus, iste terrenus.
 quatuor, possidere.
 quatuor, deserviunt.
 tres, cum altario participantur. Mss. duo,
 i participantur.
 duo Reg., loquitur.
 sa. duo Reg. Alii cum editis, evacuare.
 quinque, temporalis.
 Colb. unus, ne gloriæ suæ mercedem. Alter,
 suæ gloriæ.
 quatuor, Ecce enim jubet nobis.

PATROL. LIX.

Evangelio vivere (Ibid., 14). De Evangelio vivunt qui
 nihil proprium habere volunt, qui nec habent, nec
 habere aliquid concupiscunt; non suorum, sed com-
 munionum possessores. Quid est aliud de Evangelio
 vivere, nisi laborantem inde ubi laborat necessaria
 vitæ percipere? Apostolus tamen, qui sic Evange-
 lium prædicavit, ut nec de Evangelio viveret, sed
 necessaria sibi suis manibus ministraret, de se con-
 fidenter I eloquitur: *Ego autem nullo horum usus*
sum. Et quare hoc dixerit, secutus aperuit dicens -
Expedit mihi magis mori quam ut gloriam meam quis
evacuet (Ibid., 15). Evacuari dicit gloriam suam,
 si ab eis quibus prædicabat voluisset accipere vitæ
 I corporalis expensam; nolebat quippe in præsentem
 laboris sui fructum, sed in futuro recipere. Si ergo
 ille qui nihil habebat, noluit de Evangelio ubi labo-
 rabat, sed suis manibus vivere, m ne gloriam suæ
 mercedis amitteret; quid nos, qui et propria nolu-
 mus amore possidendi, non vivendi necessitate, re-
 linquere, et accipere insuper volumus, non unde
 vivamus, sed unde censum nostrum incrementis
 damnabilibus augeamus?

CAPUT XV.

De cupiditate, qualiter eis quos semel invaserit domi-
 netur.

1. Jubet ° ecce nobis imperiosa cupiditas, ut ° di-
 vina parvipendentes, possessionum terrestrium dam-
 nosa compendia cogitemus, P ut in eis totam sollici-
 tudinem curamque ponamus, q ut inde nos morbida
 vanitate jactemus, ut amplitudine patrimonii diffu-
 sioris elati, fieri pauperes spiritu negligamus. r O
 facinus inauditum! Suavi jugo Christi contempto,
 ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium
 inclinatione suscipimus; et Domini nostri ° levi
 onere, quod subjectos non onerat, sed sublevat,
 posthabito, plumbeum pondus nostris cervicibus
 I aggeramus, quod citius potest deponi quam ferri:
 quia et ipsa cupiditas, quæ nobis subjici ultro volen-
 tibus hoc pondus imponit, contemni potest facilius
 quam expleri; et ideo qui se illi volentes dederint
 expugnanti, voluntatem resistendi ulterius non ha-
 bebunt tyrannice dominantem. Et hoc sit justo Dei ju-
 dicio, ut qui cupiditati resistere ° nolumus ingres-
 suræ, jam resistere nequeamus ingressæ.

° Ms. Reg. unus, divina præcepta parvipendentes.

P Ms. unus, et in eis.

q Ms. Camb., unde nos.

r Mss. quinque, et o facinus; quorum duo, et hoc
 facinus.

° Ms. Camb., levi oneri (quod subjectos non onerat,
 sed honorat, nec deprimit omnino, sed sublevat) sub-
 jici contemnimus; hoc ergo levi onere posthabito, etc.
 Ad hunc accedunt mss. quatuor Colb. et Regius
 unus, excepto quod unus ex Colb. habet sed sublimat.
 Regius alter sic habet: et Domini nostri leve onus su-
 gimus, quod subjectos non onerat, sed honorat; nec
 deprimit omnino, sed sublevat, hoc ergo. Alii codices
 habebant, leve onus superbe rejicimus; cætera ut illi
 qui mox citantur.

I Ms. duo, aggerimus.

u Mss. quinque, nolumus.

velut debitum poscunt, sed tamen ecclesie sumptibus vivunt, non est meum dicere, quali peccato cibos pauperum presumendo suscipiant, qui ecclesiam quam juvare de propriis facultatibus debuerunt, suis expensis insuper gravant; propter hoc fortassis in congregatione viventes, ne aliquos pauperes pascant, ne advenientes ^a suscipiant, aut ne suum censum expensis quotidianis imminuant. ^b Quod si aliquid de fructibus suis ecclesie, velut pro ipsa expensa sua contulerint; non se praeferant inani jactantia illis, quos nihil habentes pascit et vestit ecclesia: quia perfectior est ille qui se mundi rebus exspoliatur, aut qui cum nihil habuerit, nec habere desiderat, quam ille qui ex multis quae possidet, ecclesie aliquid praestat, ac se de eo quod praestiterit forsitan jactat.

3. Dura sunt quae dico, nec ego diffiteor. Dura sunt, sed observare nolentibus. Caeterum ^c si fiant ista; quae difficilia non facientibus sunt, statim facilia facientibus fiunt. Non ergo ea quae volumus observare, impossibilitas nobis facit dura, sed novitas. In usum veniant, et neminem frequentata conturbant. Nam, quaero, quid sit eorum quae dixi difficile? ut homo id quod opus non habet, ab ecclesia non accipiat, an ut quod habet sine causa contemnat? Si propter hoc non vult sua relinquere ut habeat unde vivat, ut quid accipit unde rationem reddat? ut quid ^d de peccatis alienis sua multiplicat?

CAPUT XI.

Qui sunt qui etiam cum profectu animae suae opibus sustentantur ecclesiae.

Itaque sacerdos cui dispensationis cura commissa est, non solum sine cupiditate, sed etiam cum laude pietatis accipit a populo dispensanda, et fideliter dispensat accepta, qui omnia sua ^e aut parentibus reliquit, aut pauperibus distribuit, aut ecclesiae rebus adjunxit, et se in numero pauperum paupertatis amore constituit: ita ut unde pauperibus ministrat, inde et ipse ^f tanquam pauper voluntarius vivat. Clerici quoque quos pauperes aut voluntas, aut nativitas fecit, cum perfectione virtutis vitae necessaria, sive in domibus suis, sive in congregatione viventes accipiunt: quia ad ea accipienda non eos habendi cupiditas ducit, sed cogit vivendi necessitas.

CAPUT XII.

Quid facere debeant clerici quorum infirmitas non potest sua contemnere.

Illi autem qui tam infirmi sunt, ut possessionibus suis renuntiare non possint, si ea quae accepturi erant, dispensatori relinquunt, nihil habentibus con-

^a Mss. sex, excipiant.

^b Ms. unus, Qui si.

^c Sic mss. tres. Alii cum editis, si faciant.

^d Ita mss. omnes, et Lugd. At editi alii, de peccatis.

^e Lugd. edit. cum ms. Camb. haec tantum habent aut reliquit, aut ecclesiae rebus adjungit, et se. Mss. Reg. duo, et quatuor Colb., aut reliquit, aut ecclesiae rebus adjunxit, et se, etc.

^f Ms. unus, et ipse jam tanquam.

^g Ms. Reg., ne ea. Ms. Camb., ideo partes accipi

ferenda, sine peccato possident sua: quia et ipsa quodammodo sua relinquunt, quando propriis contenti rebus, nihil eorum quae labori, vel ordini suo deberi arbitrantur accipiunt. Quod si putant ideo ^g accipi debere eorum quae conferuntur ecclesiae portionem, ne eam videantur abjicere, se vero non posse sua relinquere, quod eis deformis sit inter suos, pauperes reddi; noverint esse deformius possessores de eleemosynis pauperum pasci.

CAPUT XIII.

Quae sint gaudia vera, vel verae divitiae; et quid impediendi offerant bona praesentia amatoribus futurorum.

1. Heu quam subtiliter nos ille decipiendi artifex fallit, quanta caecitate oculos nostrae mentis obducit, ne discernamus gaudendi avidi, unde justius gaudeamus; aut ne cupientes augeri divitiis, noverimus quas quibus incomparabiliter praeferamus. Nam gaudere quidem bonum est; sed qui gaudet, si non inde gaudeat unde debet, non potest bonum esse quod gaudet. Siquidem gaudet et raptor, cum desiderata rapuerit; gaudet et ebriosus, cum ^h exoptata occasionem potationis invenerit; gaudet et adulter, cum ad delectationem fruendi corporis concupiti pervenerit: sed cum sit gaudere bonum, de his atque hujusmodi gaudere grande est malum. Haec et his similia sunt unde gaudere nos vult mundus, cum suis amatoribus ⁱ periturus. Haec sunt quae repudiare debemus, ut de bona conscientia, de sanctitate morum, de acquisitione virtutum, de dono Dei, et de promissione futuri regni ineffabiliter gaudeamus.

2. Ditari quoque divitiis grande est bonum; ^j sed inde ditari unde non debeas, non est habenda facultas, sed detestanda calamitas. Nihil est enim calamitosius, nihilque miserius eo qui iniquis acquisitionibus crescit, quem locupletem fraudes faciunt ac rapinae. Illae nobis sunt ambiendae divitiae, quae nos ornare ^k possint pariter et munire, quas nec acquirere possumus inviti, nec perdere, quae nos contra hostiles impetus armant, a mundo disterminant, Deo commendant, ditant ^l animas nostras atque nobilitant, nobiscum sunt, intra nos sunt. Divitiae nostrae credendae sunt pudicitia, quae nos pudicos; justitia, quae justos; pietas, quae pios; humilitas, quae humiles; mansuetudo, quae mansuetos; innocentia, quae innocentes; puritas, quae puros; prudentia, quae prudentes; temperantia, quae temperantes; et caritas, quae nos facit Deo et hominibus caros, ^m virtutum potentes, saeculi contemptores, ac honorum omnium

debere earum quae conferuntur ecclesiae portionum, ut eas videantur abjicere.

^h Ms. unus, exoptatam.

ⁱ Ms. unus, perituros.

^j Mss. Colb. duo, sed non inde ditari unde debeamus. Ms. alter, sed non ditari unde debeas.

^k Ms. unus, possunt.

^l Mss. tres Colb., animos nostros.

^m Mss. tres, vitiorum impotentis, saeculi contemptores. Ms. alter, vitiorum impotentis saeculi contemptores.

sessionis adhuc delectat ambitio : quia **A** non ^a relinquit, mundo, cuius bona re-
rit; et utique non potest mundo servire si-
o; ac sic propterea voluit Deus cultores
libas renuntiare propter quæ diligitur mun-
delusa cupiditate mundi, divina in eis cari-
augeri vel perfici. Et ideo decimas atque
frugum, primogenita et sacrificia pro pec-
vota quæ sibi Deus iussit offerri, sacerdoti-
nistris distribui debere constituit; ut devo-
pulo vitæ necessaria ministrante, ipsi crea-
tori suo liberis mentibus ministrarent,
ejus cultu sine ulla sollicitudine corporali
it : ne terrenis occupationibus implicati,
dignas excubias strenue curare non pos-

autem, quod Christiani temporis sacerdo-
sustinent quam curant possessiones eccle-
n in hoc Deo ^d serviunt : quia si Dei sunt
onferuntur ecclesie, Dei opus agit qui res
scratas non alicujus cupiditatis, sed fidelis-
onsationis intentione non deserit. Quapro-
siones, quas oblatas a populo suscipiunt
s, ^e non sunt inter res mundi deputari cre-
d Dei. Quoniam si vestes, ac vasa, et cæ-
in ^f sacris usui ministrantibus erant, san-
antur, nec in usus humanos revocari jam
divinis semel ministeriis consecrata, quo-
ea quæ conferuntur ecclesie, sacra cre-
at, quibus, non ut sæculi rebus, luxuriose
e, ut Deo consecratis, utuntur ad necessaria
s : ut illis omnibus qui se perfectionis
b uno constituunt, et sua sibi non vindicant,
facultates ad hoc ipsum collectæ sufficiant;
id omnibus occupationibus absoluti profici-
ctus illius, qui unus pro multis occupatus
atque ita ille, qui sollicitudines omnium
viventium portat, in congregatione sua pro-
proficiat : ut sicut illius occupatio omnium
acta est fructuosa vacatio, ita omnium di-
m perfectio gloriosa magistri honor habeat-
ria.

CAPUT XVII.

*il proficiant qui, abstinentes a cibis, vitiis
t; nec prosit illis facultates abjicere, qui suas
voluntates.*

quæsisit, quæ sit abstinentiæ credenda

Lamb., reliquit.

leg. unus, vel voto.

Colb. unus, in eo cultu.

quinque, deserviant.

omnes, non sunt jam res mundi credendæ,

*tres, in sacro usu ministrantibus. Ms. unus,
onibus.*

*quinque, facultas ecclesie ad hoc ipsum col-
lectæ.*

omnes. At editi, servientium.

omnes mss. At vero editi, necessaria sunt.

Lamb., quidem est, sed, etc.

tres, effectus, recisis.

perfectio; et utrum tantum corpori, an et animæ de-
beat necessaria judicari. Si hominem totum virtus
hæc quæ abstinentia nominatur, perfecta sanctificat,
non solum corpori, sed et animæ necessaria est;
quia omnis homo ex corpore constat et anima. Sed
in eis qui, diversis vitiis subjacentes, aliquid sibi eo-
rum quæ usui nostro ^l concessa sunt, interdunt,
abstinentia quidem ⁱ, sed carnalis et imperfecta esse
debet intelligi : ea autem spiritualis atque perfecta
censenda est, quæ abstinentem tam ab illecebris car-
narium voluptatum, quam a peccatis omnibus facit
alienum; cujus nec animum desideriorum morbi cor-
rumpunt, nec imperio gulæ dominantis quæsitæ deli-
ciæ vires corporis frangunt. Proinde ille abstineus
vere credendus est qui vitiorum omnium liber ^k ef-
Bfectus est, ac, recisis ^l corporalibus voluptatibus,
elaborat, non ut concupiscentiam suæ carnis ^m exsa-
ctet, sed ut mortalem vitam necessariorum perce-
ptione sustentet. Quoniam quidem quidquid sine quo
potest vivi percipitur, non sustentandæ vitæ, sed
ⁿ fovendæ luxuriæ carnis impenditur.

2. Hæc ^o itaque virtus, quæ abstinentia non solum
delicatorum ciborum, sed etiam malorum omnium
nuncupatur, cum omnibus omnino necessaria sit,
tum maxime illis familiarior atque conjunctior esse
credenda est, quibus juxta illud quod in Actibus apo-
stolorum (iv, 32) legitur factum, unum cor est, et
anima una, divinæ caritatis igne conflata, et quibus
sub unius ordinatione viventibus omnia omnium
communia sunt : si tamen ita eis ^p una sit vita, sic-
ut sit una substantia; et nulla sit in eis diversitas
animorum, quibus est communio facultatum : quia
ut fieret et esset animorum sancta conjunctio, neces-
saria est ^q facultatum judicata communio. Caterum
quid eis prodest quod facultates suas abjiciunt, ^r qui
voluntates proprias non relinquunt, cum sit longe præ-
stantius voluntatibus propriis abrenuntiare quam re-
bus? Res suas etiam mundi ^s hujus philosophi abji-
cere potuerunt, et nunc quilibet hæretici possunt;
sed nec illi, cum suæ ^t voluntatis fierent amatores,
secundum voluntatem Dei vixerunt; et isti dominicæ
voluntati suæ voluntatis studio contradicunt. Non
ergo ea res nos Deo commendat quam et inimici Dei
faciunt; sed ^u illud quod non nisi vere Christiani, et
per hoc amatores Dei perficiunt. Hi sunt qui, ^v volun-
Dtatibus suis rebusque projectis, suo se Creatori ex toto
corde subjiciunt, ac suum velle ex ejus voluntate sus-

^l Editi, corporalibus.

^m Ms. unus, exacuit.

ⁿ Ms. Camb., movendæ.

^o Mss. quinque, namque.

^p Mss. quatuor, una sit vita. Ms. unus, sicut et una
substantia.

^q Ms. Colb. unus, unitas communium facultatum.

^r Mss. duo Reg., Si voluntates.

^s Editi, quibus.

^t Ita mss. Reg. duo, Colb. unus et alii mss. Editi
vero, suæ voluptatis fuerint.

^u Ms. Reg. unus, sed illa quam.

^v Mss. duo Colb., voluptatibus.

pendunt; et ideo quidquid eis sensus carnis sequendum faciendumque ^a suggesserit, justitiæ capti delectatione contemnunt.

CAPUT XVIII.

Quanta bona primus homo abstinentiæ bonum negligendo perdidit.

1. Quod si primus homo voluisset ^b se in illa paradisi beatitudine custodire, ut a fructu unius interdictæ arboris jejunasset; nec statum illum tantæ felicitatis amitteret, nec eum voluntaria salutaris præcepti transgressio necessitati corruptionis ac mortalitatis addiceret: ut tanta beneficia Dei sui, quæ in natura suæ conditionis acceperat, aut corrumpere peccato corruptus, aut perderet. Quis enim sufficienter enumeret quæ et quanta bona ^c illi abstinentiæ contemptus ademerit? ^d quod intellectualis mentis dignitate donatus, imaginem sui Creatoris accepit: quod soli Deo suo subjectus, omnia visibilia sibi subjecta conspexit; quod ei ad vivendi usus affatim lignorum omnium quæ erant in paradiso (*Gen. ii, 9*), feracitas divina jussione servivit; quod arbor vitæ myticum cibum non unde viveret, sed unde vitam corporis non finiret, sui Creatoris munere ministravit; qui cibus quandiu perciperetur, ita percipientem se in uno statu, sacramenti cujusdam latentis figurata significatione, servaret; ut eum nec ulla infirmitate corrumpi, nec ætate mutari et senescere, nec dissolvi morte permetteret. Non inquietabat molesta sollicitudo quietum, non fatigabat labor anxius otiosum, non somnus opprimebat invitum, non amittendæ vitæ timor angebat ^e de immortalitate securum. Hæbat facilem victum corpus ex ^f omni parte sanum, tranquillum motum, cor mundum, ignarus pœnalis mali, habitator paradisi, expers peccati, capax Dei.

2. Postremo quid eo felicior fuit, cui erat orbis subjectus, nullus infestus, liber animus, et visibilis Deus? ^g Quandoquidem nisi ante peccatum Deum videre in assumptione visibilis creature soleret, quomodo se jam peccator effectus, a facie ^h Domini, quem nunquam viderat, absconderet? Potuit ergo ita videre Deum, priusquam peccaret Adam, sicut eum ⁱ patriarchæ viderunt; sed quando ait: *Vocem tuam audivi, et timui* (*Gen. iii, 10*); ex illa jam ⁱ videndi Deum sanctitate ceciderat, jam se indignum videndi Deum reddiderat. *Vocem tuam, inquit, audivi, et timui; eo quod nudus essem, et abscondi me* (*Ibid.*).

^a Editi, *suggerit*.

^b Mss. quatuor non habent *se*. Ms. Colb. unus, *voluisset illam paradisi beatitudinem custodire, ut, etc.*

^c Ms. Reg. unus, *illius abstinentiæ*.

^d Ms. Reg. unus, *qui*.

^e Ms. unus Reg., *timor angebat. De immortalitate ecurus habebat, etc.*

^f Mss. omnes, *ex omnibus partibus*.

^g Ita mss. duo Reg. et Camb. Editi, *Quoniam quidem*.

^h Mss. duo Reg., *a facie Dei, quam nunquam vidisset*.

ⁱ Mss. tres Colb., *patriarchæ sancti*.

^j Hæc verba videndi Deum absunt a ms. Colb. uno:

A O quantum securitatis habent qui sibi bene sunt consci! et quantum perturbatos humiliat perpetratio pudenda peccati, sicut isti qui se absconderunt a facie Domini, de sua turpitudine, ^k non de nuditate confusi! qui non ideo erubescabant, quia veste erant extrinsecus nudi, sed quia ^l intrinsecus protectione divina nudati. Denique et ante peccatum nudi erant, et non erubescabant, quia nihil contra voluntatem Dei unde confunderentur admiserant.

CAPUT XIX.

De peccato primi hominis, et de malis quæ illum continent, Deo judicante, secuta sunt.

1. Sed jam videamus, si placet, qualiter illi homines primi commiserint tam grande peccatum, quod et ipsos de paradiso projecit in hoc vitæ pœnalis exsilium, et in eis originaliter totum damnavit genus humanum. Et mihi quidem videtur quod non ederent deligno prohibito, nisi concupiscerent; nec concupiscerent, nisi tentati; nec tentarentur, nisi deserti; nec desererentur a Deo, nisi ipsi prius desererent Deum; nec desererent Deum, nisi superbirent, et similitudinem Dei ^m damnabiliter appetissent: ad quam perventuri essent, sine corporis morte, si ⁿ sub Deo suo viventes, præceptum quod acceperant custodissent; ut qui posse non mori acceperant in natura, non posse mori consequerentur in gloria; et ibi accepturi essent præmium non posse peccare, si hic eorum meritum fuisset peccare noluisse. Non igitur a Creatore suo in creaturam divinitatis ^o affectatione collapsos moveret aperta concupiscentia, nisi eis ante corrupisset occulta superbia; nec eis per serpentem diabolus propinaret tam ferale consilium, nisi prius eorum deprehenderet appetitum. Si, inquit, *gustaveritis de ligno scientiæ boni et mali, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii, scientes bonum et malum* (*Gen. iii, 5*). Hæc sunt illa tria quæ in mundo esse, et diligere non debere a dilectoribus Dei, contestatur sanctus Joannes apostolus dicens: *Noli diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt; quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est* (*I Joan. ii, 15, 16*). Quæ nisi illi qui a dilectione Dei jam defecerant diligere ^p acceperant, nunquam ^q male suasi serpentis consilio credidissent.

D 2. Itaque concupiscentia carnis ab eis impleta est, quod de ligno vetito gustaverunt; concupiscentia

et sint recte.

^k Ms. Reg. unus, *non de timiditate*.

^l Mss. quatuor Colb. cum Lugd., *intrinsecus*. Alii cum Lov., Duac. et Colon., *extrinsecus*.

^m Ita mss. Colb. quatuor cum aliis. Editi, *miserabiliter*.

ⁿ Mss. duo Reg., *si sub Deo viventes*.

^o Mss. quinque, *affectione*.

^p Colb. unus, *de Patre, sed de mundo est*. Alter, *ex Patre, sed de mundo*.

^q Mss. tres, *concupiscunt*. Alii, *concupiscerent*.

^r Ms. Colb. unus, *male suadentis*. Camb., *male suadi*.

renæ possessionis adhuc delectat ambitio : quia A
 quandiu sua non ^a relinquit, mundo, cuius bona re-
 tinet, servit ; et utique non potest mundo servire si-
 mul et Deo ; ac sic propterea voluit Deus cultores
 suos omnibus renuntiare propter quæ diligitur mun-
 dus ; ut exclusa cupiditate mundi, divina in eis cari-
 tas possit augeri vel perfici. Et ideo decimas atque
 primitias frugum, primogenita et sacrificia pro pec-
 cato, ^b vel vota quæ sibi Deus jussit offerri, sacerdoti-
 bus ac ministris distribui debere constituit ; ut devo-
 tissimo populo vitæ necessaria ministrante, ipsi crea-
 tori ac pastori suo liberis mentibus ministrarent,
 atque in ^c ejus cultu sine ulla sollicitudine corporali
 proficerent : ne terrenis occupationibus implicati,
 officio suo dignas excubias strenue curare non pos-
 sent.

4. Nunc autem, quod Christiani temporis sacerdo-
 tes magis sustinent quam curant possessiones eccle-
 siæ, etiam in hoc Deo ^d serviunt : quia si Dei sunt
 ea quæ conferuntur ecclesiæ, Dei opus agit qui res
 Deo consecratas non alicujus cupiditatis, sed fidelis-
 simæ dispensationis intentione non deserit. Quapro-
 pter possessiones, quas oblatas a populo suscipiunt
 sacerdotes, ^e non sunt inter res mundi deputari cre-
 dendæ, sed Dei. Quoniam si vestes, ac vasa, et cæ-
 tera quæ in ^f sacris usui ministrantibus erant, san-
 cta vocabantur, nec in usus humanos revocari jam
 poterant, divinis semel ministeriis consecrata, quo-
 modo non ea quæ conferuntur ecclesiæ, sacra cre-
 dendæ sunt, quibus, non ut sæculi rebus, luxuriose,
 sed sancte, ut Deo consecratis, utuntur ad necessaria C
 sacerdotes : ut illis omnibus qui se perfectionis
 amore sub uno constituunt, et sua sibi non vindicant,
 ecclesiæ ^g facultates ad hoc ipsum collectæ sufficiant ;
 et quidquid omnibus occupationibus absoluti profici-
 unt, fructus illius, qui unus pro multis occupatus
 est, fiat ; atque ita ille, qui sollicitudines omnium
 sub se ^h viventium portat, in congregatione sua pro-
 ficente proficiat : ut sicut illius occupatio omnium
 suorum facta est fructuosa vacatio, ita omnium di-
 scipulorum perfectio gloriosa magistri honor habeatur
 et gloria.

CAPUT XVII.

*Quod nihil proficiant qui, abstinentes a cibis, vitiis
 serviunt ; nec prosit illis facultates abjicere, qui suas
 faciunt voluntates.*

1. Item quæsisitis, quæ sit abstinentiæ credenda

^a Ms. Camb., *reliquit.*

^b Ms. Reg. unus, *vel voto.*

^c Ms. Colb. unus, *in eo cultu.*

^d Mss. quinque, *deserviunt.*

^e Mss. omnes, *non sunt jam res mundi credendæ, sed Dei.*

^f Mss. tres, *in sacro usu ministrantibus.* Ms. unus, *ministrationibus.*

^g Mss. quinque, *facultas ecclesiæ ad hoc ipsum collecta sufficiat.*

^h Sic mss. omnes. At editi, *servientium.*

ⁱ Ita omnes mss. At vero editi, *necessaria sunt.*

^j Ms. Camb., *quidem est, sed,* etc.

^k Mss. tres, *effectus, recisis.*

perfectio ; et utrum tantum corpori, an et animæ de-
 beat necessaria judicari. Si hominem totum virtus
 hæc quæ abstinentia nominatur, perfecta sanctificat,
 non solum corpori, sed et animæ necessaria est ;
 quia omnis homo ex corpore constat et anima. Sed
 in eis qui, diversis vitiis subjacentes, aliquid sibi eo-
 rum quæ usui nostro ^l concessa sunt, interdunt,
 abstinentia quidem ⁱ, sed carnalis et imperfecta esse
 debet intelligi ; ea autem spiritualis atque perfecta
 censenda est, quæ abstinentem tam ab illecebris car-
 nalium voluptatum, quam a peccatis omnibus facit
 alienum ; cujus nec animum desideriorum morbi cor-
 rumpunt, nec imperio gulæ dominantis quæsitæ de-
 liciæ vires corporis frangunt. Proinde ille abstinens
 vere credendus est qui vitiorum omnium liber ^k ef-
 fectus est, ac, recisis ^l corporalibus voluptatibus,
 elaborat, non ut concupiscentiam suæ carnis ^m exsa-
 tiet, sed ut mortalem vitam necessariorum percep-
 tione sustentet. Quoniam quidem quidquid sine quo
 potest vivi percipitur, non sustentandæ vitæ, sed
ⁿ fovendæ luxuriæ carnis impenditur.

2. Hæc ^o itaque virtus, quæ abstinentia non solum
 delicatiorum ciborum, sed etiam malorum omnium
 nuncupatur, cum omnibus omnino necessaria sit,
 tum maxime illis familiarior atque conjunctior esso
 credenda est, quibus juxta illud quod in Actibus apo-
 stolorum (iv, 32) legitur factum, unum cor est, et
 anima una, divinæ caritatis igne conflata, et quibus
 sub unius ordinatione viventibus omnia omnium
 communia sunt : si tamen ita eis ^p una sit vita, sic-
 ut sit una substantia ; et nulla sit in eis diversitas
 animorum, quibus est communio facultatum : quia
 ut fieret et esset animorum sancta conjunctio, neces-
 saria est ^q facultatum judicata communio. Caterum
 quid eis prodest quod facultates suas abjiciunt, ^r qui
 voluntates proprias non relinquunt, cum sit longe præ-
 stantius voluntatibus propriis abrenuntiare quam re-
 bus ? Res suas etiam mundi ^s hujus philosophi abji-
 cere potuerunt, et nunc quilibet hæretici possunt ;
 sed nec illi, cum suæ ^t voluntatis fierent amatores,
 secundum voluntatem Dei vixerunt ; et isti dominicæ
 voluntati suæ voluntatis studio contradicunt. Non
 ergo ea res nos Deo commendat quam et inimici Dei
 faciunt ; sed ^u illud quod non nisi vere Christiani, et
 per hoc amatores Dei perficiunt. Illi sunt qui, ^v volun-
 tatis suis rebusque projectis, suo se Creatori ex toto
 corde subjiciunt, ac suum velle ex ejus voluntate sus-

^l Editi, *corporalibus.*

^m Ms. unus, *exacuit.*

ⁿ Ms. Camb., *movendæ.*

^o Mss. quinque, *namque.*

^p Mss. quatuor, *una sit vita.* Ms. unus, *sicut et una substantia.*

^q Ms. Colb. unus, *unitas communium facultatum.*

^r Ms. duo Reg., *Si voluntates.*

^s Editi, *quibus.*

^t Ita mss. Reg. duo, Colb. unus et alii mss. Editi

vero, *suæ voluptatis fuerint.*

^u Ms. Reg. unus, *sed illa quam.*

^v Mss. duo Colb., *voluptatibus.*

odiorum facibus inardescit, non compendia injusta sectatur, non potentibus ^a aut divitibus adulatur, non inquieta curiositate raptatur; non domesticæ sollicitudinis cura distenditur, non officiosis occurrentium salutationibus delectatur, nec superbiorum injuriis fatigatur; non eum superbia inflat, non ambitio ventosa præcipitat, non vana gloria turpiter jactat, non desiderium ^b gloriôsæ opinionis inflamat, non ^c distentio alieni actus illaqueat, non ad societatem turpium turpitudinis amor invitat; non rabies insani furoris exagitat, ^d non sumptuosarum deliciarum studium mactat, non ardor animosæ contentionis exanimat; non facit impudentem audacia, iniquum injustitia, ferum inclementia, varium inconstantia, pertinacem contumacia, insanum vesania, deliciosum gula, rebellem inobedientia, vanum jactantia, infidelem perfidia, levem facilitas, ^e sævum crudelitas, ^f manducatorem turpis edacitas, impatientem mobilitas, ^g mobilem instabilitas, vagum spiritualis infirmitas, iracundum animositas, suspiciosum perversitas, verbosum vanitas, ^h injuriosum malignitas; qui remotus est prorsus a sæcularibus illecebris, remotus ab ⁱ immunditiis et inimicitiiis, remotus ab insidiis alienis, remotus a rapinis vel occultioribus vel apertis, remotus a mendaciis sive perjuriis, postremo remotus ab omni genere flagitiorum ⁱ atque facinorum, quibus carnaliter viventes Deum offendunt, et mortui ^k peccato non serviunt. Sicut, inquam, carne mortuus nec facere potest ista quæ dixi, nec pati; ita et his et talibus vitiiis omnino non vivunt, qui ^l viventes Deo carnem suam cum vitiiis et concupiscentiis crucifigunt.

CAPUT XXII.

Quali temperantia uti debeant qui a voluptate delectabilium, vel ab immoderata perceptione ciborum communium, atque a vini immoderato usu cupiunt abstinere.

1. Membra sua, quæ sunt super terram, mortificant, quando insolens corpus jejuniorum continuatione castigant, quando ^m intra necessarium modum suum temperant appetitum; quando non solum se a delictioribus cibis moderata restrictione suspendunt, sed etiam in ipsis communibus nihil carni suæ pro desiderio, sed pro sustentandæ vitæ necessitate permittunt; certi quod nec delicix quælibet, si absque desiderio percipiuntur, officiant, et viles cibi plerumque abstinentiæ profectum, si appetenter accipian-

^a Ms. unus, ac divitibus.

^b Ms. unus, gloriosum.

^c Mss. quinque, distinctio.

^d Ms. Colb. unus, non sumptuosarum litium. Alter, sumptuosorum lascivientium.

^e Ms. Colb. unus, severum.

^f Mss. omnes, manducationem turpem. Unus ex his, manducationem turpis edacitas.

^g Ms. Colb. unus, immobilem stabilitas.

^h Mss. tres, irrisorem.

ⁱ Hæc verba, ab immunditiis et, absunt a mss. septem et editione Lugd.

^j Mss. duo, sive facinorum; ms. alter, vel facinorum.

^k Ms. unus, peccando inserviunt.

A tur, impediunt. Hinc est quod sanctus David aquæ in se concupiscentiam castigavit, atque eam sibi a suis oblatam, ne desiderio suo ex ea satisfacere videretur, effudit (*II Reg. xxiii, 16; I Paral. xi, 16 et seq.*); et sancto Helix perceptio carni ⁿ non concupita non nocuit (*III Reg. xvii, 6*). Unde datur intelligi quod veraciter abstinentes escarum non naturas, sed concupiscentias damnent, ac ^o voluptates suas desiderati cibi vel potus ^p abusione mortificent. Qui autem non solum a qualitate, sed etiam a quantitate ciborum cupiunt abstinere, nihil aliud student nisi ut, quantum stomacho reficiendo ac fami eximendæ satis esse videtur, indulgeant; nec expleant suos appetitus aviditate percipiendi, sed comprimant, atque eis non saturitas edendi finem faciat, sed voluntas: qui tam a cupiditate pretiosorum ciborum ^q, quam a nimia ^r perceptione vilium ^r continebunt; qui cibis nec lantioribus volunt ^s carne luxuriante dissolvi, nec distentione ventris ^t vilibus onerari: quando abstinentes viri nec dejiciosi soleant esse, nec avidi.

2. Jam de vino abstinendo vel percipiendo quid dicam, unde sanctus Apostolus certam fixit regulam, dicens: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria (Ephes. v, 18)*? Quasi diceret: Luxuriam facit et nutrit vini perceptio nimia, non natura; et propterea non uti vos vino, sed inebriari prohibeo: quandoquidem infirmum stomachum moderatus usus vini ^u confortat, ebrietas animum corpusque debilitat. Denique Timotheo suo discipulo, qui se longa abstinentiæ restrictione jam fregerat, et stomachum suum aquæ perceptione corruperat, modico vino ^v uti debere præcipit, dicens: *Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates (I Tim. v, 23)*. Ac per hoc, nihil contra abstinentiam faciunt qui vinum non pro ebrietate, sed tantum pro corporis salute percipiunt, nec hoc eis ^x offert voluntas, sed permittit infirmitas: quæ si defuerit, a vino est abstinendum, ne vini perceptio quæ infirmum sustentat, sanum corpus incendat. Quandoquidem vino uti, et usui habere ^y o'eum, nullus dixerit esse peccatum; sed hæc idem non debemus carni desideranti præstare, ne cum illi licita concedere cœperimus, poscat illicita, et sibi obsequentes in minimis, in flagitia punienda compellat, ac naturali ordine perturbato, non spiritui corpori, sed spiritus corpori dominantis deserviat. Huc accedit quod et ipsam mentem abstinentiæ fructus alacres omnibus.

¹ Mss. omnes, qui ut vivant Deo.

^m Ms. unus, quando intra necessaria.

ⁿ Ms. unus, non ab eo concupita.

^o Mss. quinque, voluntates suas.

^p Ms. unus, absolute.

^q Editi addunt hic animos, quæ vox abest a mss. omnibus.

^r Mss. duo Colb., continent.

^s Ms. Colb. unus, carnem luxuriantem.

^t Hæc vox vitibus abest ab editis; legitur in mss. omnibus.

^u Ms. unus ex Colb., sanat.

^v Ms. unus, uti debet.

^x Ms. unus, profert.

oculorum, ^a quod sibi aperiri oculos cupierunt; et ambitio sæculi, quod se fieri posse quod Deus est crediderunt. Proinde delectatione carnis, et oculorum curiositate, ac sæculi ambitione corrupti, a ligno vitæ, ex quo eis arcendæ mortis, ac salutis continuandæ ^b gratia præstatur, abscisi sunt; et morbidam qualitatem eorum corpora contraxerunt, ut juxta sententiam Dei, eo die credantur mortui quo in eis pœnaliter facta est necessitas moriendi, et per lignum illud quod ^c scientiæ boni et mali (*Gen. ii, 17*) ex causa nomen accepit, a quo se abstinere cum possent, miseri neglexerunt, quid interesset inter bonum quod amiserant, et malum quod incurrerant, ipsa pœna sua ^d discernere: qui si amisso tanto bono, nullum malum incurrerent, quale perdidissent bonum forte nescirent. Dulcior enim sit salus, cum dolor excruciat; et sanitatis amissæ dulcedinem languoris amaritudo commendat: ac sic, ad hoc illi malum non discendo, sed experiendo, sentire cœperunt quod melius ignorarent; ut ex ipsa miseria sua sentirent quantam beatitudinem perdidissent, atque ita quos non moverat fortassis boni naturalis amissio, moveret saltem mali pœnalis justa permissio. Hæc per excessum necessarium ^e dicta sunt nobis de primis hominibus; ut qui nolant damnationis eorum subire supplicium, caveant prolapsionis exemplum.

CAPUT XX.

Quod omnia bona quæ in Adam corrupti perdidimus, in Christo reparati ^f recipimus.

Quamvis enim ex Adam simus carnaliter nati, non ipsum tamen debemus imitari, sed Christum, in quo renati sumus et vivimus, quando veterem conversationem salubriter innovati deponimus. Quid est imitari Adam, nisi pro carnalibus ^g desideris ac concupiscentiis morte mulctari? Et quid est imitari Christum, nisi carnalibus concupiscentiis ac desideris crucifigi? Sicut aliud non est veterem conversationem deponere, quam non secundum carnem, quæ veterascit et moritur, sed secundum Deum vivere, qui solus potest perseverantes in se innovare permanenter et ^h beare. Quapropter, sicut quando in Adam sumus omnes, ipso cadente ⁱ cecidimus; ita ^j quia in Christo jam esse cœpimus, qui pro nobis omnibus dignatus est mori; et nos peccatis nostris illi com-

partem, cum illo spiritualiter resurgamus. In illo omnia bona quæ potuimus habere, perdidimus, in hoc etiam majora, et sine fine habenda recepturi sumus, si perseveranter ejus vestigia teneamus. Adam nos ^k obnoxiauit malis omnibus per propriam culpam, a quibus nos liberavit adventus Christi per gratiam. Ille in nos culpam suam transmisit et pœnam; hic, ^l qui culpam nostram suscipere ut potest conceptus et natus sine peccato non potuit, de susceptione pœnæ nostræ culpam nostram simul ^m abolevit et pœnam: et ut totum dicam, Adam nobis eripuit paradisum, Christus ⁿ donavit cœlum.

CAPUT XXI.

Qualiter vivere debeant qui Christum imitari desiderant.

1. Et ideo si in ^o illo esse volumus quod esse debemus, sicut sanctus Joannes apostolus dicit (*I, ii, 6*), quomodo ille ambulavit, et nos spiritualiter ambulemus. Quid est ambulare sicut ille ambulavit, nisi contemnere omnia prospera quæ contempsit, non timere adversa quæ pertulit, libenter facere quæ fecit, fieri docere quæ ^p mandavit, sperare quæ promisit, et sequi quo ipse præcessit? ^q Quid est enim sequi, nisi præstare beneficia etiam ingratum, non retribuere secundum merita sua malevolis, et orare pro inimicis, amare bonos, misereri perversis, invitare ^r aversos, suscipere in caritate ^s conversos, et æquanimitè pati subdolos ac superbos? Ad hoc etiam pertinet quod ait sanctus Paulus apostolus: *Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens* (*Colos iii, 1*). Illi resurgunt cum Christo qui moriuntur sicut ille peccato; ea tamen distinctione servata, quod ille mortuus est peccato, non suo, sed nostro; unusquisque autem nostrum, ^t non omnium moritur peccato, sed suo.

2. Quid ^u est peccato mori, nisi damnandis operibus omnino non vivere, nihil concupiscere carnaliter, nihil ambire? Ut ^v sicut qui mortuus est carne, nulli jam detrahit, ^x nullum adversatur aut despicit, nullius pudicitiam callida circumventionem corrumpit, nemini violentus existit, neminem calumniatur aut opprimit; non invidet bonis, aut insultat afflictis, non luxuriæ carnis inservit, non violentiæ deditus, in se bibendi sitim bibendo magis ac magis accendit; non

^a Ms. Colb. unus, dum sibi. Camb., aperire oculos. D

^b Ms. Colb. unus, grande promissum pendebat.

^c Mss. tres, scientia. Post pauca ms. unus omittit sciseri.

^d Lugd., decernerent.

^e Ms. Camb., necessaria dicta sunt. Reg. unus, dicta sunt necessaria. Ms. unus, a nobis.

^f Editi, recipimus. Mss. Reg. duo et Camb., recipimus.

^g Mss. Colb. tres et Camb., concupiscentiis ac desideris.

^h Mss. tres, habere. Ms. alter, beatificare.

ⁱ Editi, occidimus. Mss. omnes, cecidimus.

^j Mss. quatuor Colb., qui in.

^k Ita mss. tres Colb. Editi, sub noxa habui. Alias agebatur, subnoxiauit, vel subvocavit, vel etiam obnoxiauit.

^l Mss. tres, quia culpam.

^m Sola editio Lugd., abolere potuit.

ⁿ Mss. duo Colb., donavit et cœlum.

^o Editi, in illo. Mss. omnes, in Deo.

^p Editi, quæ docuit. — Ms. Camb., docere quæ mandavit fieri; sic et ms. Colb. unus. Colb. duo, facere quæ fecit, fierique mandavit. Colb. alius, docere quæ fieri mandavit.

^q Hæc verba, *Quid est enim sequi, nisi*, non leguntur in mss. Colb. quatuor, et ms. Camb., nec in editione Lugd.

^r Edit. Lugd., aversos.

^s Ms. Reg. unus, perversos.

^t Ms. Reg. unus, non hominum.

^u Ms. unus, *Quid est peccato mori? Damnandis, e'c.*

^v Ms. Camb., ut quoniam. Mss. sex, ut sicut mortuus carne, nulli jam, etc.

^x Ms. Reg. unus, nullum adversatur. Ms. unus Colb., nulli adversatur.

non habentes occidere se possunt, ædificari autem ^a aut minuit. et jactantia cunctis inimica virtutibus, aut pariter taliter abstinendo non possunt. ^b Ipsi vero catholicis Christianis, qui sive non valendo abstinere, sive nolendo, omnia usui nostro concessa, cum gratiarum actione percipiunt, non nos propter abstinendam præferamus: ne forte plus humilitatis aliarumque virtutum habeant illi, unde ^c jure nobis abstinendum præferantur. Quocirca si volumus nobis ^d abstinendam nostram jejuniæque nostræ proficere, a superbia imprimis, quæ aut expellit omnes virtutes,

^a Mss. quatuor, ædificare.

^b Ms. unus, Ipsi vero.

^c Ms. Colb. unus, jure abstinendi.

^d Ms. Colb. unus, dum abstinemus, nostra jejunia proficere. In uno habetur vox abstinendam, absque hac voce nostram. In duobus legitur jejunia, sine

hac voce nostra.

^e Ita mss. Editi vero, a cibis delicatioribus abstinemus.

^f Alias, postulat.

^g Ms. unus, in ulteriore volumine.

^h Mss. quinque, Domino.

LIBER TERTIUS.

PRÆFATIO.

De vita contemplativa, et quantum ab ea differat actualis, vel qualiter possitis ipsius contemplativæ virtutis fieri, ^a adjuvante Deo, participes, ^b in primo volumine absolvi. De actuali quoque vita, ubi quæ esset religiosæ increpationis utilitas ac patientiæ virtus ^c ostensum est, et qualiter tractandæ essent ecclesiæ facultates, vel de modo ^d spiritualis abstinendi, quæ dicenda visa sunt, Deo donante, in secundo libro disserui. Nunc superest ut disputationem de vitiiis atque virtutibus, non ingenio fretus, cujus mihi conscius non sum, sed ^e orantibus vobis adjuvandus incipiam.

ELENCHUS.

CAPUT I. Quantum a veris virtutibus virtutum similitudines distent.

CAP. II. Quod superbia sit malorum omnium causa.

CAP. III. Quod superbia, ex qua procedunt omnia mala, humilitatis virtute vincatur, et omnia vitia tunc fugata depereant, si virtutibus cedant.

CAP. IV. De cupiditate, ^f quæ ita est mixta superbiæ, ut nihil peccati fiat quod non ex utraque procedat.

CAP. V. Quo animi tormento invidios affligat invidia.

CAP. VI. In quæ et quanta mala concupiscentia carnis erumpat, si ^g eis mens corrupta consentiat.

CAP. VII. Quod etiam hi quos ab ^h impudicitia quælibet necessitas vetat, si vivere pudice consuuerint, ad amorem castitatis ascendant.

CAP. VIII. Quibus indicibus possit ostendi superbia, ^D quæ vel in perditis aperta est, vel in fictis occulta.

CAP. IX. Quibus signis invidiosum declaretur invidia.

CAP. X. Quantis malis vanitas vanos involvat.

^a Ms. Colb. unus, participes, Deo adjuvante, in primo, etc.

^b Mss. sex, primum volumen absolvi.

^c Sic ms. Colb. unus. Alii cum edd., ostensa est.

^d Ita mss. quatuor. Ms. alter, de motu. Editi, de

^B CAP. XI. De utilitate timoris, et quod efficaciter peccatis obsistat.

CAP. XII. De futuro judicio, vel æternitate supplicii, ac de qualitate gehennæ.

CAP. XIII. De laude caritatis.

CAP. XIV. Qualiter possint ea quæ de caritate sanctus Apostolus dixit, intelligi.

CAP. XV. Quantum perfectionis caritas in se fundatis exhibeat.

CAP. XVI. De qualitate virtutis, et qualiter sibi consentientes informet.

CAP. XVII. Quibus gradibus conversi in culmen perfectionis ascendant.

CAP. XVIII. Quæ sit quaternarii numeri credenda perfectio; et quod quatuor virtutes, quæ dicuntur sunt principales, ex fide viventes a Deo collatæ justificent.

CAP. XIX. De temperantiæ qualitate, vel opere.

CAP. XX. Quales esse debeant quos animi fortitudo nobilitat.

CAP. XXI. De justitia, vel fide, quæ ex ipsa procedit.

CAP. XXII. De æqualitate; quod ad eandem pertinet humanæ societatis utilitas.

CAP. XXIII. Quod duo sint injustitiæ genera.

CAP. XXIV. De liberalitate, et qualiter beneficentia opus debeat exerceri.

CAP. XXV. De differentia amorum, et quantum a eis differat perfecta dilectio.

CAP. XXVI. Quid sit sua cuique tribuere.

CAP. XXVII. Quod actualem vitam tres virtutes, id est, temperantia, fortitudo justitiæque consumment, prudentia, quæ est quarta virtus, menti cognitione rerum latentium præstat.

CAP. XXVIII. De sociali virtute; et quod non faciunt qui, cum possint, nihil humane societati præstent.

dono.

^e Ms. Colb. unus, orationibus vestris.

^f Mss. Regii duo, quod ita sit mixta.

^g Ms. Camberon., si ei.

^h Ms. Camb., ab impudentia.

XXXIX. *Quod de prudentiæ ac sapientiæ fonte A* perbus vult se credi constantem, prodigus liberalem^b, avarus diligentem, temerarius fortem, inhumanus parcum, gulosus humanum, ignavus quietum, timidus cautum.ⁱ Impudentia fiduciæ sibi nomen ascribit, procacitas appellationem libertatis i obtendit, eloquentiam fingit verboritas, et curiositatis malum sub studii spiritualis colore delitescit. Hæc etsi possunt ingenio humano discerni, tamen sine dono Dei, quantum mihi videtur, nec virtutes possunt appeti^k vel haberi; nec earum similitudines, quæ sunt vitia virtutes imitantia, declinari: in tantum, ut infidelibus nihil profuisse credamus, etiamsi sunt aliquas per corpus operati virtutes, quod^l eas nec a Deo suo se accepisse crediderunt, nec ad eum qui est finis honorum omnium referre voluerunt. Et quid dico, nihil eis profuerunt? imo etiam nocuerunt, dicente^m Apostolo: *Omne quod non est ex fide peccatum est (Rom xiv, 23)*. Non dixit, Omne quod non est ex fide peccatum est, declaravit quod omnia bona aut ex fide gesta virtutes sunt, quæ profecto justificant; aut si fuerint sine fide, non sunt aliqua bona credenda, sed vitia; quæ non juvant suos operarios, sed condemnant, inflatosque præcipitant, atque a finibus æternæ salutis eliminant.

XXX. *Quod prudentes nec aliis noceant, nec ri permittant, et quod eisibi sit sine admixtione erroris consummata prudentia, ubi erit sine cato vita perfecta.*

XXXI. *De affectionibus quatuor; quod inter nerari non debeant, si earum usus ex bona ro-rocedat.*

XXXII. *Quod hi affectus sine quibus in hac non vivitur, in illa futura beatitudine non simi, timorem habitura est, nec dolorem.*

XXXIII. *Qualiter virtutes quatuor, quæ dictæ cipales, aut in præsentini nos a peccato defendant, ternum nobi cum sine ullo peccato permaneant.*

XXXIV. *Ubi se locutor de toto opere excusat.*

CAPUT PRIMUM.

am a veris virtutibus virtutum similitudines distent.

accidit quantum a veris virtutibus virtutum ides distent. Non dico quantum a medicamento: quia medicamentum ita corpus sanat, ut id defendere a mortis necessitate valeat, et venenum non auferri facit vitam quasi auferenda non esset, nisi fuisset sed accelerat corporis mortem, quod erat diutius forte victurum. Sed plane dico a latibus tantum similitudines distare virtutum distat a veritate mendacium: quia modo virtutis, quæ videtur virtus esse, cum non sit, nihil est aliud quam mendacium; non est virtus dicenda, sed vitium. Et vera veritas, cui qui amanter adhæserit, a peccato resuscitatus, mori ultra non poterit; nisi a depravata voluntate recesserit. Sicut econtritus simulatio, quæ est, ut dixi, mendacitati contrarium, animam separat a Deo vita interituram, sed in supplicio, quæ est ra, pœnaliter sine fine victuram: Scriptura *Os quod mentitur occidit animam (Sap. 1, per hoc sicut virtus animam sibi veraciter em, si fuerit vera, justificat; ita simulata at. Et quid justificatio animæ, nisi ejus est etue beata ac beate perpetua? Sicut con-*

animæ pœna ejus est sentienda, quæ mors et ipsa perpetua.

ue dupliciter rea est anima, si et bonum t unde spiritualiter vivat, et appetat simi- boni, sub qua male vivat et lateat. Su-

iss. omnes. cum Lugd. Lovan., Quæritis. Colon., Quæretis. quinque, cum non sit. Ms. unus, et non est. duo, aliud nisi. t in a m. s. quinque. Mss. duo Colb., a Deo, non intuituram, sed in supplicium, etc. Colb. unus, animum veritati inhaerentem. Colb. unus, Et quid est justificatio animæ, nita? unus Colb., se videri.

^b Ms. Colb. unicus, largum dissipator.

ⁱ Edit. Colon. cum mss. Colb. quatuor, Imprudentia.

^j Editi, ostendit; mss. omnes, obtendit.

^k Mss. duo Colb., nec haberi.

^l Mss. duo Colb., qui eas.

^m Ms. sex, sancto Apostolo.

ⁿ Ms. Reg. unus, quid ego hoc.

^o Ms. unus, et sunt virtutes quæ, etc.

4. Quapropter qui religiose, qui continenter, qui A
sobrie, qui misericorditer vivit, si Deo, cujus mu-
tare ut bene vivat adjuvatur, ascribit, secundum
Deum spiritualiter vivit; si vero omnia quæ bene faci-
cit viribus suis ascribat, quasi etiam sine adjutorio
Dei ad bene agendum sibi sufficiat, secundum homi-
nem carnaliter vivit: et ideo aut bene non vivit, aut
nihil ei proderit quidquid boni propter homines faci-
cit: quia humanis laudibus delectatus, hic jam tem-
poralem mercedem recipit suorum operum, quæ tem-
poraliter fecit. Igitur ille secundum hominem vivit,
a qui secundum seipsum vivit, quia et ipse homo est,
et secundum seipsum vivit; qui si potuerit esse cum
quibus vult, pergat quo vult, dormit quando et quan-
diu vult, loquitur quæ vult et ubi vult, manducat
et bibit quando, et quod vult, et quantum vult; ridet B
ac jocatur inter quos vult: postremo quidquid nar-
ribus suave est, quidquid tactui blandum, quidquid
oculis delectabile, quidquid cæteris sensibus carnis
suæ jucundum, exercet ac sequitur qualiter vult,
qui omnia licita vel c illicita carnaliter vult. Qui au-
tem secundum Deum vivit, non quod eum carnaliter
delectat, sed quod spiritualiter ædificat facit, et om-
nia desideria carnis spiritualis desiderii delectatione
compscicit, futura præsentibus anteponit, carnem spi-
ritui subdit, et quidquid cupit aut agit, non vult ex
sua, sed d ex Dei sui voluntate procedere, cui placere
totis viribus concupiscit.

5. Itaque, si utcumque jam claruit, quod virtutes
veras non videntur habere qui simulant; et illi simul-
ant qui non ex fide, aut non propter Deum, sed propter C
homines tantum boni aliquid operantur, elemo-
synis ac jejuniis, vel abstinentiæ cæterisque bonis
operibus serviendo, non ut boni fiant, sed ut se bo-
nos hominibus lingant, nec ad recipiendam sempiter-
nam mercedem, sed ad comparandam gloriam o popu-
larem: videamus nunc quibus præcedentibus cau-
sis et subsequenter incrementis nasci soleant vitia,
vel augeri; et quibus, adjuvante f Deo, s remediis
possint velut quibusdam medicamentis imminui vel
sanari.

a Hæc aberant ab edit. Colon. et mss. Regiis duo-
bus; leguntur autem in mss. Colb. tribus, et editio-
nibus Lugd., Lovan. et Duac. Ms. Colb. unus, quia
et ipse homo, et secundum seipsum vivit, qui secundum
seipsum vivit. Forte legendum: quia et ipse homo est
qui secundum seipsum vivit.

b Ms. Reg. duo, Colb. quatuor, et Camber., joca-
tur. Editi, lætatur. Totus hic locus diversimode legi-
tur in mss. Colbert. In uno sic: Qui si poterit esse
cum quibus vult, pergat; quando vult dormit, quando
et quandiu vult loquitur, quæ vult et ubi vult manducat
ac bibit; quando et quod vult, et quantum vult ridet ac
jocatur inter quos vult. In secundo: Qui si potuerit,
est cum quibus vult, pergat quo vult, dormit quando et
quandiu vult, et ubi vult; manducat et bibit quando et
quod vult; ridet et jocatur inter quos vult. In tertio:
qui si potuerit, est cum quibus vult, pergat quo vult;
dormit quando et quandiu vult; loquitur quæ vult et
ubi vult, manducat et bibit quando et quod vult: et
quantumcumque vult ridet ac jocatur, etc. In quarto:
qui si potuerit, est cum quibus vult, dormit quando et
quandiu vult, loquitur quæ vult et ubi vult, manducat

CAPUT II.

Quod superbia sit malorum omnium causa.

1. Est quidem hoc h caput valde perplexum, sed
si oretis illum qui dixit: Non vos estis qui loquimini,
sed Spiritus Patris vestri i qui loquitur in vobis (Math.
x, 20); et alibi, Dilata os tuum, et ego adimplebo illud
(Psal. lxxx, 11): ea quæ mihi ut homini impossibi-
lia sunt, illuminante Domino. vel docente, possible
sunt. Consideremus ergo quæ causæ præcedant,
i quæ vitia subsequantur. Quod k ut credibilis vi-
deatur, l non hoc a me prudentia vestra perquirat;
sed vobis, et mihi, vel omnibus Scriptura divina con-
sulta respondeat: quæ velut si jam quæreremus ab
ea immobilem sententiam protulit, dicens: Initium
omnis peccati superbia (Eccli. x). Quid potest aper-
tius, quid probabilis dici? Initium, inquit, non ali-
cujus, sed omnis peccati superbia: ut evidenter osten-
deret quod ipsa sit peccatorum omnium causa: quon-
iam non solum peccatum est ipsa, sed etiam vultum
peccatum fieri potuit, potest, aut poterit sine ipsa.
Siquidem m nihil aliud omne peccatum, nisi Dei con-
temptus est, quo ejus præcepta calcantur. Quem con-
temptum Dei nulla res alia persuadet hominibus,
nisi superbia; quæ etiam in ipso diabolo, ut diabo-
lus ex angelo fieret, æternæ perditionis exstitit causa
(Isai. xiv, 13; Luc. x, 18). Denique et ipse sciens se
per superbiam de cælestibus corruisse, et in hunc
caliginosi aeris carcerem trusum; homini subverten-
do quem Deus fecerat sine ullo peccato, vitium n
persuasit serpentina calliditate n superbiæ (Gen. iii,
5), certus quod recepta superbia, quæ est malorum
omnium causa, facile jam peccata omnia, quæ non
nisi superbo concipiuntur animo, perpetraret.

2. Hinc est quod idem primus homo superbi spi-
ritus elatione corruptus, omnem posteritatem suam
quæ in illo radicaliter fuit, necessitati corruptionis s
ac mortalitatis addidit: ut corruptibilis et mortali-
s effectus, corruptibiles mortalesque generaret; atque
ita quod in illo egerat puni enda superbia, in omnibus
ex illo natis peccati fieret o poena. Et propterea p no-

et bibit quando et quod vult, et quantum vult; ridet
loquitur inter quos vult.

e Ms. Camberonensis, et illicita.

d Mss. tres Colb., ex Dei voluntate.

e Ms. duo, sæcularem.

f Mss. sex, Domino.

D g Ms. Colb. unus, remediis possint imminui vel
nari. Ms. alter Colb., remediis possint imminui, et quibus
medicamentis sanari.

h Mss. omnes, hoc capitulum.

i Mss. duo Reg. addunt cælestis.

j Mss. tres, quas vitia: in quorum uno ab alia ma-
correctum est, quas causas vitia.

k Mss. Colb. tres, audiat; unus, suadeatur.

l Ms. unus, non hoc a me.

m Ms. Reg. unus, omne peccatum nihil aliud.

n Ms. unus, vitium... superbiæ ingressit.

o Ms. Camb., causa.

p Ms. Reg. unus, non quomodo jam volumus, pos-
mus peccato resistere, sicut ille potuit Ms. Reg. al-
ter, non quodammodo jam possumus, etc.

eo modo jam possumus peccato resistere sicut ille potuit, ^a cui nihil aliud fuit non peccare quam nol'e. Nobis autem irreprehensibiliter vivere velle non sufficit, nisi ipsam velle nostrum, quod languida possibilitate deficit, divina virtus adjuverit. Quia illum ad non peccandum etiam juvare poterat adhuc sana natura, ^b nos jam impedit vitiata; et illum peccare fecit sola peccandi ^c voluntas, nos etiam cogit plerumque ^d peccati jam facta necessitas. Propter quod Deo clamamus et dicimus: *De necessitatibus meis* ^e libera me (*Psal. xiv, 17*). Ac sic ideo fortassis dicit Scriptura divina, *Initium omnis peccati superbia* (*Eccl. x, 15*); quod ipsa præcessit in diabolo, et ^f per ipsum subversus est homo, de quo dicit Apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt* (*Rom. v, 12*).

3. Cæterum nos, qui primo homine peccante, peccavimus, non in nostra separata jam vita, sed in ejus natura, ^g in qua fuimus, ^h et corruptionem velut de radice superbæ morbo ⁱ corruptæ contraximus, ^j et in ipsa corruptione nostra omnes peccatorum causas habemus: qui non corruptibiles efficitur quia ^k peccamus; sed quia corruptibiles sumus, omne peccatum ex ipsa corruptione nostra committimus. Primus autem homo non ideo peccavit quia corruptibilis fuit, sed cum incorruptus esset, seipsum peccando corripit, et corruptionem suam in nos propagatione transiecit; et idcirco ibi ^l nobis auferenda est tota mortalitas, omnisque corruptio, quæ facta est ex peccato, ubi erimus sine ullo peccato; hic vero ubi non jam sanata est, sed adhuc sanatur ^m per gratiam nostram naturam, quæ infirmata est per culpam; piis conatibus nostris resistit ipsa concupiscentia vitiosa, non naturalis, sed naturæ nostræ indita penâliter et inserta: quæ peccato facta est, et peccatum, si vicerit, facit. Quam licet, quandiu mortaliter vivimus, habeamus, non eam tamen studio nostræ voluntatis adjuvemus, ⁿ et vincimus: quoniam non eam in nobis sentiendo, sed ei consentiendo, peccamus; nec ipsa statim ut nos pulsaverit vincit, sed si mentem nostram (quod

ab it) de sublimitate propositi sui in consensum peccati dejecerit.

CAPUT III.

Quod superbia, ex qua procedunt omnia mala, humilitatis virtute vincatur; et omnia vitia tunc fugata depereant, si virtutibus cedant.

1. Proinde si superbia est initium omnis peccati, et concupiscentia pœna peccati, non potest aliter vinci concupiscentia vitiosa, nisi prius caveatur humilitatis virtute superbia, quæ ejus est inimica. ^o Superba voluntas facit Dei præcepta contemni, ^p humilitas custodiri. Superbia ex angelis dæmones ^q fecit, humilitas homines sanctis angelis similes ^r reddit. Illa rebelles ^s diabolo subditos facit, hæc humiles Christo conjungit. Superbi cupiunt ^t in se quod non faciunt prædicari; humiles refugiunt quidquid boni operantur agnoscere. ^u Illi vitia sua a se alienando, perversitatem suæ voluntatis excusant, et bona sua suis viribus deputando, semetipsos turpiter jactant; isti, si qua peccata commiserint, voluntarie confitendo semetipsos acusant; et omnia bona sua divino muneri deputando, Deum jugiter laudant. Quapropter si virtus ^v non habitat in animo vitioso, superbia humilitatis ^x cedat imperio; quia non potest mens regnum ^y habere virtutum, nisi prius jugum excuserit vitiorum. Tunc enim vitia ^z fideliter expulsa discedunt, ^{aa} si virtutibus cedant. Alioquin vel ^{bb} subsidunt ad tempus ejecta, vel redeunt: nisi virtutes in locis vitiorum, quæ fuerint depulsa, successerint.

2. Quapropter pietas in nobis crudelitati resistat, iram patientia fundata coerceat, pudicitia libidinem vincat, animositatem tranquillitas tollat, verborum taciturnitas moderata compescat, delectatio spiritualis desideria carnalia imminuat, abstinentiæ rigor aculeos carnis obtundat, ^{cc} curiositati studium spirituale succedat, sobrietati cedat ebrietas, mansuetudini succumbat immanitas, dominetur levitati maturitas, Dei et proximi caritate crescente, consumatur tota mundi cupiditas; excludat parcitas vera luxuriam, castiget industriæ virtus ignaviam, roprimat humilitas profunda jactantiam, pellat simplicitas pura vecordiam,

^a Ms. Colb. unus, qui non peccaret, si nollet.

^b Ms. Colb. unus, quæ nos jam impedit vitiata. Ms. Regius unus, impellit. Alii, impulit. In uno ab alia manu, jam non potest vitiata.

^c Ita mss. sex. Editi, voluptas; in ms. uno, faciebat.

^d Ms. Reg., peccati jam facti. Mss. Colb. duo, peccandi jam facta.

^e Ms. unus, eripe me.

^f Mss. duo Colbert., per ipsam.

^g Mss. quatuor, in qua fuimus ille unus. Ms. alter, in qua sumus illi unus. Ms. alius, in qua fuimus in ipso unus.

^h Ms. unus omittit et, quod habetur in aliis omnibus. Ms. Camb., illius corrupti corruptionem.

ⁱ Sic mss. sex; unus vero, corrupti. Editi omnes, conceptam.

^j Deest et in mss. duobus.

^k Ms. unus, peccavimus; rectius alii, peccamus.

^l Ms. unicus, a nobis.

^m Hæc verba, per gratiam, absunt hic a mss. sex. Mss. vero Camb. et Colb. quatuor sic habent: sed sa-

natur nostra natura, quæ est infirmata per culpam, sanaturque per gratiam, piis, etc.

ⁿ Ms. Reg. unus, sed vincamus. Ms. Camb., adjuvamus, sed vincimus.

^o Ms. Colb. unus, superbia facit.

^p Mss. duo, humilis.

^q Ms. unus, facit.

^r Ms. Camb., reddidit.

^s Ms. Camb. addit Deo.

^t Ms. unus, ex se.

^u Ms. Reg. unus, illi vitam suam, alienando a se perversitatem suæ voluntatis, excusant.

^v Ms. Camb. caret negatione.

^w Ita mss. quatuor. Editi, cedit.

^x Ms. Reg. unus, regnum haberi.

^y Mss. quinque, fideliter expectorata. Ms. Colb. duo, fideliter ex pectore discedunt.

^{aa} Ms. unus, si virtutes succedunt.

^{bb} Ms. unus, subsistunt.

^{cc} Ms. Colb. unus, curiositatem studium spirituale succidat.

non impediatur varietas ^a fugata constantiam, emendati mores augeant disciplinam, frangat clementia religiosa sævitiam, et funditus eradicet bonitas acquisita malitiam, ut expulsionem vitiorum celebretur introductio gloriosa virtutum. Sed de virtutibus in ^b capite sequenti videbimus, nunc de vitiis, ut cœpinus, prosequamur.

CAPUT IV.

De cupiditate, e quæ ita mixta est superbiæ, ut nihil peccati fiat quod non ex utraque procedat.

1. Si, ^d utcumque jam patuit, qualiter intelligatur quod Scriptura dicit, *Initium omnis peccati superbia* (Eccli. x, 13); hoc etiam videamus quod sanctus Apostolus dicit: *Radix omnium malorum est cupiditas* (1 Tim. vi, 10): cum Spiritus sanctus, qui locutus est per prophetam, per Apostolum quoque ipse locutus sit, nec sibi ^e possit esse diversus. Sollicite considerare debemus quare ille initium omnis peccati superbiæ, hic radicem omnium malorum cupiditatem ^f nominari voluerit. An forte sermonem propheticum Paulus apostolus, ut solet, exposuit? quandoquidem sive initium omnis peccati, sive radicem omnium malorum dicas, unum idemque ^g significas. Porro cupiditas atque superbia in tantum est unum malum, ut nec superbus sine cupiditate, nec sine superbia possit cupidus inveniri. Siquidem et diabolus, in quo tenet superbia principatum, propriæ ^h potestatis ac perditionis humanæ cupidus fuit, et ipse homo per appetitum arboris interdictæ, ac divinæ similitudinis affectationem, ⁱ morbosæ affectum cupiditatis ostendit. De superbiâ namque nascuntur hæreses, schismata, detractiones, invidia, verbositas, jactantia, contentiones, animositates, ambitio, elatio, præsumptio, vanitas, inquietudo, mendacium, perjurium, et cætera ejusmodi. Sed hæc quis dubitet ex cupiditate quoque procedere, cum omnes qui sunt illis omnibus morbis quos nominavi ^j corrupti, habeantur et cupidi?

2. Item cum gulosos, intemperantes, ebriosos, avidos, rapaces, fornicarios, adulteros, stupratores, incestos, flagitiosos, cupiditas reddat; quando possunt sine superbia tales fieri, sine qua omnino non possunt Dei præcepta contemni quibus prohibentur illa omnia mala quæ superius comprehendimus? Ideoque si volumus consummare nostri certaminis cursum, caveamus imprimis cupiditatem atque superbiam; non duo mala, sed unum, a quo trahunt ^k omnes mali actus ini-

^a Ita ms. Reg. unus; in altero tota hæc phrasidis desideratur. Alii codices habent *varietas fucata*.

^b Mss. quatuor, in sequenti capitulo.

^c Mss. duo, quod ita mixta sit.

^d Ms. Colb. unus, Sicut cuique.

^e Ms. Camb., possint esse diversi. Edit. Lugd., possit esse diversus locutionis modus.

^f Mss. quatuor Colb., nominare.

^g Editi, significes.

^h Ita mss. omnes. Editi autem, voluntatis.

ⁱ Mss. sex, morbo se affectum.

^j Ms. Colb. unus, corrupti habeantur a cupiditate.

^k Ms. Reg. unus, omnia mala actus initium. In eodem ab alia manu, omnia mala actus initium.

^l Mss. omnes, vix delectationi.

tium. Nam sine superbiâ quæ possunt saltem inchoari peccata, cum dicatur: *Initium omnis peccati superbia*? Aut sine cupiditate, quæ est malorum omnium radix, quæ possunt fieri mala, cum sine radice omnia, aut nulla deperantur, aut mortua? Deinde si quodlibet peccatum perpetrare non possum, nisi ^l malæ delectationi consentiam, quod cupiditatis est proprium; et Dei præcepta contemnam, quod est superbiæ malum: quomodo non ex cupiditate, quæ est radix malorum omnium, et ex superbiâ, quæ initium omnis peccati dicitur, procedit omne peccatum?

CAPUT V.

Quo animi tormento invidiosus affligat invidia.

Invidiosus certe, qui alienum bonum, suum facit invidendo supplicium, nulla videtur ad invidendum concupiscentia provocari, sed tantum superbiæ morbo vexari. Sed si animi ejus ^m pestem qua præcipitatur ⁿ incensus, subtiliter alteque rimemini, invenietis eum et perditionis ejus ^o cupidine, cujus cupit interitum, et ^p superbiæ malo teneri, quo sibi jugiter ingemiscit meliorem cui invidet, anteferri. Quis facile potest ^q quale sit hoc malum verbis exprimeret, ^r quo invidiosus odio hominis persequitur divinum munus in homine, cum potius amari homo debeat, etiam pro sui meriti sanctitate? Tantos invidiosus habet ^s justa pœna tortores, quantos invidiosus habuerit laudatores. Siquidem invidiosus facit excellentia meriti, invidium pœna peccati: nec ei ab homine potest adhiberi remedium, cujus est vulnus occultum.

CAPUT VI.

In quæ et quanta mala concupiscentia carnis erumpat si ei mens corrupta consentiat.

1. Quid ^t concupiscentiæ carnis addictus, nunquid non videtur nihil habere superbiæ, cum præsertim passio ipsa eum videatur humiliare luxuriæ? Et tamen nisi prius Deo rebellis existeret, cujus salubre præceptum de pudicitia conservanda, superbi spiritus præsumptione ^u contemnit, nulla eum lasciviæ cupiditas provocaret. In animo ejus diu disceptant Dei contemptus et metus; sed aut contemptus Dei præponderat, et superbus animus, recepta cupiditate, pudicitiam perdit; aut obtinet metus, et animus Deo subjectus cupiditati simul ac superbiæ contradicit. Plerosque enim gula et abundantia vini turpiter in luxuria solvunt, alios in [al. ad] injuriam pudicitie sordidæ cogitationes incendunt, nonnullos de proposito castitatis occasiones oblatae dejiciunt, quosdam

^m Ms. unus, perniciem.

ⁿ Ms. unus, inflammatus.

^o Mss. quinque, cupidum.

^p Ms. Camb., et superbia mala.

^q In uno ms. deest quale sit.

^r Ms. unus, quod invidiosus.

^s Ms. unus, justæ pœnæ.

^t Edit. Colon. cum m. s. duobus, Qui concupiscentiæ carnis addictus est, nunquid, etc.

^u Mss. duo, contemneret. Ms. Colb. unus totum hunc locum sic exhibet: *Tamen nisi prius Deo existerit rebellis, cujus salubre præceptum est de pudicitia conservanda, et superbus spiritus præsumptionis contemneret, nulla eum, etc.*

sub impudicitiae jugum exempla perditæ viventium A mittunt.

2. Sunt alii quorum vitam lingua turpis inflammat, aut turpem conscientiam manifestat, qui prius inverecundos sermones aut proferunt libenter, aut audiunt, ac deinde, paulatim morbo crescente, ab honestate b deficiunt, attritæque pudore viles effecti, dum indecenter elegantes videri c volunt, passim jam turpibus verbis impudenter insaniunt. Hoc enim loquuntur quique, quod diligunt; et delectabiliter audiunt quod assiduis cogitationibus volunt. Cogitatio quippe est quæ mentem, sicut turpis inquinat, ita, si fuerit honesta, purificat. Aut si non ex cogitatione facies mentis existit, sed qualitas cogitationis ex mente; non sordidæ cogitationes mentem sordidam reddunt, sed ex mente sordida sordidæ cogitationes d existunt. Quod si ita est, pulchrorum corporum formæ per oculos irreperentes, animum non movent incorruptum; et quando corruptibiliter movent, non corrumpunt sanum, sed ostendunt propria voluntate corruptum.

3. Turpia quoque verba per aures ingressa, quid prævalent, si non fuerint arbitrio mentis admissa? Quando autem prævalent, non e ipsam corrumpunt mentem, sed jam corruptam sponte reperiunt. Auribus enim castis obsceni sermones cum sono deficiunt, nec secretum pudici cordis irrumpunt. Quid palpatum f tenerum, quod g menti jam vitiosæ blanditur, nunquid potest ad animum admitti per tactum, si animus incorruptum servet professionis suæ propositum? Ac sic, prius integritatem sui animus sponte C vitiatus amittit, et sic delectationem tactus admittit. De cibi vel potus cavenda delectatione jam dixi sufficienter, ut arbitror, in secundo volumine, ubi, quanta potui brevitate, perfectionem spiritualis abstinentiæ commendavi.

4. Sed et hic hoc breviter dico, quod per os carnis non irrumpit delectatio gustus ad mentem, nec erumpit sermo turpis ex mente, nisi se h voluntarie mens ante corrumpat, quam recipiat aliquid unde corrumpatur, aut proferat. Cæterum si animus sub Deo suo firmus ipsius Dei sui iou ere perseveret, nec quibuslibet deliciis lenocinantibus cedit i, nec profert aliquid turpe nec recipit. Jam de odoribus pauca perstringam, ut totam tentationem quinque D partiti sensus verbis includam. Quos odores per adi-

tum narium aut affectat mens ægra, aut divinitus adjuncta repudiat: i quæ si se suo creatori subiciat, at, ut ei, qui est dignitas ejus et salus, amanter inhæreat, non solum nulla eam vitiorum foedtas decolorat, sed nec delectatio ulla k carnalis effeminat. Quod si a caritate sui conditoris et illustratoris inflata resiliat, ac se, relicto interiore solidoque honore, foras in exteriora bona projiciat: quidquid in ea nervorum potest esse, resolvitur; quidquid virium debilitatur et fraangitur; m tuncque ei actio spiritualis efficitur onerosa, et ipsa in carnalibus fit inquieta: ita ut omnia quæ per sensum corporis sentit, non vitanda, sed jam vitata turpiter concupiscat: et quando corpus nihil sensibilium sentit, ipsa sibi delectabiliter recordando, sensarum rerum imagines repræsentat. Apud se intus audit sine voce quidquid n cantilenæ suavis ac jocationis obscenæ per flexuosos aurium meatus influxit. Ibi ei odor o male suavis corruptibiliter fragrat, qui per patulas narium cavernas irrepsit. Ibi eam sapor oblectat, quem ad se per illecebram voluptuosi gustus admisit. Ibi persentit nescio quid molliter blandum, quod ei exterior tactus impressit. Ibi colores varios et illices formas concupiscibiliter videt, quas ei oculorum curiositas nuntiavit.

5. Quæ mens ita, absentibus plerumque P corporibus, imaginibus corporum delectatur affecta carnaliter ut nimia sordidæ cogitationis intentione defixa, non sibi imagines corporum videatur amplexari, sed corpora. Hinc est quod ille corporis fluxus qui fit in dormientibus sine culpa, interdum vigilantibus contingat q ex culpa. Aliud est enim quod r in dormiente fit, aliud quod vigilans facit. Ibi naturaliter plenitudo humoris expellitur, hic turpiter concupiscentia publicatur. Sed hæc concupiscentia illis vigilantibus hunc elicit fluxum, quibus per foæla colloquia sordidum commoverit appetitum. Ili sunt quibus usui est seminarum descriptio: illa rudis est, illa s dicacula, illa deformis, illa formosa; alterius placet ornatus, gestus alterius; illius laudatur etiam sine forma festivitas, illius sola formositas. t Inde transitur ad mores, et aliam talibus commendat taciturnitas moderata, aliam turpem videri facit libertas incondita. Hæc et his similia colloquentes, suggerunt concupiscentiæ suæ materiam. u Nec tamen ideo concupiscunt, quia aut loquuntur libenter, aut audiunt; qui nisi concu-

a Mss. duo, et turpem.

b Ms. unus, decidunt.

c Editio Colon., solent.

d Ms. Camb., extant.

e Mss. quatuor Colb., non corrumpunt.

f Ms. Camb., terrenum.

g Ms. Reg. unus, quod menti jam cupidæ vitiosæ blanditur.

h Mss. tres, voluntaria mens.

i Mss. tres addunt seducentibus. Unus, cedit pro cedit.

j Ms. unus, quia si se.

k Mss. Reg. duo, carnis.

l Mss. tres. Quæ si a caritate.

m Mss. omnes, tunc ei.

n Ms. Colb. unus, cantilena suavis aut jocationes obscenæ.

o Ms. Camb., odor suavis.

P Ita mss. Colb. tres. In aliis decet hæc vox, corporibus.

q Ms. Colb. unus, cum culpa.

r Ms. Colb. unus, in dormientibus fit, aliud quod vigilans facit. Alter, in dormientibus fit, aliud quod in vigilantibus fit.

s Mss. quinque, decacula.

t Ms. unus, Ita transitur.

u Ita mss. sex. Edit. Lugd. et Lov., Hæc tamen ideo concupiscunt, quia a. Duac. et Colon., Hæc tamen ideo concupiscunt, qui aut, etc.; quibus c. incinit unus ex Colb. manuscriptis.

piſcentiæ morbo corrupti eſſent, nunquam vel loquerentur talia, vel audirent : quia non eos iſta corrumpunt, ſed corruptos oſtendunt.

6. Ac ne me iſta veraciter arguentem quiſquam iudicet arguendum, noverit propter hoc forte ab antiquiſſimo decreto ne qui adoleſcentium legerent Genefeos librum, * ac partem pariter Ezechieliſ prophetæ, vel Canticum canticorum, et cætera talia, in quibus generationes, et actus, et nomina quarumdam ſcripta ſunt mulierum. Quas licet ſecundum hiftoriam fuiſſe credamus, earum tamen nominibus virtutes figuratas accipimus. Quoniam ſicut illæ non ſolum viris ſuis per ſanctos mores, ſed etiam extraneis, ſine diſpendio ſui pudoris, ob nimiam pulchritudinem placuerunt; ita ſanctæ virtutes et ſuos mirabiles omnibus reddunt, et extraneos quadam admiratione ſui perſtringunt. Hinc eſt quod et ipſi qui vitioſe vivunt, virtutes vitioſiſ anteponunt : quia aliud eſt quod faciunt morbo, aliud quod coguntur, ^b probare iudicio. Sed ne forte hæc ſpiritualia ſecundum carnem adhuc carnales acciperent; nec virtutes cogitarent quas mulieres illæ ſignificant, ſed ipſas ^c cogitando carnaliter deperirent; conſulto iuniores legere ſunt illa prohibiti, quæ ſicut ſpiritualiter accepta vivificant, ita carnaliter intelligentibus, ipſa carnalis intelligentia occaſiones carnalis concupiſcentiæ ſubminat. Earum quiſque nomina frequenter habet in ore, quarum deſideria vulnerato geſtat in corde, ^d ac turpitudinem quam exercere ve-recundatur in factis, tenet in animo, reus non humano iudicio, ſed divino.

CAPUT VII.

Quod etiam hi quos ab ^e impudicitia quælibet neceſſitas vetat, ſi vivere pudice conſueſcant, ad amorem caſtitiæ aſcendant.

Tales pudicos aut temperatio corporum facit, aut timor ſupplicii temporalis ab impudicitia actione ſuſpendit, aut occaſio negata deſtituit. Sed licet voluntate ſit impudicus qui neceſſitate pudicus eſt; tamen ſi et ille temperati corporis, de beneficio naturæ ſuæ, Deo auctori omnium naturarum gratias agat; et ille quem timor in honore pudicitia tenet, atque iſi cui facultatem mœchandi negat occaſio, vivere pudice conſueſcant: in virtutem ^f plerumque de neceſſitate proficiunt; et paulatim ipſius pudicitia delectatione crescente, pudici veraciter fiunt: et ita proficiunt, ut jam non ſermone, ſed virtute ſordes impudicitie deteſtantes, non timore pœnæ carnalibus incentiviſ obſiſtant, quod eſt incipientium proprium; ſed exsecratione peccati refrenent inquietos carnis affectus,

* Editi, Lugd., ac pariter Ezechieliſ prophetæ.
^b Editi, placere. Mss. omnes, probare.
^c Ms. unus, carnaliter cogitando.
^d Sic mss. tres Colb. Alii cum editis, aut turpitudinem.
^e Ms. Camb., ab impudentia.
^f Mss. quatuor non habent plerumque: cuius loco duo ex Colb. habent, tales de neceſſitate proficiunt.
^g Editi Lov. et Lugd., cum viventem.
^h Mss. tres, ostendunt. Alii cum editis, ostendit.
ⁱ Ms. Colb. unus, atrocis.

A quod eſt caſtitiæ consummatæ fastigium. Non quod animus unquam deſinat in hac carne cum vitioſiſ habere conflictum; ſed quod eum alat ac provehat, et quantum fieri poteſt in præſenti vita, perficiat ipſa numerositas triumphorum: ſi modo non ſe in corpus ſenſibilium captus delectatione dejiciat; ſed exsecratione delectationum ſublimiter roboratus, ſupra corpus ſe corporalium victor attollat; ac Deo ſuo, ſub quo ^g eum viventem deſideriis repudiata non vincunt, in æternum glorificandus adhæreat.

CAPUT VIII.

Quibus iudiciis poſſit oſtendi ſuperbia, quæ vel in perditis aperta eſt, vel in fictis occulta.

1. Jam nunc videamus quibus iudiciis poſſit ſuperbia deprehendi: ut ſicut in ſuperioribus claruit nullum peccatum ſine illa poſſe committi, ita hic ſigna ejus eluceant, quibus cavenda poſſit oſtendi. Omitto illos quos etiam ipſe habitus et inceſſus ſuperbos ^h oſtendunt; quorum erecta cervix, facies torva, ⁱ truces oculi, et ſermo terribilis nudam ſuperbiam clamant: qui libidine ^j dominandi poſſeſſi, quos poſſunt violenter ſibi ſubjiciunt, humana jura divinaque confundunt, honoribus intumeſcunt, paſſim cuncta diripiunt, ſuis criminibus gaudent, et ſeipſos, ſuperbiæ morbo corrupti, non capiunt. Illos ergo prætereo, in quibus ſuperbia tam aperte regnat, ut nec dignetur ſe occultare, nec valeat. Illos tantum dolendos oſtendo, atque eorum exempla cavenda denuntio, quos jam converſos et aliquantulum proficientes ſuperbia ^k occulte captivat, quos in profundum malorum fraudulentæ ^l dominatione præcipitat, et ne inde unquam poſſint emergere, jugiter calcat. Ipſa in cordibus talium locum diabolo facit; ipſa ei adveniēti immunium pectus familiariter pandit; ipſa introeuntem ſuſcipit; ipſa captis jus perditæ vivendi conſtituit; ipſa ^m omnes virtutibus exarmat quos ſemel invaſerit; ipſa quidquid in eis remaſerit quod vitioſiſ ⁿ poſſet obniti, ne contra ſe forte conualeſcat, interimit.

2. Inde eſt quod hi quos ^o ſuperbiæ mentis tabes purulenta corruerit, ſeniorum ſuorum non observant imperata, ſed ^p judicant; de ſuis negligentis objurgati, aut rebellant ^q insolenter, aut murmurant; de loco ſuperiori diſceptant, præferri ſe etiam melioribus ^r impudenter affectant; ſimplicitatem ſpiritualium fratrum irridenter ^s exagitant, ſuas ſententias procaciter jactant, obſequia delata ſtaſtidunt, negata pertinaciter quærunt, natales moribus anteponunt, juniores ſuos ^t elati deſpiciunt, conferri ſibi aliquos poſſe

ⁱ Mse. Reg. unus et Camb., dominante.
^j Mss. duo, occulta.
^k Ms. unus, damnatione.
^l Mss. septem, ipſa omnibus bonis exarmat.
^m Ms. quinque, poſſit obniti. Ms. unus, quæd vitioſiſ
ⁿ Mss. duo cum Duac. et Colon., ſuperbiæ mentis.
^o Ms. unus, dijudicant.
^p Ms. unus, violenter.
^q Ms. unus, exaggerant.
^r Ms. unus, elate.

non credunt, æquari senioribus ^a dedignantur, super A eos se solo animi tumore constituunt: non servant in obsequio reverentiam, in sermone modestiam, in moribus disciplinam; habent in intentione pertinaciam, in corde duritiam, in sermocinatione jactantiam; in humilitate fallaces, in odio pertinaces, subjectionis impatientes, potentie sectatores, omnibus bonis odibiles; ad opus bonum pigri, ad communionem ^b feri, ad obsequium duri, ad loquendum quod nesciunt prompti, ad supplantandum parati, ad omnia quibus subsistit fraternitas societas inhumani; temerarii in audendo, clamosi in loquendo, fastidiosi in ^c audiendo, præsumptuosi in docendo, ^d effrenati deformiter in cachinno, onerosi amicis, infesti quietis, ingrati ^e beneficiis, inflati obsequiis, et imperiosi subjectis.

3. Hæc sunt superbiæ grassantis indicia, quibus Deus offenditur, et recedit, ac superba corda destituit. His ^f malis diabolus pastus exultat, i. vi. atur, ut veniat, superbas mentes intrat, ut teneat; erigit, ut allidat; fovet, ut perdat: qui ^g inexplebiliter de ipsa perditorum captivitate tripudiat; ut captivos suos, quos superbiæ viribus sibi subiecit, jure possideat, et omnia illa mala quæ superius comprehendit, per illos exerceat. Merito igitur per justum Dei iudicium deserunt huiusmodi occulto ^h damnati supplicio; quoniam non violenter addicti, sed sponte cedunt superbiæ decipientis imperio; cui utique possunt, ⁱ si voluerint, repugnare liberæ voluntatis arbitrio; liberati per donum Spiritus sancti, et muniti. Verumtamen etiam tales, si ad recipiendam salutem divinitus animati, spem respiscendi concipiant, nec se in peccatis suis desperando contemnant, poterunt fructuosæ satisfactionis medicamento sanari, et superbiæ, quæ eos a Deo suo tumefactos excusserat, fundatæ humilitatis assumptione damnantes, vinculis æternæ damnationis absolvi. Quod qualiter fieri possit, supra jam diximus, cum de ipsa superbia, unde processerit, quo pervenerit et quid egerit, tractaremus. ^j Namque a diabolo processit, ad hominem primum pervenit, et in ipso totum genus humanum, velut in radice fructum, naturæ sponte ^k peccantis vitiatione corrumpit.

^a Ms. unus, *dedignati*.

^b Edit. Colon. et mss. quatuor, *ad communionem feri*.

^c Editi, *in videndo*. Mss. omnes, *in audiendo*.

^d Ita mss. duo Colb., et melius quidem quam *effrenati*, quod legitur in aliis codicibus.

^e Edit. Duac. et Colon. cum ms. unæ, *beneficiis*,

^f *aliis, beneficiis*.

^g Ms. Colb. unus, *His signis*.

^h Ms. Colb. unus, *inexplebiliter*.

ⁱ Mss. sex, *prædamnati*.

^j Hæc, *si voluerint*, absunt a mss. Reg. duobus et Camb.

^k Mss. quinque, *Namque*. Editi, *Nam quia*.

^l Sic. ms. Colb. unus, cum aliis. Editi cum quibusdam mss., *pecca. i.* Ms. Reg. unus, *peccanti*; alia manu, *peccatis*, forte pro *peccantis*.

^m Mss. tres, *nam quia*. Edit. Lugd., *non quia*, sed *male*.

CAPUT IX.

Quibus signis invidorum declaretur invidia.

1. Ordo ipse exigere videtur ut de invidia quoque pauca dicamus, quæ in tantum de superbiæ fonte manavit, ut diabolus, qui per superbiam periit, hominem primum statim, succensus invidiæ felle, perdidit; ¹ namque a diabolo processit. Proinde, quia idem diabolus superbiendo invidus, non invidendo superbus apparuit, non superbia fructus invidiæ fuit, sed invidia ex superbia radice processit. Unde, quoniam quantum invidos affligat invidia, ^m sermo superior jam prodidit, non hic ⁿ de illius supplicio dicendum videtur, quo suos animos invidi laniando conficiunt; sed hoc tantum, donante Domino, debemus ostendere, qualiter invidi sancte viventium merita, sua faciant invidendo peccata; et quantum in eis ^o bonum corrumpat invidia, qui quidquid boni fieri vel dici a sanctis audierint, aut omnino ^p non credunt, aut res bene gestas in malum male interpretando convertunt. Omne malum quod de illis mendax fama jactaverit, statim, tanquam ^q si ipsi viderint, credunt. Feraliter eis qui illud verum non esse probare voluerint, contradicunt. Omnia suis æmulis fingunt, eorum profectu deficiunt, odia intra se abscondunt, et in suos cruciatus enutriunt, proficientibus invident, peccantibus favent. De bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, ^r inimicitias gratulias ardent, deprehendi ^s pectoris sui malitiam timent, semper amari, nunquam certi; amici ^t aboli, inimici etiam sui, omnibus odiosi; ad gaudenda anxii, ad plangenda læti, utrobique ^u perversi. Inter amicos ^v discordias seminant, ^w discordantes ad tempus, si possunt, in dissensione confirmant. ^x Opiniones bonorum mendacis decolorant: in spiritualibus carnalia laudant, ut spiritualia bona eis deesse persuadeant. Amicitias simulant, ut eos qui se incaute sibi ^y commiserint, qua possunt arte decipiant. Odiorum sibi occasiones pravis suspitionibus concervant; demones, quorum sectantur facta, lætificant, Sanctos viros quibus sunt noti contristant, velut amici in obsequio, hostes in animo. ^z Continentes in verbo, turpes in facto. Prodigia secretorum, ^{aa} tenaces malorum, prompti suspicionum malarum, inanes bono-

D ^m Ms. unus, *superius sermo jam*.

ⁿ Mss. Colb. unus, *de illorum... quo*. Mss. tres, *de illius... quod*.

^o Ms. Camberton., *bonorum*. Mss. Reg. duo, *quantum eis bonum corrumpat invidia. Quidquid, etc.*

^p Ms. unus, *non credant... convertant*.

^q Ms. unus, *si et ipsi*.

^r Editi, *de inimicitias*. Mss. non habent *de*.

^s Mss. duo, *peccati*.

^t Editi, *dispersi*. Ms. unus, *ubique perversi*.

^u Mss. duo, *discordiam*.

^v Ms. Colb. unus, *discordantes, si possunt, attentius in dissensione confirmant*.

^w Mss. duo, *Opiniones*.

^y Editi, *commiserunt*.

^z Ms. unus, *incontinentes*. Alter, *compli*.

^{aa} Mss. quatuor Colb. totum hunc locum ita exhibent, *tenaces malorum suspicionum, inanes bonorum, pleni sordium, etc.*

rum. Pleai sordium, præditi fraudibus. Adversarii A corde virtutibus, pravi moribus, et insidiosi cunctis a secum in simplicitate viventibus.

2. Hæc b et his similia sunt quæ omnes invidos c bonis voto sive animo inimicos ostendunt. In hæc mala deveniunt, qui insectando d sectandos, e et diligendos abominando, feraliter a communione f bonorum omnium seipsos excludunt: ut illud bonum jure non sit in eis, quod persequuntur in bonis. Considerate, obsecro, qualiter invidos punitura sint mala sua, quos etiam bona puniunt aliena. Ubi isti fieri poterunt boni, qui sunt in bono mali, aut quando bene malis usuri sunt, qui male bonis uti non desinunt? Bene malis usi sunt martyres sancti, in testimonio Salvatoris nostri veraces, et in castris spiritualibus strenui bellatores; qui tribulationibus et B damnis, ac variis cruciatibus affecti, pariter et probati, terrenis cælestia mutaverunt; et e de bono usu malorum profecti ad gaudia bonorum perennium pervenerunt. Item bonis utitur invidus male, quia omnibus bonis quæ miser execratur, abjectus, animi sui supplicio h relinquatur affligendus. Et quis ei poterit subvenire, qui se sibi exhibet invidendo carnificem? Aut unde sibi i parabit salutem, j qui de salutis materia contrahit (bonis male utendo) perniciem? Verumtamen si invidi quoque sicut alii peccatores divinitus inspirati, in spem recuperandæ salutis assurgunt, ac sibi quales sunt, Deo placituri displicent, si non imitentur Cain, qui postquam dominantis invidiæ furore cæcatus, germano suo vitam per scelus extorsit, et animam suam fraterni corporis C morte percussam supplicio æternæ mortis addixit, consequendæ veniæ desperatione depressus ait k ad Dominum: *Major est iniquitas mea quam ut veniam merear* (Gen. 19, 15); hoc est dicere Deo: Indulgeri mihi non peto, quia peccatorum meorum magnitudine indulgentiæ tuæ vincitur magnitudo. Denique nusquam legitur aut pœnituisse de suo scelere, aut veniam meruisse. Si ergo l hujus abhorrentes exemplum se sibi auferant, et se Deo suo restituant, nec se in profundum malorum salutem desperando projiciant; quis dubitet, imo quis non firmiter credat, eis prioris malitiæ veniam posse conferri, si modo

a Ms. unus non habet hanc vocem, *secum*.

b Mss. tres, *Hæc et alia sunt*. Alii tres, *et talia sunt*.

c Ms. Colb. unus, *bonis voto sui animi*. Alter, *bonis noto sibi animo*.

d Ms. Camb., *non sectandos*.

e Mss. quatuor, *diligendo abominandos*.

f Ms. unus, *bonorum hominum*.

g Ms. Camb., *et de bono usu, eo bono usi malorum profectu, ad gaudia, etc.* Ms. Colb., *et de bono usu eo bene usi malorum profectu, ad gaudia, etc.*

h Ms. duo, *relinquitur*.

i Mss. Reg. et Camb., *probet*.

j Ita mss. septem. Edit. Lugd., *qui de salute male utendo facit perniciem*? Editi alii, *qui de salutis materia, bonis male utendo facit perniciem*.

k Mss. quatuor, *ad Deum*.

l Mss. quatuor, *ab hujus abhorrentis exemplo*. Ms. unus, *ab hujus abhorrendi*. Alter, *abhorrentis exemplo*. Alius, *hujus abhorrendi, sine ab*.

invidiæ vlnere sanato correcti, amaritudinem sæ pectoris dulcedine fraternæ dilectionis expellant, eos m simpliciter amando quos oderant, ut ad bonum fraternæ communionis ac pacis, honorum omnium, quorum n gravabantur meritis, adjuventur exemplis?

CAPUT X.

Quantis malis vanitas vanos involvat.

1. His o itaque super invidia disputatis, quam gravi malo etiam vanitas vanos involvat, consequenter expediam. Quæ ut facilius vitari possit, quid in se corruptionis habeat breviter declarem. Est enim vanitas, inflata quædam circa delectationes varias animi languentis affectio, potiendi honoris avida, simul et nescia, morbo p excellentiæ inanis q afflata, cava, morbida, turbulenta, animorum levium domina, male fundatis omnibus blanda, repugnantibus fumea, capiendis seductoria, captis invicta, simulatio quædam virtutum, r anima vitiorum, fomes carnalium delectationum, labes morum, appetitio dignitatum, dulcis miseris, amara perfectis, periculosa dubiis, imperiosa subjectis, s infirma fundatis; t facile captivat, captivos oblectat, ambitiosos vexat, angustos inflat, inflatos humiliat; cui serviunt tumidi, sub qua jacent elati, quam inveniunt perdit, ad quam currunt lapsuri, in qua sibi videntur stare jam lapsi.

2. Hæc est vanitas, quæ non aliquas virtutes, ut putatur, u exantlat, sed licentiam vitiorum, cum fuerit a vitiosis recepta, corroborat: cæterum mentes virtutum plenas omnino non penetrat. Vanos ergo ac nullis fultos virtutibus tentat; et ipsos fastu ruinose ambitionis inflatos, in occulta dedecora quadam publice furendi delectatione præcipitat, v sicut vacuum navem tempestas in diversa tumidis fluctibus jactat, et in arca, frumentis sua gravitate manentibus, x leves ex ea ventus paleas raptat. Quod si ita est, non vitiosos facit vanitas, sed ostendit: y quæ illos sui afflatus vento circumfert, ac lubricis circumactos affectibus rotat; qui se ad omnes ejus impulsus studio propriæ voluntatis accommodant; qui se de operibus quorum sibi conscius non sunt turpiter jactant; qui se ab omnibus prædicari per nefas affectant; qui sanctos viros sui comparatione z depreciant; qui vitio auræ popularis elati, nihil sibi per-

m Abest vox *simpliciter* a mss. duobus Colb.

n Ms. unus, *gravantur*. Alter male, *gratulabantur*.

o Mss. Colb. tres, *His ita*.

p Ms. unus, *scienti r*.

q Ms. Reg. unus, *inflata*.

r Ms. Camb., *amica vitiorum*; ms. Colb. unus, *amor vitiorum*.

s Hæc verba, *infirma fundatis*, absunt a ms. un= Colb.

t Mss. duo Camb. et Colb. unus, *reddant incautos*.

u Mss. alii tres Colb., *faciles captivat*.

v Mss. duo Reg. et Camb., *strangulat*. Colb. unus, *exangulat*.

w Ms. Camb., *sic*.

x Mss. quinque, *levis*.

y Edit. Lugd., *Quod in eos*. Mss. duo Colb., *quæ illos*; tum mss. Camb. et Colb. unus, *sui afflatus vento*. Colb. alter, *sui afflatu venti*. Alius, *sui afflatus ventus*.

z Ms. Camb., *depravant*.

fectionis deesse existimant. Occurrentium salutatio-
nibus gaudent, suis adulatoribus favent, ^a voluptati-
bus parent, omnibus turpibus placent. Gestiunt
docere quod nesciunt, credi de se sublimia volunt,
delectabilia gravibus anteponunt; execrantur verbo,
quod animo concupiscunt; appellationes virtutum
vitiis suis ^b imponunt. Se ipsos fallunt, faventes sibi
^c decipiunt. In promissione honesta veloces, in exhibi-
tione mendaces. A bono mutabiles, mali tenaces. In
verbo graves, in animo turpes, ubique fallaces. Læti
ad prospera, fragiles ad adversa. Inflati ad obsequia,
anxi ad ^d opprobria. Immoderati ad gaudia, faciles
ad humana, difficiles semper ad honesta.

3. Illis ^e ergo et similibus delinitis vanitas pre-
mit, nec eos aut suum morbum sentire, aut ad medi-
cum venire permittit. Et quis est ad medicum venire,
nisi infirmum suas infirmitates agnoscere, nec pla-
cere sibi, sed de factis quæ illi videbantur esse glo-
riosa, confundi? Quod certe illi non faciunt qui, de-
siderio comparandæ opinionis incensi, eis tantum
operibus quibus emitur favor humanus inserviunt,
et ^f morum bona contemnunt; tantumque eos ar-
dor humanæ laudis inflammat, ut laboriosa operosa,
quæ populus admiretur, et quibus fama diffunditur,
sine labore suspiciant, et libenter exercent. Inde
est, quod jejuna, abstinere, vigilare, ecclesiam
frequentare, vel psallere, cum hæc omnia sine labore
non fiant, etiam cum delectatione illi faciunt, qui ex
his hominibus placere concupiscunt: non quod ista
et homines Dei non faciunt; sed quod illi probentur
ea Deo magis, quam hominibus exhibere, qui ferven-
tius student etiam moribus sanctis excellere.

4. Cæterum si quisquam foris, ubi potest magnus
credi, ^g resplendeat, et intus, ubi Deus solus videt,
æqualeat; quis non intelligat, ^h quod illi omnes ab-
stinentiæ, ac jejuniorum, vigiliarumque continui la-
bores quos ⁱ nobis Dei amor, eis amor humanæ lau-
dis, et inflammata vanitas facit tolerabiles, non sint
ornamenta morum, sed velamina vitiorum? Quapro-
pter ^j vera jejunia, abstinentiæ, vigiliæ, elemosynæ,
cætera hujusmodi, augere debent bonum nostrum,
non velare peccatum; nec pro justitia, sed cum justi-
tia Deo sunt exhibenda: quoniam quidem multo at-
tentius debent præcepta perficere, qui ea parati sunt

A perfectionis ^k amore transcendere. Alioquin si in-
vidi, si superbi, si elati, si cupidi, hæc et his similia
mala pectoris sui non reprimant, et tamen suum cor-
pus jejuniis, ac labore abstinentiæ, quamvis conti-
nuatæ, conciant; nec illa eos opera impensa vani-
tati justificant, et hæc vitia, quæ negligunt emendare,
condemnant. Itaque licet ^l ubique libri hujus singu-
lis quibusque vitiis absolutis, remedia quoque qui-
bus ^m possint caveri vel emendari subjecerim, hic
tamen compendii gratia generalis quædam regula,
ⁿ Domino illuminante, monstranda est, cui regulæ
^o veraciter innitentes, omnibus peccatis obsistant.
^p Nulla res sic nos ab omni peccato servavit immu-
nes, sicut timor supplicii, et amor Dei. Sed de cari-
tate, ^q quod Dominus, cujus donum caritas ipsa est,
^r dederit, postea disseremus.

CAPUT XI.

De utilitate timoris, et quod efficaciter peccatis obsistat.

Nunc ^r de timore supplicii pauca dicamus. Ad pœ-
nam quæ ^s peccatis debetur, mens antequam peccet,
aspiciat; cruciatus ac dolores qui solent sequi pec-
cantem, carnalibus incentivis ^t opponat; et nihil
eam peccati ^u oblectat, nec ad peccandum ulla dele-
ctatio ^v corporalis inclinat. Denique non ideo cedi-
mus illecebris ac ^x voluptatibus nostris, quia repu-
gnare non possumus; sed quia securitatem nobis
^y occultandi criminis ipsi promittimus; et dum credi-
mus colorari, vel redimi posse quod facimus, ^z spe
præsumptæ impunitatis illecti, dominationem in nos
nostræ ^{aa} voluptati permittimus. Cæterum, si eo tem-
pore quo quis peccare deliberat, sana mente consi-
deret, quæ pœna expectet in suis facinoribus ac
flagitiis deprehensos, quod supplicium convictos ex-
cruciet, qui tremor membra quatiat, pallor ora per-
fundat, quantum denique humiliet et execrabilis
omnibus reddat; etiam ipsum sordidæ opinionis op-
probrium nescio an possit quibuslibet vitiis accom-
modare consensum. Quid enim mali operis fieri po-
test unde nec erubescant etiam illi, quos ipsa flagitia
sua delectant? Hinc est quod hi qui bona sua vane
ac deformiter jactant, dedecora quibus remordentur
et humiliantur occultant. ^{bb} Quid quod in peccantem
etiam sine humano judicio conscientiæ judicantis
tormenta desæviunt, et male sibi conscientiam mentem

^a Mss. tres, voluntatibus.
^b Mss. Reg. duo, apponunt; ms. Camb. anteponunt.
^c Ms. Colb. unus, despiciunt, aut decipiunt.
^d Ms. Colb. unus, ad propria.
^e In mss. quinque deest ergo.
^f Ms. Reg. unus, et majora bona.
^g Mss. duo, splendeat.
^h Editi, omnes illæ abstinentiæ.
ⁱ Mss. tres Colb. et Lugd. edit., quos nobis tolera-
biles vanitas facit, omissis intermediis. Mss. Reg. duo,
Colb. unus, quos nobis tolerabiles eo ardore huma-
næ laudis inflammata vanitas facit. Editi. Duac., Lo-
nan. et Colon. ut in textu.
^j In mss. tribus Colb. non habetur vera.
^k Ita mss. quatuor Colb. Reliqui, opere.
^l Hæc, ubique libri hujus, absunt a ms. uno Colb.
^m Mss. tres, possunt caveri. Mss. duo subjecerimus.
ⁿ Mss. duo, Deo illuminante.

D ^o Alias, velociter.
^p Ms. Reg. unus, nec u. a. res. Alius, nos sic.
^q Sic mss. duo Colb. Editi vero, quod Dominus...
donat. Ms. autem Colb. alius, quam Dominus, qui ca-
ritas ipsa est donat.
^r Ms. Colb. unus, Hic de timore. In uno deest sup-
plicii.
^s Mss. tres, peccatis. Unus, peccato. Alius, pro
peccatis. Editi, peccanti.
^t Mss. duo, supponat.
^u Ms. Camb., delectat.
^v Ms. Colb. unus, delectat: o carnalis.
^x Ms. unus, voluntatibus.
^y Ms. unus Colb., occultam discriminis.
^z Ms. Colb. unus, spe præsumpta et impunitate ela-
cti, forte pro illecti.
^{aa} Mss. tres, voluntati.
^{bb} Editi. Lugd., quidquid est unde in peccantem.

ipsæ etiam cogitationes secreti reatus, ^a cruciatoria A recordatione conficiunt.

CAPUT XII.

De futuro iudicio, vel æternitate supplicii, ac de qualitate gehennæ.

1. Age jam cum ad illud ultimum iudicium venerimus, ab eo iudice iudicandi, qui nec falli occultatione criminum potest, nec ^b ad impunitatem promerendam muneris alicujus oblatione corrumpi: eum cœperint omnium secreta revelari, et non solum actus ac verba, sed etiam ipsæ cogitationes ostendi: quid faciemus ^c sub tanti iudicis maiestate? Quid excusationis obtendere poterimus? Qua nos defensionis arte purgabimus? Quæ nobis subventura est pœnitentia, ^d quam in hac carne contempsimus? Quæ nos defensura sunt opera ^e bona, quæ in hac vita non fecimus? ^f Ad quos apostolos, aut ad quos alios sanctos confugituri sumus, quorum exempla simul ac verba despeximus? An forte ^g aliquos ibi fragilitas corporis excusabit? Sed excusationi eorum rectamabunt omnium exempla sanctorum, qui ^h cum fragilitate carnis in carne viventes, fragilitatem carnis in carne vincentes, quod fecerunt, utique fieri posse docuerunt: maxime, quia nec ipsi peccato sua virtute, sed ⁱ Domini miserantis auxilio, resisterunt: qui se et non quærentibus, ut quæretur, atque in eum credatur, ostendit; et credentes in se, ne a peccato vincantur, invicta protectione defendit.

2. Quid ergo responsuri sunt, si eis Dominus dicat: Si potuistis, quare non resististis desideris peccatorum? si non potuistis, quare meum contra peccata non quæsisis auxilium? aut vulnerati, quare in pœnitendo non adhibuistis vulnere vestro remedium? ^k Nonne ad hæc obmutescentes, et quid excusationis referant non habentes, dicet: *Ligate eos manibus et pedibus, et mittite in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium; ubi vermis ^l eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur* (Matth. xxii, 13; Isai. lxvi, 24; Marc. ix, 44). Et quid est

^a Ms. Reg. unus, et male sibi conscia mente, ipsæ etiam cogitationes secreti reatus, cruciatum ac recordationem conficiunt. Ms. Colb. unus, et Camb., et male sibi consciam mentem... cruciatu ac recordatione conficiunt. Alter, cruciant ac recordationibus conficiunt.

^b Ms. unus Colb., ab impunitate promerenda.

^c Ms. unus Reg., sub tanta.

^d Ms. unus, quam gestare carne.

^e Ms. unus caret hac voce, bona.

^f Ms. unus: Ad quos apostolos ibimus, aut ad quos alios, etc.

^g Ms. Colb. unus, aliqua se ibi. Reg. unus, aliqua sibi. Ms. Camb., aliqua fragilitas.

^h Hæc voces, cum fragilitate carnis in carne viventes, absunt a mss. Colb. quatuor, et Regiis duobus. Reg. unus: in carne vivente [forte viventes], superaverunt: quod fecerunt, etc. Alii, vincentes tantum.

ⁱ Mss. duo, Dei.

^j Ms. unus, non pœnitendo.

^k Ms. unus. reddant. Totum locum sic præferunt alii codices. Ms. Camb., Numquid ad hæc obmutescentibus, et nil excusationis habentibus dicit. Ligatis

obmutescentes manibus et pedibus ligari, nisi in inferno, ^m ubi Deo nemo confitetur, actione privari? sicut in exteriores tenebras mitti, nihil aliud erit nisi a Domino, qui est mentium lumen, expelli. Fletus autem et stridor dentium acerrimos eorum dolores ostendunt, qui supplicio ⁿ æternæ mortis addicti, non ^o videndi sensum habituri sunt, sed dolendi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, pœnalis sensus, torquent animas, nec extorquent; puniunt corpora damnata, nec finiunt. Quos ideo sibi deputatos ignis inexstinguibilis ^p non exstinguit; ut permanente sentiendi ^q vita, pœna permaneat, et ad dolendum magis quam ^r ad vivendum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis ^s vivacibus immortalitas secundæ mortis occidat. Jam ^t vero quod dicit: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur* (Isai. lxvi, 24), ad totam refertur damnati hominis pœnam; quem inefficacis pœnitentiæ ignis exurit, et consumentis conscientiæ vermis immortaliter rodit. ^u Proinde omnes qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, ut maximis consumpti doloribus, aliquando deficiant; sed ut in illis pœnaliter vivant.

3. Hæc et his similia libenter audire vel legere: jugiter ante oculos mentis adducere, futura credere: sine ulla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit ab illo gaudio divinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societate privari, fieri patriæ cœlestis extorrem, mori vitam beatæ, morti vivere sempiternæ, in æternum ignem cum diabolo et angelis ejus expelli, ubi sit mors secundæ damnatis exsilium, vita supplicium, non sentire illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exurdati incendii terribiles crepitus pati, barathri mantis amara caligine oculos obæcari, profundæ gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermibus, nec finire: hæc et multa similia cogitare, nihil est aliud quam vitis omnibus repudium dare, et omnia blandimenta carnalia refrenare. Sed nos jam, si videtur, ab his terribilibus

manibus et pedibus mittite eos, etc. Mss. Colb. duo, obmutescentibus, et quid excusationis referant [unus ex his reddant] non habentibus dicit, Ligatis eorum manibus, etc. Alius: Ligate eos, etc. Ms. ex Regiis unus habet quoque: Ligatis manibus et pedibus, mittite, etc.

^l Ms. Reg. unus, vermes eorum non morientur.

^m Ms. Colb. unus, ubi Deum nemo confitetur, boni operis actione privari. Ms. alter, Deo confitebitur.

ⁿ Ms. unus, sempiternæ.

^o Mss. tres, non virendi.

^p M-s. tres, non exstinguet.

^q Ms. Reg. unus, sentiendi pœna, vita. Ms. Colb. unus, ut permanendi sentiendique vita in pœna permaneat.

^r Mss. duo, ac videndum.

^s Ms. unus, voracibus.

^t Hæc, vero quod dicit, non sunt in mss. nec in Lugd., quorum quinque: ad totam referuntur; unus vero, jam quia vermis... ad totam refertur. Lugd. vi servantur.

^u Ms. unus, Quoniam.

malis, quæ fidelium mentes salubri terrore concu-
tiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus ab-
ducunt, et quæ amatores voluptatum suarum tunc
sue damnationis experimento probabunt, quando
jam, quod est omni infelicitate miserus, se emen-
dare non poterunt: ab his, inquam, terrificis ac tri-
stibus malis ascendamus ad illa sublimia, quibus
proficientium mentes in spem promerendæ beatitudi-
nis assurgunt^a abjuratisque terrenis, cœlestia con-
cupiscunt. Et quoniam proficere cupientes a salubri
timore incipiunt, et ad caritatem proficiendo perve-
niunt, nos quoque sufficere judicantes quod de inci-
pientium timore tractavimus, etiam de caritate, quod
ipse, cujus munus est, donaverit, disputemus.

CAPUT XIII.

De laude caritatis.

Caritas est, ut mihi videtur, recta voluntas ab om-
nibus terrenis ac præsentibus prorsus aversa, juncta
Deo inseparabiliter, et unita, igne quodam sancti
Spiritus, a quo est, et ad quem refertur, b incensa;
c inquinamenti omnis extraneæ, corrumpi nescia, nulli
vicio mutabilitatis obnoxia, supra omnia quæ carna-
liter diliguntur excelsa, affectionum omnium poten-
tissima, divinæ contemplationis avida, in omnibus
semper invicta; summa actionum bonarum, salus
morum, finis cœlestium præceptorum, mors crimi-
num, vita virtutum, virtus pugnantium, palm victo-
rum, d anima sanctarum mentium, causa meritum
bonorum, præmium perfectorum. In peccatis suis
mortuos suscitatur, languentes sanat, perditos instaurat
e, spem desperatis inspirat, pacificas mentes in-
habitat; fructuosa in poenitentibus, læta in proficien-
tibus, gloriosa in perseverantibus, victoriosa in mar-
tyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus. Quam
fides f concipit, ad quam spes currit, cui profectus
omnium servit, ex qua quicquid est boni operis g vi-
vit; sub qua obedientia crescit, per quam patientia
vincit, propter quam carnalia blandimenta devotio
religiosa contemnit; sine qua nullus Deo placuit;
cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit.
Hæc est caritas vera, germana, perfecta; quam ex-
cellentiore viam nominat sanctus Apostolus (I Cor.
xii, 31). Et vere ipsa est via quæ ducit per se am-
bulantes ad patriam: quia sicut sine via pervenit
nullus quo tendit, ita sine caritate, quæ dicta est
via, non ambulare possunt homines, sed errare.

^a Mss. quatuor, abdicatisque.^b Ms. unus Colb., accensa.^c Ms. unus, inquinamenti omnibus.^d Ms. unus, amica. Alter, amor.^e Editi Lov., Duac. et Colon., instruat, forte pro-
struit.^f Ms. unus, concepit.^g Ms. Colb. unus, viget.^h Ms. unus, nos docente. Mss. quinque, dicente.ⁱ Mss. duo, quia omnia.^j Mss. tres, dissertent.^k Ms. unus, alios.^l D. est vox conscientiarum in uno ms. Reg.^m Ms. unus, elucubratione solliciti.

CAPUT XIV.

Qualiter possint ea quæ de caritate sanctus apostolus
dixit, intelligi.

1. Itaque jam qualis, et quanta sit hæc caritas, non
pedum via, sed morum, Apostolo h docente, disca-
mus. Si linguis, inquit, hominum loquar et angelorum,
caritatem autem non habuero, factus sum velut æra-
mentum sonans, aut cymbalum tinniens (I Cor. xiii, 1).
Hominum vel angelorum linguis, inanem facundiam
quorundam significatam debemus accipere, l qui
omnia quæcunque voluerint, accurate quidem, atque
eloquenter enuntiant; sed quamvis ornate copiose-
que i disserant, tamen si docendi officium vanitatis
placendi magis, quam consulendi caritate suscipiant;
non ut k aliquos doceant, sed ut se doctos ostendant;
B nec profectum, sed plausum a suis auditoribus qua-
rant; si totam l conscientiam diligentiam transferant
male dicaces ad linguam, et studiosius eloquentiam
velint curare quam vitam: si supercilio vanæ loqua-
citis elati, dicta sua magis cupiant laudari, quam
fieri; nec sint de sanctitate operis, sed de sermonis
m elucubrati venustate solliciti: nunquid non tales me-
rito æramento sonanti, aut tinnienti cymbalo com-
parantur? qui in modum tinnientis æramenti, vel
cymbali, præclara quæque magis appetunt sonare,
quam facere: nec erubescunt a seipsis aliter viven-
do, quam prædicant discrepare: qui ut n quoquo
modo o turpitudinem suæ conversationis obnubilent,
honestam prædicare non cessant; non tamen ut audito-
res sui eorum prædicatione proficiant, sed ut ipsi
videantur curare quæ prædicant.

2. Sed videamus p quæ his adnectat Apostolus. Si
habuero, inquit, prophetiam, et noverim mysteria om-
nia, et omnem scientiam; et si habuero omnem fidem,
ita ut montes transferam, caritatem autem non habue-
ro, nihil sum (Ibid. 2). Not. ad hoc ista dicit, quasi
aliqua bona sine caritate habere aliqui q non pos-
sint; sed quia nihil prosint habentibus ea, si a cari-
tate defecerint. Ipsa autem et licet necessaria est, ut
omnia bona, summum bonum r caritatis habentibus
prosint, et ibi eis etiam s perfectior permanebit,
cum omnes perseverantes in se ad visionem Dei per-
duxerit. Cæterum t prophetia, et mysteriorum om-
nium notitia, vel scientia, nec non et ipsa fides, vel
cætera talia, quæ non perfectioni fidelium, sed fragi-
litati necessaria judicantur, in illa u perfectione
sanctorum, quo in caritate radicati v pervenire con-

ⁿ Ms. unus, quodammodo.^o Ms. unus, turpitudinis suæ conversationem.^p Mss. tres, quæ hic adnectat. Ms. alter, quid de
his adjungens adnectat Apostolus.^q M. s. quinque, scilicet Colb. tres et Regii duo,
omittunt negantem particulam, non. Colb. unus,
quasi non aliqua... aliqui possint.^r Mss. septem, caritatem.^s Ms. unus, perfectior. Mss. tres, perfectio. M. s.
in aliis perfectio, aut profector.^t Mss. quatuor, prophetiæ.^u Editi addunt sancta, quæ vox non legitur in mss.^v Abest pervenire a mss. Colb. et edit. Ludg. Ms.
unus, intendunt.

tendunt, pervenientibus necessaria esse non poterunt, cum illis incomparabiliter meliora ac perfectiora successerint. Quia nec prophetia ibi opus erit, cum ad illud quod futurum promittebat, impleta perduxerit; nec scientia, quæ velut lucerna quædam in hujus sæculi nocte fideles illuminat, cum in illius vitæ die perpetuo Sol vivus justis effulserit; nec mysteriorum notitia, aut ipsa fides necessaria erit, quando ad ea quæ per mysterium significabantur, et credebantur ex fide, perfectio Christiana pervenerit. Caritas vero hic quidem necessaria est, quæ nos separat a diabolo, purificat a peccato, reconciliat Deo; sed ibi perfecta erit, cum perfectos Deo, a quo est donata, conjunxerit.

3. Adhuc Apostolus laudem divinæ caritatis amplificans, adjungit et dicit: Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ^b ita ut ardeam; caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest (I Cor. xiii, 3). Nec immerito. Si enim non quid, sed propter quid faciamus, in illa ultima examinatione quærendum est; eleemosynæ, vel traditio corporis in mortem, quid proderunt non habentibus caritatem? Ipsa ergo habenda est, ipsa sectanda, sine qua nec eleemosynæ, nec occisio corporis, nec illa omnia superius dicta, vel alia quæ is bona perducunt aliquos ad salutem. Quia qualibet actio bona vel passio, nisi ex fide, quæ per dilectionem operatur (Gal. v, 6), existiterit, nobis prodesse non poterit. Quapropter nihil eis peccati damnabilis remanere poterit, nec deerit aliquid boni, quibus caritas, omnis inquinamenti mundatio, et bonorum omnium mater affluerit. Quoniam quidem si caritas patiens est, benigna est, si non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt; non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati; si omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet (I Cor. xiii, 4 et seqq.); et eos in quibus fuerit, omnibus his bonis quæ habet imperit: quid illi is esse potest in hac vita perfectius, qui tantis abundant, caritate in se regnante, virtutibus?

4. Proinde quando videmus aliquos patientiæ mole fundatos inconcussam pectus sævientibus malis opponere; abundantia sanctæ benignitatis affectos, bonum suum velle cum omnibus habere commune, non aliquibus ardentis invidiæ facibus coqui; non

^a Mss. duo, a quo est eis donata.
^b Ita mss. sex. Editi, ut ardeam; et infra, non habeam.
^c Editi, traditiones. Mss., traditio.
^d Mss. duo, quælibet.
^e Ms. unus, hominem. Alter, homines.
^f Mss. sex, existierint... poterunt.
^g Mss. Colb. quatuor omittunt particulam et; et infra tres ex his cum Reg. duobus, et quid illis.
^h Ms. Camb., patientia bene fundatos. Unus ex Colb. patientia fundatos.
ⁱ Ms. unus, affectuosius. Ms. Camb., effectum bonum suum, etc.
^j Ms. unus, coinquinari. Editi et ms. unus, non aliquibus ardentibus.
^k Mss. Colb. tres et Camb. quibus debet puritas ex-

hiberi. Ms. Reg. unus, sed simplicitatem cum omnibus quibuslibet puritatem exhibere; nullo fastu perniciosæ vanitatis inflari; nihil eorum quæ sunt aliena, crimine cupiditatis ambire; quæ sua sunt præ communionis bono non quærere; nulli malum, quibuslibet irritatos injuriis, cogitare; non super alicujus, aut sui operis iniquitate, sed de veritate gaudere; omnes inquietos, vel inquietudines, fundata animi tranquillitate, sufferre, post hanc vitam pœnas divinitus communitas credere metuendo, præmia promissa sperare gaudendo, revelationem filiorum Dei desiderare fortiter sustinendo: quando ergo videmus hæc, et talia bona aliquos posse, novimus, non eos magnitudine virtutis suæ posse, quod voluit ardentem, et faciunt; sed de beneficio illius caritatis, quæ non est ex nobis, sed diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v, 5).

CAPUT XV.

Quantum perfectionis caritas in se fundatis exhibeat.

1. Ergo si caritatem Deo exhibeamus et proximo, de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta (I Tim. i, 5), facile peccato resistimus, bonis omnibus abundamus, sæculi blandimenta contempnimus, et omnia quæ difficilia sunt humanæ fragilitati, et aspera, etiam cum delectatione perficimus; tamen Deum caritate perfecta, quæ nobis ab illis est, ex toto corde, ex tota anima, et ex totis viribus diligamus (Deut. vi, 5; Matth. xxii, 37; Luc. x, 27; Marc. xii, 30). Ex ea enim parte quis peccat, qua minus diligit Deum: quem si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis unde peccati desideremus serviamus. Et quid est diligere Deum, nisi illi occupari animo, concipere fruendæ visionis ejus affectum, peccati odium, mundi fastidium; diligere etiam proximum (Matth. v, 43), quem ipse in se censuit diligendum; in ipso amore servare legitimum modum, nec pervertere dilectionis ordinem constitutum? Ordinem dilectionis illi pervertunt, nec modum diligendi custodiunt, qui aut mundum qui contemnendus est, diligunt, aut corpora sua minus diligenda, plus diliguunt; aut proximos non sicut seipsos, aut Deum plus quam seipsos forte non diligunt (Videatur Aug. cap. 27, l. i, de Doct. Christ.).

2. Sed de mundo, quod diligi omnino non debeat,

hiberi. Ms. Reg. unus, sed simplicitatem cum omnibus quibuslibet puritatem exhibere.

¹ Ms. unus, instigatos; ms. alter, irrogatis.
^m Ms. unus, ac sui. Alias, alicujus adversi operis.
ⁿ Ms. unus, omnes inquietudines vel inquietos fundata.
^o Ms. alter, omnes inquietudines fortiter animi, etc.
^p M. s. quatuor, non metuendo.
^q Ms. unus, et alia bona posse aliquos.
^r Mss. tres, cum dilectione.
^s Editi cum quibusdam mss., ex illo est.
^t Editi, illi occupare animum. Mss. tres, illo [duo illi] occupari animo. Alias, illi copulari animo.
^u Ms. Colb. unus, in ipso servare amore legitimum morem, nec pervertere ordinem dilectionis. Constitutum ordinem dilectionis illi pervertunt, etc.

ipsius Dei nostri per sanctum Joannem apostolum **A** juxta illud quod dicit Spiritus sanctus, ^b *Ordinavit in me caritatem* (*Cant. ii, 4*); ut sicut ordinata caritas poscit, Deum principaliter diligamus; et propter ipsum, in ipso ea quæ diligenda sunt, tantum quantum ipse præcipit diligamus (*Levit. xix, 19*). Ipse enim ^c præcipit ut corpora nostra propter nos, proximos ^d sicut nos, et ipsum plus quam nos diligere debeamus (*Matth. xxii*): ita sane, ut eis quos nobis conjunctiores familiaritas facit, si eos fama non reprobatur, et vita commendat, nos amplius impendamus, omnium profectus nostros esse credamus, et de aliorum peccatis tanquam de nostris misericorditer lugeamus. Sic ergo possunt in hac vita illi esse perfecti, qui perfecte diligunt Deum; et illi perfecte Deum diligunt, qui volendo quod vult Deus, et nolendo quod non vult, nec ullis peccatis quibus offenditur, acquiescunt; et semper se ad virtutes, quas ipse dignatur donare, diligendas et habendas, extendunt. Hi sunt qui omnia bona quæ implere poterint, ab illo se adjutos ut possint ^e *raciter* credunt; quidquid ^f mali commiserint, vitio suæ voluntatis ascribunt; quidquid boni non potuerint implere, ab illo ut possint jugiter petunt; cum potuerint, illi gratias agunt. Bona ejus quæ fuerint consecuti, etiam aliis ^g conferri socialiter volunt, et usque in suos inimicos dilectionis suæ latitudinem porrigentes, hoc omnes cupiunt esse quod ipsi sunt. Satis de vitiiis eorumque remediis est disputatum; nunc jam qualiter unaquæque virtus possit acquiri breviter disseramus.

3. Proinde secundum nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, et ad æternam vitam consequendam, sicut nobis, saluti eorum consulimus; quando nos in eorum peccatis ac periculis cogitamus; et sicut nobis subveniri ^d optamus, ita eis ^e pro viribus subvenimus; aut si facultas defuerit, voluntatem subveniendi tenemus. Quapropter hæc est proximi tota dilectio, ut bonum quod tibi conferri vis, velis et proximo; ^f et malum, quod tibi nolis accidere, nolis et proximo. Illi vero plus quam se diligunt Deum, qui pro ejus amore suæ ad tempus salutis non parcunt; seipsos tribulationibus ac periculis tradunt, nudari facultibus propriis, patriæ suæ extorres fieri, parentibus et uxoribus ac filiis suis renuntiare parati sunt; et ut totum dicam, ipsam corporis mortem non solum non refugiant, sed etiam libenter excipiunt, ambientes ^d a corporis sui vitæ magis quam a Deo, ^e vita vitæ suæ, discedere.

4. Iste igitur nobis dilectionis ordo servandus est,

^a Ms. unus, *ordnanti*.

^b Mss. tres, *suæ dilectionis*.

^c Mss. sex, *ideo se diligit quisque, quia sibi frater aut soror, etc.*

^d Mss. tres, *optaremus*.

^e In uno ms., *pro viribus nostris*. In alio desunt hæc omnino.

^f Hæc verba: *Et malum quod tibi nolis accidere, nolis et proximo*, desunt in tribus mss.

^g Mss. duo, *a Deo vitæ suæ*.

^h Mss. sex, *Ordinate in me*.

ⁱ Mss. quinque, *præcepit*. Sic et post pauca.

CAPUT XVI.

De qualitate virtutis, et qualiter sibi consentientes informet.

1. Omnis sancta virtus res est divina, incorporea prorsus atque mundissima: quam mentes inquinatæ non inquinant, sed ipsa inquinatas emaculat; cujus participatione ^m formantur informia, suscitantur mortua, ⁿ sanantur infirma, corriguntur prava, reconciliantur ^o aversa. Hanc non habet nisi Deus, et is cui dedit Deus. Quæ in animo habitat, sed ^p animum corpusque sanctificat; ad quam nullus accedit invitus, quam nullus amittit, nisi propria voluntate deceptus. Nemo eam sibi conferre potest, cum possit auferre; alteri autem ^q nec conferre prævalet, nec auferre.

2. Itaque cum talis ac tanta virtus cuilibet inter voluptates suas adhuc marcescenti refulserit, ^r atque ei ad se concupiscendam desiderium salubre commove-

^l Ms. unus, *proximos sicut et ipsum plus quam nos, minus bene*.

^k Mss. duo, *mali commiserint*.

^l Mss. quinque, *conferre*.

^m Mss. tres, *firmantur infirma*.

ⁿ Ms. unus, *sanantur agrola*.

^o Mss. quatuor, *aversa*; unus, *erersa*.

^p Mss. quatuor, *animam*.

^q Ms. Colb. unus, *nec conferri prævalet, nec auferri*.

^r Mss. tres, *atque eum ad se concupiscendum desiderio salubri commoverit*.

rit : protinus in animo ejus duarum delectationum contrariarum rixa consurgit; et mentem voluntas adversum se ancipiti delectatione ^a divisam in diversa ducit ac reducit; modo reprehendendo quod elegerat, modo quod reprehenderat eligendo; atque ita in a'terituum latus ^b se cogitationum varietate versantem, ipsa velut virtutis ac vitii ^c tepida medietas, vexat ac lacerat. Quoniam quidem quemlibet hominem, donec se in eo quod ^d elegerit certa definitione confirmet; quandiu modo non vult quod volebat, modo velle incipit quod nolebat; velut in quodam deliberationis ^e incertæ bivio constitutum, discerpit ipsa diversitas ^f voluntatum. Hinc eum virtus admonet suæ salutis, et ^g vocat; inde consuetudo vitiosa discedere a se volentem ^h remoratur, et revocat, et paulisper a se averso, nec ad virtutem plene converso, usitatæ voluptatis admonitione blanditur, et omnes illecebras quibus olim perditæ fruebatur ostendit. Turpia quoque desideria quibus ⁱ vinciat immittit, ac jam pene fastidienti blandum nescio quid molliter insusurrat; et supplicat ne præponat mollibus dura, lætis tristia; certis dubia, ^j præsentī voluptati futura; cogitet quam pœnale sit atque difficile dulcibus carere ^k deliciis, illecebris renuntiare carnalibus, abstinentiæ jugis gravari laboribus, jejuniorum ac vigiliarum continuatione torqueri, certa carnis afflictione præmium dubiæ remunerationis ambire, contra diabolum decipiendi peritium ^l resistendo arma corripere, insidiarum ejus ac fraudes vigilantis animi cautione vitare; quam ^m denique miserum sit enormitate tætaxe asperitatis evictum, ac diabolica fraude deceptum, ad repudiata redire, voluptatibus quas abjecerat frui, et omnibus quæ incaute laboriosum suscipiendo propositum contempserat, delectari.

3. His et talibus vitiosa consuetudo, dubium ⁿ sanctæ definitionis affligit. Virtus contra quæ continentia nominatur, ^o morantem confidenter objurgat, ad delectationes puras castasque delicias quibus fruuntur omnes sui amatores, invitat; offert nudo justitiæ vestimentum; illuminato sui apparatus demonstrat ornatum; diffidenti de se protectionis suæ

^a Mss. sex, *divisa*. Editi paulo post non habent *ita*.

^b Ms. Colb. unus, *mutua se*.

^c Ms. unus ab alia manu *trepida*. Ms. alter, *velut inter virtutes ac vitia tepida medietas*.

^d Ms. unus, *elegerat*.

^e Ms. unus, *incerto bivio*.

^f Mss. duo, *voluptatum*. Colon., *voluntatem*.

^g Ms. unus, *et advocat*.

^h Mss. duo, *moratur*.

ⁱ Ms. Colb. unus, *vincatur*. Alter, *vincebatur*.

^j Mss. sex, *præsentium voluptati, futura*.

^k Mss. duo, *divitiis*.

^l Mss. tres, Colb. *resistendi*; et post pauca. Mss. Camb., *arripere*.

^m Edit. Lugd. cum mss. tribus, *deinde*.

ⁿ Ms. Colb. unus, *sanctæ conversationis*.

^o Ms. unus, *remorantem*.

^p Mss. duo, *arma arripiat*.

^q Mss. sex, *Qui si persuasione*. Unus, *Qui per- sursione*.

^r Ms. unus, *a pulchritudine*.

A promittit auxilium: hortatur et provocat, ut definitionis ambiguitate deposita, propositum spirituale suscipiat; perseveraturum se in suscepto labore propositi sui, non sua possibilitate, sed Domini miseratione confidat, nec suis viribus, sed gratiæ omnipotentis fretus auxilio, contra diabolicas impugnationes victricia arma ^p corripiat; cogitet quanti et quantæ potuerunt et possunt quod se posse desperat: unde illi vel illæ potuerunt, inde se posse firmiter credat; certa spe spiritualia carnalibus, et terrenis cælestia, et futura præsentibus anteponat.

CAPUT XVII.

Quibus gradibus conversi in culmen perfectionis ascendant.

B 1. Cum ^q vero quis persuasione ^r ac pulchritudine virtutis illectus, aliquantulum a priore conversatione recesserit, statim ei alia ^s tentatio, contra quam læctetur, occurrit. Nam quem carnalis voluptas superata dimiserit, mundi vanitas occupabit: sicut nobis illi exemplo sunt qui ^t delectationem sibi sativæ libidinis interdunt, et ventosæ vanitatis ^u licentiam suæ voluptati [*forte voluntati*] permittunt. Turpitudini ^v concubitus contradunt, et ^x ambitioni succumbunt; utuntur deliciis ac vestibus accuratis ad luxuriam, comatulis ^y pueris, ac potentibus equis ad pompam, accipitribus ac saginatis canibus ad venatum, venationibus crebris ad luxum, ^z ambitiosi apparatus jactantiam necessarium mentiuntur ornatum.

C 2. Jam ridere ^{aa} effuse, vocem procacibus cachinnis attollere, turpes jocos libenter audire, aliorum prænam suam facere fatigando lætitiæ, urbano quosque quamvis turpes, explere deliciis, ^{bb} serio necessariis indigentes abjicere, domos amplissimas et ornatas exstruere, facultates ^{cc} suas indesinenter augere, alienis pervadendis, si possibilitas patitur inhiare; non rem cupiditatis, sed nescio cujus utilitatis existimant: ut illa quæ dixi, vel alia multa milia, non solum libenter exerceant, sed etiam hi eos objurgantes irrideant, ^{dd} ineptire credentes illi qui licita et usitata nobilibus crimine ambitionis

^q Ms. unus, *luctatio*.

^r Ms. Colb. unus, *delectationi sibi suæ libidinis*.

^s Ms. Colb. unus, *delectationes anteponunt*.

^t Ms. Camb., *concupitæ*.

^x Ms. Colb. unus, *et desiderio cupiditatis et ambitionis succumbunt*.

^y Mss. duo, *puerulis*. Unus, *puellis*. Alter, *cum matulis*, forte, *commatulis puerilibus*.

^z Ita mss. quatuor. Editi vero, *et ad ambitiosi apparatus jactantiam*. Ms. Colb. unus, *et ambitiosi apparatus jactantia*.

^{aa} Ms. Colb. unus, *Jam ridere, effusam vocem procacibus cachinnis attollere*.

^{bb} Ita mss. sex. Editi, *servos*. Sed melior jam visa erat prior lectio his qui apposita voce, *serios* in margine subjunxerant, ita legi in Camb. ms. qui forte unicuique illis occurrerat.

^{cc} Ms. unus, *proprias*.

^{dd} Ms. Colb. unus, *ineptos recensentes illos qui licita et usu consuetudinario data nobilibus*. Et paulo post, mss. quinque et Lugd., *infument*.

famant. Sed ^a qui hoc quoque malum divinitus ad-
iutus evicerit, et spiritalis continentiae viribus fultus,
omnia quibus potest a perfectione retardari, calca-
verit; mentem suam sanctae virtuti, studio bonae
voluntatis ^b inclinat: tunc delectabiliter ac devoto
nutus omnes reginae virtutis in se regnantis obser-
vat: ac sic cum Deo suo unus spiritus factus, nihil
aliud agit semper aut cogitat, nisi unde clarior ^c ac
nobilior fiat, et oblectationes vitiorum omnium, puris
delectationibus vincat.

CAPUT XVIII.

*Quae sit quaternarii numeri credenda perfectio; et quod
quatuor virtutes, quae dictae sunt principales, ex fide
videntes a Deo collatae justificent.*

1. Videamus nunc an vera sit philosophorum illa
sententia, qua quatuor virtutes, velut quosdam vir-
tutum omnium fontes, vitia quoque quatuor, velut
quasdam origines malorum omnium definiunt. Prin-
cipales quatuor, esse virtutes non solum philosophi
sentiant, sed etiam nostri consentiunt. Sed quare
quatuor, vel quae sint opera singularum, hoc, Do-
mino illuminante, debemus breviter demonstrare.
Quaternarium ^d numerum perfectioni sacratum pene
nullus ignorat. Siquidem totus orbis Oriente ^e et Oc-
cidente, Aquilone et Meridie, quatuor ^f determinari
partibus sive angulis invenitur; et ipse Adam, qui
est humani generis pater, vel generale nomen, quod
dicitur homo, quatuor litteris explicatur. Corpus
quoque quatuor elementis ^g exstructum, quaternarii
numeri in se continet sacramentum. Ipsius etiam
animae quatuor esse affectiones, quibus vel ad bona
utimur, vel ad mala, et antiqui subtiliter invenerunt,
et eorum inventa probantes posterius susceperunt.

2. Sed et quatuor flumina quae de paradisi fonte
procedunt (*Gen. II, 10*), vel quatuor Evangelia, di-
vini currus rotae quatuor, et animalia, aera eorum
quatuor ac facies (*Ezech. I, 5 et seq.*), dignitatem
numeri huius abunde commendat: et ideo ^h virtutes
istae quae tantum continent perfectionis in nume-
ro, sollicitè considerare debemus, quantam sancti-
tatem conferant animo Christiano, et quam nihil
perfectionis ⁱ usquam sit, quod in istis virtutibus
non sit. Nam si facit temperantia temperantem, pru-
dentia prudentem, iustitia justum, fortitudo fortem;
eo qui temperanter, iuste, et prudenter agit, ac for-
titer, nescio quid possit esse perfectius. Itaque diffi-
cile quidem est nobis nomina virtutum, quae ex illis
quatuor, quas principales diximus, oriuntur, osten-

^a Alias, si quis.

^b Ita mss. quatuor. Ms. alter, *inclinat*. Editi, *inclinaverit*.

^c Mss. tres, aut nobilior.

^d Ms. unus, *perfectionis*. Alter, *Quaternarium numero perfectionis sacratum*.

^e Ms. duo hic omittunt et, quod legitur in aliis indicibus.

^f Mss. duo, *terminari*.

^g Ms. unus, *instructum*.

^h Ms. unus, *virtutes istas*.

ⁱ Mss. quatuor, *nunquam*.

^j Ms. Reg. unus, *affectibus*. Alter et Colb. unus

dere; sed cum proprietates, et actus earum coeperint
aperiri, ex ipsis i affectionibus singularum, quae vir-
tutes ex quibus existant, forsitan apparebit.

3. Verumtamen hoc imprimis nosse et tenere de-
bemus, quod istae quatuor virtutes, vel omnes quae
ex illis existunt, dona sint Dei; et quod nullus eas
habet, habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est
omnium virtutum proprietates et origo, contulerit.
Quoniam quicumque, quocumque tempore, in qua-
cunque gente in Deum credentes ex fide vixerunt,
illius dono temperantes ac prudentes, iusti, ^k ac for-
tes fieri utique potuerunt. Qui autem nescientes
Deum, vel etiam blasphemantes, sine fide vixerunt,
nihil earum virtutum a Deo accipere, vel habere po-
tuisse credendi sunt.

CAPUT XIX.

De temperantiae qualitate, vel opere.

1. Sed jam videamus quae sit proprietates singula-
rum. Temperantia temperantem facit, abstinentem,
parcum, sobrium, moderatum, pudicum, taciturnum,
^lserium, verecundum. Haec virtus ^m si in animo ha-
bitat, libidines frenat, affectus temperat, desideria
sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos
confusa ordinat, ⁿ ordinata corroborat, cogitationes
pravas removet, inserit sanctas, ignem libidinosam
voluptatis exstinguit, animi teporem desiderio futu-
rae remunerationis accendit, mentem placida tran-
quillitate componit, et ^o totam semper ab omni vi-
tiorum tempestate defendit. Temperantia intempe-
rantiam nostram ad ^p honestum modum redigit in
cibo ipso vel potu, ut contenti simus apposis: ne
poscamus impudenter quod aut ille qui poscitur
forte ^q non habeat; aut alios quod desiderio nostro
placet offendat, aut gulae nostrae intemperans appe-
titus appareat; nec iudicemus eos qui volunt ^r cibis,
quos ipsi percipimus, abstinere; nec eis verecun-
diam faciamus qui ea quibus ipsi abstinemus, forte
percipiunt, et Deo gratias agunt: certi quod satis
miserum sit aliquos de cibi vel potus perceptione
damnare, aut nobis arrogare per abstinentiam sancti-
tatem.

2. Temperantiae est quod reverentiam senioribus
exhibemus, aequales germanitus honoramus, junio-
ribus gratiam ^s paternae dilectionis impendimus;
quod praestamus loquenti seniori silentium, quod
ipsius ad loquendum praestolamur imperium, quod
non attollimus immoderatam in colloquutionibus so-

cu in Camb., *effectibus*.

^k Mss. duo, vel fortes.

^l In mss. duobus Colb. deest vox *serium*.

^m Ms. Colb. unus, *in animo ubi habitat*, absque *si*.

ⁿ Ms. unus Colb., *infirmam corroborat*.

^o Ms. Colb. unus, *et tutam semper ab omni vitio-
rum potestate defendit*.

^p Ms. unus, *ad omnem honestum*.

^q Ms. unus, *non habebat*. Ms. unus, *aut ne alios*,
etc. Desunt haec in ms. uno Reg.

^r Ms. duo, *a cibis*.

^s Ms. unus, *purae dilectionis*.

num, quod ^a risui prorumpere non permittimus in cæchinum, quod nulli detrahimus, nec ^b detrahentes æquanimiter sustinemus: scientes, quod tam illi qui detrahunt quam illi qui detrahentibus acquiescunt, vanitatis morbo corrupti sunt; ^c qui ad hoc alios viles videri volunt, ut se commendent eorum comparatione quos carpunt, et videantur ea vitia non habere, quæ malitiose in aliis reprehendunt, quod malum temperantia tollit; cui qui servire voluerit, non quod reprehendat in fratribus, sed unde Deum laudet attendit. Ac per hoc ipsius temperantiæ est, quod non solum temperantes in omnium membrorum officiis sumus, sed etiam quod omnia libenter, quæ nos moderatos ac sobrios faciunt, observamus. Sed de temperantia hæc dicta sufficiant, ^d ut et de fortitudine disseramus.

CAPUT XX.

Quales esse debeant quos animi fortitudo nobilitat.

1. Animi fortitudo ea debet intelligi quæ non solum diversis pulsata molestiis inconcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatum illecebris resoluta succumbat. Alioquin si impetus quidem malorum æventium frangat, si calamitatibus quibuslibet impactis ^e obstat, si inter injuriarum æva, inter procellas argentium pressurarum, inter inimicitias ac damna præsentia, atque multimodas persecutiones infatigata persistat, et tamen de ipsa se adversarium sustinentia jactet, nec de dono Dei, ^f quo illustratur, exsultet, sed carnaliter se de vulgi favore, quo prædicatur, oblectet; plusque gaudeat ex eo quod laudatur, quam ex eo quod habet unde laudetur; et per hoc humanam laudem divinis ^g muneribus anteponat: quis dubitet hanc animi intentionem virtutem dici non posse? Quæ si virtus esset, fortiter etiam blandimentis talibus repugnaret; nec acquiesceret mollibus quæ, adjuvante Domino, dura quæque vel æspere superasset. Quosdam namque insuperabiles asperis passionibus facit mundi cupiditas: in quibus non patientia laudanda est, sed ^h miranda duritia.

2. Eos vero quos ad tolerantiam passionum fortes Dei caritas reddat, nulla delectatio carnis, ⁱ nulla voluptas male blanda corrumpit. ^j Quoniam si non quid, sed propter quid patiamur, plurimum refert: non in eis est patientia qui æquanimiter patiuntur

^a Mss. tres Colb., quod risui prorumpere non permittimus. Alter, risui prorumpere non permittimus. Ms. Colb. unus et Camb., risui prorumpere non audemus. ^b Ms. Reg. unus, nec detrahentem. Ms. Colb. unus, et detrahentes. Ms. alter ex Regiis, nec detrahenti acquiescimus, nec æquanimiter sustinemus

^c Mss. tres, quia ad hoc.

^d Ms. unus, nunc de fortitudine.

^e Ms. unus, subsistat.

^f Ms. unus, qui illustratur,

^g Mss. Reg. duo et Camb., operibus.

^h Ms. unus, miseranda.

ⁱ Mss. tres addunt mala. Unus, non voluptas.

^j Ms. unus, Quoniam enim non quid.

^k Hæc vox Beati aberat ab editis: restituitur ex mss. quinque.

^l Mss. omnes hic addunt vel superiorum. Editi omittunt.

^m Ms. Camb., cedit.

A argentia, sed in eis tantum quos fortiter facit sustinere justitia. Denique Dominus non ait, ^k *Dei qui persecutionem patiuntur (Matth. v, 10)*, et tacuit; sed adjecit, *propter justitiam*: ut evidenter ostenderet quod patientiam veram non facit pœna, sed causa; et ideo beatitudinem non persecutionem patientibus, sed propter justitiam patientibus repromisit. Quod si ita est, superiorum ^l malorum sustentia, tunc est vera patientia, si fuerit justa: et in eis justa est patientia quorum nec doloribus, nec voluptatibus ^m cedit mentis invictæ constantia. Sed hæc animi fortitudo ab illo est nobis cui cum propheta ⁿ cantamus: *Fortitudo mea, et o laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem (Psal. cxvii, 14)*. Fortitudo nostra est ^p, quia ita nos contra omnia vitia invicta B protectione corroborat, ut animum nostrum ^q nec blanda dissolvant, nec adversa deficiant; et tunc laus nostra Dominus sit, si non nos de muneribus Dei, sed divina in nobis cupiamus munera prædicari. Nec illi suam possunt jactare virtutem, quibus Dominus factus est in salutem.

3. Is ergo ^r cui Dominus est animi fortitudo, nullis carnalibus desideris cedat, nullis voluptatibus acquiescat, ambitionem ac popularem gloriam vincat. Non eum pecuniæ amor addicat ^s, non acerbitas ^t passionum damnorumque subiciat. Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria ^u, delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanitas incorrupta: ut ei quidquid carnalibus placet, in hoc mundo displiceat; quidquid pretiosum videtur esse, vilesat; quidquid nitidum, futurorum ^v contemplatione sordescat; nec ab his quæ jam ^x per gratiam Dei elisit, se patiatur elidi: quia et turpius videtur ^y animum ab his vitiis vinci quæ vicerat: et nihil ei ^z prodest aliqua superasse, si alicui quod neglexerit superare ^{aa} subiaceat: quando non ille fortis haberi solet qui in adeundis laboribus periculisque claruerit, aut ^{bb} frenandis voluptatibus ac domandis institerit; sed ille magnus et sublimis, ille potens atque dignus fortitudinis appellatione censendus est, qui nihil sibi vitii rebellare, aut dominari permiserit: ^{cc} modo absit ^{dd} ignavia, ne nos id desperemus posse quod possumus; absit præsumptio vitiosa, ne nobis hoc quod per Dei gratiam possumus ascribamus.

^k Ms. Camb., canimus.

^l Mss. quatuor, et laudatio mea.

^m Mss. tres, quæ ita. Mss. duo, qui ita.

ⁿ Mss. duo, nec blandimenta.

^o Mss. duo Colb., cui factus est Dominus fortitudo.

^p Ms. unus addit alienæ.

^q Ms. unus, passionis damnorumque abiciat.

^r Ms. quinque, dilectio pura.

^s Ms. unus, comparatione.

^t Ms. unus, gratia Dei.

^u Mss. quatuor, animus.

^v Ms. Colb. unus, prodest; cæteri, prosit.

^w Ms. unus, subiciatur.

^x Ms. unus, refrenandis.

^y Hæc vox, modo, inducta est in ms. Camb., in quo sic: Absit igitur.

^z Ms. ex Colb. unus. pigrilla misera, inertia, ignavia, ne nos.

de munere Dei, quo fortes efficitur, de-
is; sive nos de nostra possibilitate jactemus,
id resistendum vitii esse non possumus. Et
mimi fortitudo tam desperandi ignaviam debet
quam jactantiae contraire.

CAPUT XXI.

de justitia, vel fide, quæ ex ipsa procedit.
de virtute cui nomen est fortitudo a dis-
mus. Videamus jam quid b etiam justitia nobis
a hac vita præsidii, et qualiter ipsa quoque
a pectoribus qui se illi o tradiderint, nullis
a valeat impugnationibus superari. Fides
est est justitiæ fundamentum, quam nulla
vera præcedunt d, et ex qua omnia bona pro-
ipsa nos a peccatis omnibus purgat, mentes
illuminat, Deo e conciliat, et cunctis parti-
naturæ nostræ consociat; spem nobis futuræ
rationis inspirat, augeat in nobis virtutes san-
nos in earum possessione confirmat.

CAPUT XXII.

*de equitate; quod ad eandem pertineat humanæ
societatis utilitas.*

equitas manat et æquitas, quæ nos facit ut
a necessitates hominum nostras esse dicamus,
his tantum, sed etiam generi humano f nos na-
credamus; et quicquid cuilibet homini no-
test, e tanquam si nobis noceat, evitemus:
qui homines sumus, nihil humani a nobis
putare debemus. Siquidem bellarum est
vere, nec suas utilitates in commune conferre.
is non solum mentis prærogativa, sed etiam C
juris l æqualitate distamus, si nos in k omnium
dis vel incommodis cogitantes, sicut nostris
bus, ita omnium sociorum l naturæ nostræ
a. m Deinde si invicem persequi, lacerare, vel
l, ferarum est proprium, quis dubitet excel-
romanæ competere, ut se alterutrum juvent,
at, ædificent, et utilitatem communem tan-
proprium curent? Unde datur intelligi quod qui

e vox, disputavimus, abest a mss. quatuor;
o habetur tractavimus.

n. duobus deest etiam. Ms. Camb. post pauca.

l, tradiderunt. Mss. quinque, tradiderint.

mss. Reg. duo et Colb. unus. Camb. vero, D
jus omnia bona procedunt. Editi, et ex quo
procedunt. Quæ omnia absunt a duobus mss.

i. Colb., tres, reconciliat.

. unus Colb., natos utiles esse.

. unus, id quasi.

. unus ex Colb., quia homines sumus, unde et
las dicta, qua nos invicem tuemur, sicut mortali-
humani a nobis, etc.

est vox sibi in ms. uno.

. Colb. unus, a quibus non solum meritis, gra-
missa, vel propriæ dignitatis prærogativa, sed
. æquabilitate distabimus. Mss. tres et Lugd.,
i distamus.

. unus, in omnium lucris, commodis, etc.

editis interseritur vox utilitate, quæ abest a
nibus; quæ omissio recto sensui loci huius

. unus, Denique.

opprimendis a ac decipiendis hominibus o homines
nati persistent, in mores ferinos, p non naturæ, sed
vitæ mutatione degenerent.

CAPUT XXIII.

Quod duo sint injustitiæ genera.

1. Duo sunt injustitiæ genera: unum q quo inju-
rias irrogamus, alterum quo r ab aliis irrogatas, cum
possumus, propulsare negligimus. Quodam modo
enim nos opprimimus quando oppressos cum defen-
dere o possumus, ab oppressione contemnimus. Nec
mihi aliquid prodest, quod non circumvenio aliquem,
neque decipio, si t decipi, aut circumveniri permitto.
Hoc idem de peccatis u licet intelligi: quia si peccan-
tem video, et non solum non arguo, sed etiam v ei
peccanti consentio, participem n-e damnationis ejus
efficio; et in omnibus peccantibus pecco, quando
eos quos scio peccasse sive peccare, quadam crudelis
animi malignitate non increpo

2. Nec vero audiendi sunt illi qui se dicunt pro-
pterea delinquentes x objurgare non posse, ne eos
qui y se emendare noluerint, sibi faciant inimicos.
Qui dum parcunt eorum voluntati, salutem non par-
cunt. z At si non ex jactantia, sed ex misericordia,
et cum quadam pietate patientis animi castige-
mus, aa et illi nos sentiant non minus peccatis suis
moveri quam nostris; aut in bonum statum refor-
mati, nobiscum Deo bb gratias agunt; aut si eos in
peccato tenet adhuc peccandi dulcedo, et cc salutem
suam nobis curæ esse cernentes, malum reddere pro
bono voluerint; dd malle debemus eorum inimicitias,
qui noluerint emendari, contrahere, quam Dei offen-
sam, dum peccantes palpamus, incurrere. Sed de
his quoniam in libro secundo (Cap. 1 et 2) plura jam
diximus, reliquas justitiæ partes, ut cœpimus, exse-
quamur.

CAPUT XXIV.

*De liberalitate; et qualiter beneficentiæ opus debeat
exerceri.*

1. De justitiæ ee adhuc fonte procedunt liberalitas,

u Mss. tres, aut.

o In Lugd. deest vox homines. Legitur in aliis
omnibus.

p Ms. unus, non naturæ, sed vitii. Ms. alter, non
natura, sed vitæ.

q Ms. duo, unum quod... alterum quod.

r Ms. unus, aliis irrogatas.

s Ms. unus, pessimus.

t Ms. tres, si decipienti circumvenire permitto. Ms.
alter, quod non circumvenio neque decipio, sed de-
cipi, etc.

u Mss. quatuor, debet.

v Ms. unus, ejus peccatis.

x Ms. Colb. unus, increpare vel objurgare.

y Mss. duo, emendari noluerit t.

z Ms. Colb. unus, Ac si. Alter, Si non. Alius, Aut si.

aa Mss. duo, ut illi.

bb Mss. duo, gratias agant. Ms. Colb. unus, aut in
bono nobiscum statim. Alter, aut in bonum statim Deo
gratias agunt.

cc Ms. unus, salutis suæ nobis curam esse.

dd Sic editio Lugd. Aliæ, magis malle. Ex Colb. mss.
unus, magis debemus eorum inimicitias, qui noluerint
emendari contrahere.

ee Ms. unus, De justitiæ autem adhuc

beneficentia, caritas et cætera ejusmodi, quibus multipliciter juvari homines possunt. Liberalitas ^a est quæ etiam in eos qui nihil indigere videntur, exuberat: in qua liberalitate rei familiaris ponitur amplitudo. Beneficentiæ multa sunt opera, quibus necessitati laborantium misericorditer subvenitur, et de terreno censu regni cælestis hæreditas comparatur, si modo absque ulla ostentatione opus beneficentiæ fiat, nec nos ad misericordiam faciendam turpis amor gloriæ popularis impellat. Inventi sunt quidam qui diversis quidem diversorum necessitatibus subvenirent; sed aut appetitu comparandæ opinionis impulsus, aut carnali pietate commoti, aut spe recipiendi quod darent, aut reddendi quod acceperissent necessitate ^b constricti.

2. Sunt alii quos ad largiendum aliquid in pauperes sola movet versuta cupiditas; qui ^c ad hoc aliqua erogan, ut hic majora recipiant; et quidquid eis velut pauperum ^d pastoribus datum fuerit ^e erogandum, esurientibus illis pro quibus sustentandis accipiant, totum, aut prope totum quod acceperint, in suas voluptates expendunt: et, quod est deterius, inter munificos ac misericordes haberi, vel etiam præ illis prædicari turpiter concupiscunt. Ab his omnibus, et horum similibus, longe diversi sunt ^f illi qui non se in operibus suis, sed Deum cupiunt prædicari; quos ad opus bonum spes futuræ remunerationis adducit; et ipsum solum volunt habere sui operis testem, a quo se recepturos credunt tota fidei firmitate mercedem.

CAPUT XXV.

De differentia amorum, et quantum ab eis differat perfecta dilectio.

Itaque jam de caritate, unde plura in hoc libro supra disserui, quia locus exigit, hic quoque pauca perstringam. Tacco de carnali amore qui incipiens a conjugio manat in filios, quia talem amorem cum pecoribus habemus, bestiisque communem. Propinquorum ^g etiam prætereo, quia et ipse adhuc ad carnem pertinere videtur et sanguinem. Nec de illo aliquid dico, quo etsi amicos amamus, tamen etiam ^h ipse refertur ad aliquod commodum temporale. Non quod hi amores honesti non sint, cum sint omnibus naturales; sed quod his omnibus ⁱ sit ille

^a Additur, est, ex mss. quatuor; aberat ab editis. ^b Ms. duo, constricti sunt. Aliquos, etc. Ita et Lugd. Alter, constricti sunt. Alii quos. Ms. alius, constricti sunt. Alii sunt quos.

^c Ms. Reg. unus, propter hoc.... ut hinc majora. Alius, et Colb. unus, ad hoc... ut majora. Duo Colb. al hoc... ut hinc majora.

^d Ms. Canb., patribus.

^e Ms. unus, ad erogandum.

^f Ms. unus, alii qui.

^g Mss. septem, quoque.

^h Ms. unus, etiam ipsi referuntur.

ⁱ Mss. Colb. duo, incomparabili necessitate. Quorum unus, dum gratis diligimus et amicos, et cæteros. ^j Mss. sex, utpote temporalis. Unus ex his, ut puta. Editi hic carent utpote.

^k Ms. unus care; substantivo est

incomparabili diversitate præstantior, quo Deum gratis diligimus, et amicum. Cæterum qui amicum propter commodum quodlibet amat, non amicum convincitur amare, sed commodum. Et utique qui aliquem propter rem temporalem quamlibet amaverit, cum res ipsa ^j utpote temporalis desierit esse, amare cessabit. Qui autem diligit propter Deum, sicut Deus æternus ^k est, ita in æternum ipsa amici dilectio permanebit. Et ideo Deus, ^l quo nihil est majus aut melius propter quod diligatur, propter seipsum perfecte diligitur. Si vero saltem propter ^m illa quæ præstat amatur, non utique gratis amatur: quia jam illud propter quod diligitur, ei, quod dictum quæ nefas est, antefertur. Ipse quippe est omnibus amatoribus suis vita beata, ac salus æterna, et ⁿ regnum, gaudiumque perpetuum. Hæc accipient qui Deum diligunt, quia solus erit illis omnia, quando ipse fuerit in omnibus omnia.

CAPUT XXVI.

Quid sit sua cuique tribuere.

Quapropter si in hac vita justitiam conamur implere, cujus justitiæ opus est proprium sua cuique tribuere, Deo nos, a quo sumus facti, reddamus: nec dominari nobis ea quibus sumus naturaliter præpositi permittamus. Dominetur vitibus ratio, subjiciatur corpus animo, animus ^o Deo, et impleta est ^p hominis tota perfectio. Ac per hoc, et nos justitiæ facti participes, sua cuique tribuimus, si inferiora melioribus, et virtutibus carnalia oblectamenta subdamus; ^q et sicut viventia vita carentibus, sensibilia viventibus, intellectualia sensibilibus, immortalia mortalibus, ratiocinando præponimus, ita bene vivendo voluptuosis utilia, utilibus honesta, honestis sancta, ^r sanctis perfecta omnia præferamus. Verumtamen nec corpus spiritui, nec appetitus obtemperare poterit rationi, nisi Deus, qui ipsum spiritum creavit et corpus, delectatus cogitationibus nostris, requiescat in nobis, ac tanquam verus agricola in agro suo, ^s corde nostro proficiat: ^t ut quidquid in eo fides plantat, devotio rigat, ipse ad incrementum consummatæ maturitatis adducat; atque ita nobis voluntarie sibi subjectis desideria mala subjiciat, ut ex ipsis actibus nostris, qui sit habitator noster, cujus in nobis ^u fiat voluntas, appareat.

^l Ms. Colb. unus, quia nihil est... majus aut melius, propter quod diligatur. Colb. alter, et Lugd. cum Lovan., quo nihil est... majus aut melius, propter quod diligatur. Ms. duo Reg., propter quod diligitur, propter seipsum perfecte diligitur. Editi, propter quod diligitur; alii, diliguntur? Propter seipsum perfecte diligitur.

^m Ms. unus, propter ipsa.

ⁿ Ms. Colbert. unus, omnis perfectio. Alter, et impleta erit in nobis tota perfectio.

^o Ms. quatuor Colb., ut sicut.

^p Ms. Colb. unus, sanctis et perfectis perfectiora præferamus.

^q Mss. septem, in agro suo corde nostro. Editi, sic in corde nostro.

^r Mss. sex, et quidquid.

^s Mss. tres, sit voluntas.

CAPUT XXVII.

alem vitam tres virtutes, id est temperantia, iustitiaque consumment; et prudentia, quæ in virtus, menti cognitionem rerum latentium

ordo naturæ atque iustitiæ, quem ^a qui tenet et observare, perfectionem vitæ actuali. Cui actuali vitæ tres illæ virtutes (de ^b dicenda ^c jussa sunt, Deo donante, dixi) Siquidem temperantia, et animi fortitudo, iustitia spiritalis est actio, sine qua nihil omnia quæ ad prudentiam videtur pertinere. Quia nihil nobis proderit implenda didicimus quæ didicimus, studeamus imp'ere. Ergo ^d quæ in appetitum rationemque dividitur, rationem bonæ actionis implendam, cognitionem latentium consequendam, his quibus, unde ^e etiam jam diu disseruimus, ^f Quorum tribus, temperantia scilicet, et iustitiam, atque iustitia informatur ipse appetitio fiat; prudentia vero rationem, quæ mentis, illuminat: ut et ratio appetitum ^g, et rationi appetitus obtemperet. Nam virtus (sicut veteribus placet) tribus in rebus dividitur: quarum una est in perspicendo, quid re verum, sincerumque sit, quod primum est proprium, ^h de quo loco suo videbimus, quæ animi perturbatos affectus, quos ⁱ *πάθη* ^j coercet ac temperat, ut omnes res, quas illi ^k *ὄψεις* vocant, rationi obediunt; tertia ut his quibus ^l congregamur, ^m ad eorum salutem et nostram plenitudinem. Quæ omnia ad reliquarum trium pertinere videntur officium: quibus temperantia plurimum valent in coercendisurbationibus ac frenandis, ⁿ quas perturbant nulli passiones, alii ^o argritudines vocant. ^p edificatis, et quadam temperantiæ ac fortissime compositis, omnes virtutes in homine ^q subjecto sine ullis vitiorum contradictionibus.

CAPUT XXVIII.

virtute; et quod non recte faciant qui, cum iustis, nihil humanæ societati proficiunt.

Ita vero qua fiunt iusti, qui eam fuerint

ius, si quis.

omnes, visa sunt. Unus ex his totum sic vitam ac ualem vitam tres illæ virtutes... perficere.

hæc, vis animæ.

omnes, unde ecce jam diu.

res. Quibus tribus.

ius, iuvat. Hæc verba, ut et ratio, etc., de i. uno.

vere. Mss. sex, fere.

res, in quaque re. Unus, in unaquaque re. Ita re.

ius et Lugd. cum Lovan., de qua.

ius, vocant πάθη. Alter, dicunt pathos.

ius, ormas dicunt.

ius, congregamur.

ius, ad eorum salutem nostra plenitudinem.

A operati, socialis quædam virtus accipitur, eo quod ipsa beneficiis ^a quæ aliis præstat augetur. Quis enim non eo ipso proficit, quo proficere alium cupit? Quis non misericordem sibi Deum facit, qui misericors erga laborantes vel errantes exstiterit? Aut quomodo non augebit in se omnia bona sua, ^b qui ea non solum non invidet habentibus, sed etiam non habentibus, in quantum potest divinitus inspiratus impertit? Ex quo videndum est utrum iuste faciant ^c illi qui se removevntes ab occupationibus cunctis, ac studiis spiritalibus offerentes, nihil humanæ societati proficiunt; et desideria sua commodis ^d omnium præferentes, utilitatem communem desideratæ vacationis electione contemunt. Cum profectio laborantibus opem ferre nolle, cum ^e possis, et communi bono posthabito, otiosa quiete frui ^f velle, nihil habeat æquitatis. Cui æquitati qui serviunt, omnes omnium bono vivunt, ^g ac velut sibi invicem nati, salutem mutuan tuentur ac diligunt. Ac per hoc, contra iustitiam faciunt hi qui merito suæ conversationis vel eruditionis electi, otiosum studium fructuosæ utilitati regendæ multitudinis anteponunt; et cum ^h possint laboranti Ecclesiæ subvenire, operosæ administrationis laborem, fruendæ quietis contemplatione refugiunt.

2. Sed quoniam sunt multi qui se impares tantæ sarcinæ norunt, tales iuste se, etiam quæsi, non offerunt: ne videantur non ecclesiasticos labores velle suscipere, sed honores ⁱ ambire, cum dignitas ecclesiastica nec ambienda sit nec vitanda. Qui vero præesse et prodesse populis possunt, si quæsi non fuerint, iuste seipsos percipiendæ sapientiæ studiis tradunt. Verumtamen si et illi qui lucris per se proficientium creseunt, et isti qui in se ipsis sub Deo suo sapientiæ spiritalis perceptione proficiunt, in proposito suo permanent; itineribus quidem diversis incedunt, sed ad unam patriam tendunt, et ad unum regnum disparibus ^j militantibus officiis, Christo Rege omnium vocante, perveniunt. Quis enim nescit quod sicut ^k otium studiosum ineffabilem suavitatem sapientiæ cælestis infundit a carnalibus otioso; ita spiritalis occupatio laborum sanctorum multiplices ^l afferat fructus humanæ societatis utilitatibus occupato? In ipsis quoque studiis spiritalibus quantum possint ecclesiastici viri proficere, quis sufficienter

D Alius, ad eorum salutem, et nostram plenitudinem.

^a Ms. Colb. unus, quas nonnulli passiones, ommissa voce hac, perturbationes, quæ legitur in aliis.

^b Ms. unus, augeatur. Mss. duo, quæ modo aliis præstat adjungitur.

^c Ms. unus, quæ non solum.

^d Mss. duo, aliqui se removevntes.

^e Ms. unus, commodis omnibus.

^f Ms. unus, possit. Alias, possint.

^g Deest vox velle a Lugd.

^h Ms. unus, in hac velut.

ⁱ Ms. unus, cum possent.

^j Ms. unus, sed ad honores.

^k Ms. unus, militantium.

^l Ita mss. omnes; at editi, otiosum studium.

^m Ms. duo, affert; quatuor, afferet.

enumeret : cum et inferiores docendo, seipso exercent, et conferendo cum æqualiter eruditis, cautiore in pluribus fiant; et ab eruditioribus audiendo, male sibi persuasa deponant, recta firmius teneant, occulta cognoscant, et confirmantur in eis quorum a dubiis fluctuabant? Sed quoniam disputationis ordo deprecatur ut etiam de prudentia, quæ principalis virtus quarta ponitur, pauca dicamus, de justitia sufficiant ista quæ diximus.

CAPUT XXIX.

Quod de prudentiæ ac sapientiæ fonte cognitionem omnium rerum bibant, qui percipiendæ scientiæ ferventer invigilant.

1. Prudentiam et sapientiam plerique in indagatione veri, et inventione constituunt. Credo propterea quod nec sapiens^b rite dici possit, cui^c prudentia; nec prudens, cui sapientia desit. Quapropter si nihil aliud prudentiæ ac sapientiæ munus accipitur, nisi inquisitio et comprehensio veritatis; qui veritatem prudenter quærere, et sapienter invenire^d poterit, is prudens, is sapiens jure vocabitur. Hoc hiccirco præmiserim, ut quidquid de prudentia fuerit disputatum, id totum etiam de sapientia dictum possit intelligi. Quia ita sibi hæc duæ virtutes implicatæ sunt et unitæ, et ita quælibet earum sine altera non potest esse; ut nec imprudens^f sapientia, nec insipiens possit dici prudentia. Si ergo tota humanæ vitæ perfectio in actione et cognitione consistit: sicut^g impleri actionem temperantiæ, ac fortitudinis, justitiæ consummatione probavimus; ita cognitionem rerum provenire consecutione prudentiæ comprobemus.

2. Cognitione rerum quæ de prudentiæ^h ac sapientiæ procedit fonte, i spirituales omnes a carnalibus vitiis defecatos illustrat; et ab omni delectatione noxiæ curiositatis aversos, desiderio contempndæ i virtutis inflammat: ut humanarum rerum divinarumque scientiam consecuti, prudentes ac sapientes veraciter fiant, prospiciant imminencia mala simul et caveant, nec putent ulla esse mala, nisi ea quæ malis^k efficiant; nec eis ulla perturbaciones, velut

^a Mss. quatuor, dubii.

^b Mss. tres, recte.

^c Mss. quatuor, deest, nec prudens cui sapientia deest.

^d Mss. quatuor, poterit. Editi cum aliis mss. poterit.

^e Mss. tres, ut ita quælibet... non possit. Editi, ut una quælibet earum sine altera non possit esse.

^f Mss. tres, sapiens, nec insipiens possit dici prudens.

^g Ita mss. Camb. Reg. duo, et Colb. unus. Colb. alter, sicut impleri actionem temperantiæ, fortitudinis atque justitiæ consummatione. Ms. alter ex Colb., sicut in plerisque actionem temperantiæ ac fortitudinis, atque justitiæ consummationem probavimus. Editi, sicut in plerisque actionem temperantiæ ac fortitudinis, atque justitiæ consummationem probavimus.

^h Sic mss. septem, in quorum unice legitur hæc vox, procedit; in aliis autem, quæ de prudentiæ fonte confertur.

ⁱ Ms. Colb. unus, spirituales a carnalibus. Alius, spirituales omnibus carnalibus vitiis, etc. Colb. alter et

ignaris earum, modestiæ aliquid, aut tranquillitatis excutiant; inter fallentia et solida bona discernant; nihil in hoc mundo casu aut injuate, sed omnia, Deo volente^l ac permittente, fieri prudenter accipiant; aliter intelligentes aut doceant sapienter, aut arguant; dolores varios ac diversas infirmitates quæ mortaliter viventes affligunt, non semper peccatis præcedentibus sequi; sed plerumque ex ipsa conditione mortalitatis^m accidere corruptibiliter natæ intelligant; etⁿ scientes se non damnari adversis^o præsentibus, sed probari, ex ipsa tolerantia passionum occasionem comparandæ sibi patientiæ viriliter agentes arripiant; nec ipsi aliis noceant, nec sibi^p nocere permittant.

3. Tales Dominus in Evangelio fieri^q præcepit, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ* (Matth. x, 16): quia nec simplices circumvenire aliquos possunt, nec prudentes se circumveniri permittunt. Cæterum si in contractu quolibet, sive in colloquio, vel in alia quaque re, se decipi quisque non sinat, et alium tamen ipse decipiat; iste non habet prudentiam, quæ salutis magis quam perditionis est causa, sed simulat. Quoniam quidem hoc virtus a vitio distat, quod illud corrumpit sana, hæc sanat vitii accessione corrupta: ac sic, aut omnibus^r quibus potest, prodesse festinat veraciter prudens, ut ejus meritis omnium qui per eum Deo acquiruntur, fructus accrescat; aut si cogitat de perditione cujuspiam, vel de casu pereuntis exultat, nocens est ut prius peccat ipse quam alium perdat, et ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.

CAPUT XXX.

Quod prudentes nec aliis noceant, nec sibi noceri permittant; et quod eis ibi sit sine admixtione alicujus erroris consummata prudentia, ubi erit sine ullo peccato vita perfecta.

1. Ili^t ergo qui prudentiæ^u participatione prudentes effecti, Deo suo non pedibus, sed sanctis moribus appropinquant, ex ea parte qua sunt Dei docentur prudentes, nec suo perire possunt, nec alieno peccato; ex eo autem quod necdum ita est eorum per-

Camb., Carnales omnes a carnalibus vitiis defecatos illustrat, et spirituales omnes ab omni dilectione noxiæ curiositatis. Unus ex Colbert., vanæ curiositates. Alius dilectione, ut mox citati.

^l Mss. tres, veritatis.

^m Editi Duac. et Colon., efficiunt.

ⁿ Mss. duo, vel permittente.

^o Mss. duo, accedere.

^p Ms. Camb., scient.

^q Deest vox præsentibus in ms. uno Colb.

^r Mss. duo, noceri.

^s Ms. unus, præcipit.

^t Ms. Reg. unus, hæc virtus.

^u Ms. Colb. unus, quibus potest prodesse, festinat veraciter prodest, ut ei ex meritis omnium, quæ per eum Deo acquiruntur, fructus accrescat. Ms. alter Colb. festinat ut veraciter prudens.

^v Ms. Reg. unus, si ergo qui.

^w Editi, participes.

^x Ms. unus Colb. hic addit, nec sua perpeti possunt, nec aliena peccata.

ita prudentia, sicut in illa vita erit, ubi perfecte A
 iverentibus ullus error obrepere a omnino non potest
 it; etiam prudentes aliquoties peccatis fallentibus
 equiescunt; non voluntate depravati, sed humano
 errore, ut homines, lapsi; nec adhuc tota prudentia
 et sapientia b perceptione perfecti; sicut ibi erunt,
 hi nec ignorare aliquid, nec peccare jam pote-
 rint.

2. Illic vero, si potuisset a peccato recte factum
 recte discerni, c nunquam ab occultis suis oraret
 se mundari qui ait: *Ab occultis meis munda me,
 Domine, et ab alienis parce sermo tuo (Psal. xviii, 15).*
 Verbis verbis satis ostendit quod illi quoque qui san-
 ctis d per donum sancti Spiritus vivunt, tamen propter
 aliquas infirmitates f humanas quas e trahunt, sive
 lentas, sive nescientes, h aliquoties aut suo peccato
 sunt, aut alieno consentiunt. In hac i igitur vita,
 i aut voluntate, aut errore, aut infirmitate pecca-
 t; quicumque divinitus adjuvi voluntate non pec-
 cat, utique irreprehensibiliter vivunt. Sed quia potest
 error aut infirmitas peccatis involvere, ab illo se
 iudicari fideliter j postulavit et sanari, cui exsultans
 clamabat in Spiritu, dicens: *Dominus illuminatio
 mea, et salus mea, quem k timebo (Psal. xxvi, 1)?* ut
 m illuminatio, per donum l prudentia ac sapien-
 tia collata detraxeret cecitatem, et sanaverit per
 gratiam Dei salus m refusa languorem, tunc mens
 animata divinitus et sanata, nec in eis quae cavenda
 l appetenda sunt, humano decipiatur errore, ut
 t pro veris falsa defendat, aut pro falsis vera n rea-
 fiat; et sine ullo infirmitatis obstaculo bonum quod C
 iegerit implere praevalat.

3. Sed alia est salus hujus vitae qua mortaliter vi-
 tar, alia illius ubi mortale nostrum immortalitate
 habitur; et aliter salvi facti sumus in spe, aliter
 vivi erimus in re. Illic ita salvi facti sumus, ut adhuc
 vivere possimus; ibi quicumque salvus o fuerit, perire
 non poterit; ac per hoc, scientia quae cognitio-
 nem rerum nobis in hujus saeculi nocte viventibus
 aetat, plenitudini futurae collata, pars scientia est
 edenda, non tota. Propter quod dicit sanctus p Apo-
 stolus: *Ex parte enim scimus, et ex parte propheta-
 us; cum autem venerit quod perfectum est, evacuabi-*

tur quod ex parte est (I Cor. xiii, 9 et 10). q Illic eva-
 cuari asserit, consummari: quoniam quidem pars
 scientia r quae est perficienda, effectis non eva-
 cuanda est, sed implenda. Proinde ubi erit omnium
 fidelium catholicorum salus plena, corruptibilitas
 nulla, et immortalitas beata, ibi erit prudentia s ac
 sapientia perfectio vera, et rerum omnium cognitio
 tota, quando scientia ad perfectum fuerit partis eva-
 cuatione perducta.

CAPUT XXXI.

*De affectionibus quatuor: quod inter vitia numerari
 non debeant, si earum usus ex bona voluntate pro-
 cedat.*

1. Videamus nunc quid diligentia disputationis
 inveniat etiam de quatuor affectionibus quas vitia
 esse stultitia sapientium mundi hujus existimat.
 t Nam si timere, ac dolere, cupere, vel laetari om-
 nino non possent nisi peccatores aut perditii, recte
 non affectus aliqui possent dici, sed morbi. At cum
 u tales animorum motus inveniantur in sanctis apo-
 stolis et prophetis, quis ita desipiat, v ut eos vitia
 credat, ex quibus Deo placuerunt illi qui vitis plus
 quam caeteri homines resisterunt? Itaque Paulus apo-
 stolus de timore sic loquitur: *Timeo autem ne, sicut
 serpens seduxit Evam sua astutia, sic et vestri sensus
 corrumpantur a castitate, quae est in Christo (II Cor.
 xi, 3).* x Item de cupiditate fiducialiter dicit: *Cupio
 dissolvi, et esse cum Christo (Philip. i, 23).* Sed et
 de tristitia, quam alii dolorem appellant, idem vas
 electionis et doctor gentium ait: *Quia tristitia magna
 mihi est, et continuus dolor cordi meo pro fratribus
 meis qui sunt cognati mei secundum carnem (Rom. ix,
 2).* y Sed et de laetitia ad Romanos scribens, cum
 dixisset, *Vestra z obedientia aa in omnem locum divul-
 gata est. Gaudeo, inquit, bb de vobis. Sed volo vos sa-
 pientes esse in bono, et simplices in malo (Rom. xvi,
 19).* Hunc timorem vel dolorem, hanc cupiditatem,
 hoc gaudium qui reprehendere voluerit, ipsum cc re-
 prehendit Apostolum, qui per tales affectiones non
 solum Deo placuit, sed etiam quosdam inter crimi-
 nosos, quod essent dd sine affectu, culpavit. Sed et
 propheta, dicendo: *Laetatus sum in his quae dicta sunt
 mihi (Psal. cxxi, 1);* et ex persona Domini, *Sustinui*

a Mss. quatuor Colb., omnino jam non poterit.

b Ms. Camb., perfectione.

c Mss. tres, nunquam se ab occultis.

d Editi, secundum donum. Mss. sex, per donum.

e Mss. sex, reliquias.

f Ms. unus, humanae vitae.

g Ms. unus, tribuunt.

h Alias, aliquatenus.

i Ms. unus, autem.

j Ms. unus, postulant.

k Editi, trepidabo. Mss. sex, timebo.

l Mss. duo, scientia ac sapientia.

m Edit. Duac. et Colb., infusa languorem. Ms. Colb.
 nas, repulso languore.

n Ms. unus, retineat.

o Editi, fueris... poteris.

p Ms. unus, sanctus Paulus apostolus.

q Ita mss. sex. Ms. alter, Illic evacuari asserit, id
 est consummari. Unus ex praedictis, Illic evacuari.

D Editi, Illic evacuari asserit, illic consummari, ubi vox
 illic superflua videtur ex proxime sequentibus.

r Editio Lugd. sola, pars scientia est perficienda,
 perfecta que non evacuanda est, sed implenda.

s Editi, ac scientia. Mss. quatuor, ac sapientia. Mss.
 alii duo, sapientia ac prudentia.

t Mss. duo, si enim... non possunt. Unus, possint.

u Ms. unus, talis animorum motus inveniatur.

v Ms. unus, aut vitia credat.

x Mss. tres, Idem.

y Mss. quatuor, Nam et ad Romanos scribens, cum
 dixisset.

z Mss. duo addunt hic autem.

aa Mss. duo, in omni loco.

bb Mss. tres, in vobis. Unus, sed tamen volo vos sa-
 pientes esse.

cc Ms. unus, reprehendat.

dd Ms. R-g. unus, sine affectione. Edit. Lugd., quod
 esset sine culpa, culpavit.

qui ^a simul necum contristaretur, et non fuit (Psal. LXVII, 21), talem lætitiā tristitiāque commendat. Cum vero alius dicit, *Timor Domini expellit peccatum* (Eccli. 1, 27); et, *Concupiscentia sapientiæ perducit ad regnum* (Sap. vi, 21); non solum non reprehendit, sed etiam laudat spiritalis concupiscentiæ, ^b et divini timoris affectum.

2. Non ergo has affectiones habendo, sed eis male utendo delinquimus. Quia humanorum affectuum proprietas hominis indicat ^c Creatorem; qualitas, ^d bonam vel malam significat voluntatem; ac sic, motus hi qui in ^e hominibus affectiones sunt, iidem ipsi in bene utentibus virtutes, et in male viventibus passiones, sive perturbaciones, aut, ut quidam volunt, ægriitudines sunt. Nec audiendi sunt Stoici, qui eas penitus ^f eradicari posse, et debere contendunt: quoniam omnino nullus est sensus, ubi timendi, vel dolendi, cupiendi, sive gaudendi nullus invenitur affectus. Denique quasi et ipsos pœniteret suæ sententiæ, excepta tristitia, quam cadere in sapientis animum negant, ^g reliquos affectus ^h, nominibus immutatis, inesse sapientibus dicunt: cautionem pro timore, pro lætitiā gaudium, et voluntatem pro cupiditate ponentes. Quasi sapiens non timeat, sed caveat; et velit, non cupiat; nec lætetur in hac vita, sed gaudeat. Non autem credunt ejus contristari animum, quod tristitia, quæ accidere solet ex ⁱ commisso peccato, sapientem, quem putant nullum habere peccatum, stimulare non possit aliqua recordatione peccati. Quod esse vanissimum Dominus noster secundum carnem natus ostendit, qui et tristis fuit, et flevit (Matth. xxvi, 37; Luc. xix, 41; Joan. xi, 35); nec tamen ea tristitia qua tristis fuit, ei ex ^j peccatis suis accessit, qui sine peccato conceptus et natus, non solum non peccavit, sed etiam peccare non potuit.

3. Ut autem de suis quoque litteris istorum revincantur ineptiæ qui putant sapientem contristari, vel dolore non posse, legant illud quod eorum doctissimus ait: « Nam omnino non dolere, non sine magna mercede contingit immanitatis in animo, stuporis in corpore (Cicer. lib. iii Tuscul. Quæst. de indolentia). De timore autem quem illi ponunt in malo, Scriptura nostra loquitur, dicens: *Timor Domini sanctus, ^k permanens in sæculum sæculi* (Psal. xviii, 10). Sed

^a Ms. unus, qui simul contristaretur. Alius, qui mecum contristaretur.

^b Mss. duo, vel divini.

^c Alias, creaturam: melius, naturam.

^d Mss. quatuor, bona vel mala.

^e Ms. unus, in omnibus: nec male.

^f Mss. tres, eradicare posse et debere.

^g Mss. duo, reliquos tres affectus.

^h Ms. unus, omnibus inesse sapientibus.

ⁱ Ms. Colb. unus, ex admissio peccato... possit aliqua recordatio peccati. Alius, non posse aliquam recordationem peccati.

^j Ms. unus, ex peccato suo.

^k Ms. unus, permanet.

^l Editi, veritatis. Mss. quinque, caritatis.

^m Ms. unus, Nam illud. Alter, Jam aliud.

A quod vere fatendum est, ab illo alio timore pœnitenti distinguitur de quo dicit Apostolus: *Timor non est in caritate, sed perfecta caritas foras mittit timorem* (I Joan. iv, 18). Quia ille peccare volentes deterret a malo, et invitos tenet in bono; isto autem de quo dicit propheta, *Qui sine timore est, non potest justificari* (Eccli. 1, 28), magis incremento ^l caritatis augetur; et aliter quis timet, ne malum quo puniatur iacurrat; aliter, ne bonum quo delectatur amittat. Non igitur omnis timor haberi debet in vitio, sed ille tantum de quo scriptum est: *Quia timor pœnam habet* (I Joan. iv, 18). Cæterum iste de quo dicitur, *Timor Domini expellit peccatum*; et, *Qui sine timore est, non potest justificari*; et, *Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi*: non est inter vitia numerandus, sed potius intelligendus est vitii inimicus.

4. ^m Jam illud quod dicunt, Boni volunt, mali cupiunt; vel, Boni gaudent, mali lætantur: quis sanæ mentis ⁿ admittat? imo quis sana mente non redarguat? Cum et Scriptura nostra hominem malæ voluntatis increpet dicens: *Noli velle mentiri omne mendacium* (Eccli. vii, 14); et Tullius orator amplius cupiditatem ponat ^o in bono, ubi dicit: Cupio, patres conscripti, me esse clementem (Tull. lib. i, Invect. in Catil.); et apud illos Virgilius (Lib. vii, Æneid., vers. 732) gaudium vituperet, dicens:

Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque.

Item cum in malum malæ ^p mentis gaudia, et apud nos lætitiā ponatur ^q in bonum, propheta dicente: *Lætamini in Domino, et exultate justi* (Psal. xxxi, 11).

5. Proinde omnes justi et tota morum sanctitatis perfecti, sine aliqua Stoicorum distinctione superflua, timent et cavent, volunt et cupiunt, lætantur et gaudent, contristantur et dolent, sed interest ^r multum quid timeant aut caveant, velint aut cupiant, uod lætentur aut gaudeant, contristentur aut doleant. Metuunt hæreditatem regni cœlestis amittere; cupiunt ad cœlestem patriam pervenire; dolent tentati gaudent de ^s tentationibus liberati: ac per hoc, recta mens ^t rectos habet affectus, perversa perversos.

6. Sanctus Augustinus episcopus, acer ingenio, sua vis eloquio, sæcularis litteraturæ peritus, in ecclesiasticis laboribus operosus, in quotidianis disputationibus clarus, in omni sua actione ^u compositus, in expositione ^v fidei nostræ catholicus, in quæstioni-

^a Edit. Lugd., admittit animo, quis, etc.

^o Mss. tres, in bonum.

^p Edit. Lovan., malæ gentis. Lugd., Item cum in malum malæ mentis gaudia apud nos, et bonæ lætitiæ ponatur in bonum. In ms. Regio desunt hæc, cum in malum. Ms. Colb. unus, Item malæ mentis gaudia. Alter Colb., Item sunt et mala mentis gaudia, et apud nos, etc.

^q Mss. duo, in bono. Unus ex his, ponitur in bono.

^r Ms. unus, malum quod timeant, bonum quod se in.

^s Ms. unus, de tentatione.

^t Mss. quatuor, et Lugd., rectos hos habet affectus.

^u Ms. unus, compositus. Duo, compunctus. Unus, convictus.

^v Editi, in expositione sua. Deest sua in mss. quatuor, in quorum duobus habes fidei sanctæ.

in absolvendis acutus, in revincendis hæreticis circumspicendus, et ^a in explicandis Scripturis canonicis utilis; ipse ergo, quem in his libellis pro possibilitate secutus sum, hanc quæstionem, de qua agitur, modo determinat, dicens: « Hi motus, hi affectus amore ^b boni, et de sancta caritate venientes, si illa vocanda sunt, sinamus ut ea quæ ^c vere vitia sunt virtutes vocentur. Sed cum rectam rationem sequantur istæ affectiones, quando ut oportet adhibentur, quis eas tunc ^e morbos et vitiosas passiones debet dicere (Aug. lib. XIV de Civit. Dei cap. 9)? » Istas affectiones ut ex mortalitatis conditione nobis esse monstraret, et huic vitæ necessarias, non futuræ, post aliquanta idem doctor adjungit, et dicit: Etiam cum rectas et secundum Deum ^f habemus istas affectiones, hujus vitæ sunt, non illius quam futuram speramus (Ibid.). »

CAPUT XXXII.

tot hi affectus, sine quibus in hac vita recte non vivitur in illa futura beatitudine non sunt, quæ nec timorem habitura est, nec dolorem.

Ac sic nisi ex conditione nostræ infirmitatis nobis essent affectus isti, nunquam plerumque dolendo, flendo eis ^g cederemus inviti. Sed idcirco eos sic necessarios vitæ sentimus, quia in hac mortalitate sine eis omnino recte non vivimus. Quando si ^h timeat quisque vel caveat, ne aut ipse quandiu mortaliter ⁱ vivit, aut alius quem in Christo diligit, ^j fide sua deficiat; si nec de suo, nec de proximi sui peccato contristetur, nec doleat, de profectu lætetur et gaudeat, si nihil boni velit aut cupiat; non solum ^k recte non vivit, sed etiam sensum ipsius humanitatis mittit. In illa autem vita beata ad quam, consumpta omni corruptibilitate ^l ac mortalitate, ^m perveniunt, sicunque ibi futuri sunt, ⁿ ubi nec fletus ullus potest esse, nec gemitus: habebunt omnes sancti amorem perfectum, timorem nullum, et gaudium sempiternum. Ibi ^o eis erit voluntas recta, cupiditas nulla, noniam fruendo cælestibus bonis, ad quæ pervenire cupiebant, nihil eis deerit quod ulterius concupiscant, ^p et in illa regione perpetuæ securitatis ac pacis perfecte erant, nec timoris stimulus passuri sunt, ^q nec doloris. Sed timor ille, non quem caritas foras mittit, sed quem caritas nutrit, ideo fortassis in sæculum sæculi per-

manebit, quia in sæculum sæculi permanebunt illa ad quæ timor ipse perduxerit.

CAPUT XXXIII.

Qualiter virtutes quatuor quæ dictæ sunt principales, aut in presenti nos a peccato defendant, aut in æternum nobiscum sine ullo peccato permanent.

1. Porro illæ virtutes quatuor de quibus pauca perstrinxi, ^r etsi ibi erunt, longe tamen alio modo quam in hac vita sunt, ubi contra vitia sine intermissione configunt, et pro ipso ancipiti dubiæ ^s concertationis eventu, modo negligentes, qui sibi nolunt obedire, destituunt; modo ad alios, quibus displicent sua peccata, vel accedunt, ^t Deo miserante, vel redeunt. Nam ibi etsi ^u est temperantia, non ut desideria mala vel vitia refrenet ^v aut vincat; sed ut eos, quos hic ab ^w intemperantiæ impugnatione defendit, ibi perficiat: ut ex omni parte perfectis præmii sui beata ^x perceptio perfecte sufficiat.

2. ^y Ibi erit et animi fortitudo; non ut aliqua mala propulset, aut æquanimiter ferat, sed ut sine ullis malis beatos fortiter in æterno bono contineat. Ibi in omnibus perfectis erit perfecta justitia, non ut inter virtutes discernat et vitia, ubi nec ipsa erunt ^z jam corpora vitiosa; sed ut perfectis præmia tribuat sempiterna. Quod tunc fiet, quando omni concupiscentia carnali consumpta, nec adversus carnem spiritus, nec caro adversus spiritum concupiscet (Gal. v, 17); sed animus Deo subjectus, cum carne sibi subjecta in pace sempiterna regnabit, et Creatori suo in æternum feliciter adhærebit. Jam prudentia, quæ hic quoque habetur clara, ubi in ænigmate quodam prudentes illuminat, qualis ibi erit, ubi ^{aa} veritatem perfectis quos hic ejus inquisitio delectabat, sine ullis figuris fallentibus demonstrabit: ut prudentiæ ac sapientiæ plenaria ^{ab} perceptione divinitus illustrati, omnia illa quæ hic perfecte cupiebant nosse, nec poterant, sine ullo impedimento corruptionis ac mortalitatis agnoscant; et non solum creaturarum omnium ^{ac} rationes, sed etiam ipsam sui Creatoris eminentiam facie revelata conspiciant?

CAPUT XXXIV.

Ubi se de toto opere locutor excusat.

1. Itaque, si placet, hujus quoque libelli jam terminus fiat: ne amplius justo productus, non solum

^a Mss. tres, in explanandis. Unus, in explorandis. D
^b Ms. unus, de amore bono.
^c Editi, vera vitia. Ms. Reg. unus, vere vitia sunt.
^d Mss. quatuor et Lugd., sequuntur: in quo, ubi oportet adhibentur.

Sic ms. unus Colb. et Lugd. editio, atque nova editio operum S. Augustini, tom. X. Alii codices nostri, morbidas seu vitiosas. Ex Colb. unus, quis eas morbo tunc suo vitiosas.

^e Mss. tres, habeamus.

^f Sic ^g s. quinque. Unus, concederemus. Editi, crederemus. Deest vel flendo in ms. Colb. unico.

^h Mss. duo, non vivitur.

ⁱ Particula a aberat ab editis; habetur ex mss. quinque.

^j Istud, ac mortalitate, abest a mss. quinque.

^k Ms. unus, perveniunt. Alii omnes, perveniunt.

^l Ms. unus, ibi nec.

^m Mss. quatuor carent hac voce, eis.

ⁿ Ms. unus, nec dolores.

^o Mss. duo, et ibi erunt.

^p Edit. Lugd., conversationis.

^q Mss. duo, Domino miserante.

^r Ms. unus, ac vincat. Alter, ut vincat.

^s Ms. Comb., ab intemperantiæ morbo impugnantem. Ms. Colb. unus, ab intemperantiæ morbo impugnatione defendit.

^t Mss. duo, perceptione.

^u Editi. Ibi enim. Mss. quinque, Ibi erit. Unus, Ibi est.

^v Mss. duo, nec ipsa erunt corpora.

^w Ms. Camb., veritate perfectos.

^x Ms. Camb., perfectione.

^y Editi, rationem. Mss. omnes, rationes.

de ^a sui squalore, sed etiam de nimia prolixitate displiceat. Hoc sane ^b omnes qui hæc ^c forte lecturi sunt, contestor, et obsecro, ut quidquid in rebus ipsis, quæ utcumque digestæ sunt, ^d reprehensione dignum invenerint, vitio meæ rusticitatis ascribant, et mihi dignanter indulgeant: qui dum ^e studeo præceptum jubentis implere, etiam majora viribus meis præsumpsi suscipere. Ea autem quæ secundum fidem catholicam dicta probaverint, deputent Deo, qui dat omnibus affluenter, et non impropertat (*Jacobi* 1, 5): et pro his omnibus, ^f illi mecum gratias agant.

2. Cæterum de accuratione dictionis elucubratae non satago; nec mihi ^g pudori est si disputatio mea, quæ forte probatur in rebus, aliquos verborum inanum scctatores horrore incomptæ orationis offendat: quia quod ab homine doctore studendo non didici,

^a Ms. unus, de suo squalore.

^b Mss. tres, omnibus.

^c In uno ms. deest forte.

^d Ita ms. Colb. unus. Alii autem codices, reprehensionis invenerint.

^e Ms. unus, dum studui.

^f Deest illi in editis. Ilabetur in omnibus mss.

id exhibere loquendo non potui. Et tamen cum sententiarum vivacitatem sermo ex industria cultus enervet ^h, et totam vim dictorum splendor elaboratus evacuet, quis non judicet me ⁱ affectationem compositionis debuisse contemnere, etiam si eam potuissem, velut dicendi peritus, implere? Quæ propter ea mihi visa est compositio satis ornata, quæ conceptiones animi cum necessaria quadam perspicuitate proferret, non quæ illecebris aurium deserviret. Ea est enim, nisi fallor, iudicata Latinitas, quæ breviter et aperte, observata duntaxat usitatorum verborum proprietate, res intelligendas enuntiat; non quæ ^j vernantis eloquii venustate atque amenitate luxuriat; et prudentibus viris non placent phalerata. sed fortia: quando non res pro verbis, sed pro rebus enuntiandis verba sunt instituta.

^g Sic ms. Regius unus. Alius, pudor est. Editi, pudoris est, minus Latine.

^h Aberant hæc ab edit. Colon. et mss. Colb. quatuor.

ⁱ Mss. quinque, affectionem.

^j Ms. Camb., versuta. Ms. Reg. unus, versutis. Alter, versatis eloquio, etc.

EKEUNTE SÆCULO QUINTO.

DUO ANONYMI AUCTORES.

BALUZII

ADMONITIO IN LIBELLOS SEQUENTES.

Quæ hic exhibeo opuscula sufficit mihi codex ms. C. bibliothecæ illustriss. capituli majoris Ecclesiæ Lucensis, quadratis, quas Longobardicas vocant, exaratus litteris, Caroli Magni ævo descriptus, uti P. Mabillonius oculatus testis olim dum Lucæ esset agnovit, et ego in commentario de illo scripto et exulato inter opuscula P. Calogera, tom. XLV, demonstravi. Publica luce digni censui, tum ex antiquitate sua, cum pariter quod aliquid continere judicaverim aptum sive ad rerum veritatem eruendam, sive ad erutam jam illustrandam atque confirmandam. Quam vero in usum valere singula existimem in hac præfatione mea indicandum modo suscipio.

Principem locum dedi opusculo de Genealogia veterum patriarcharum ac cæterorum usque ad Jesum Christum, et a Jesu Christo usque ad S. Cyprianum, et ab illo ad tempora scriptoris. Scribebat vero ille in Africa sub Genserico. Quo in nomine emendandus venit P. Mabillonius qui in suo Itinerario Italico hunc ipsum codicem, et ex eo opusculum indicans, ex postrema ejus pagella, vetustate et affricu pessime habita et fere deleta, aliquid exculpere nitens; legissetque expressum erici, nec valens præcedentes syllabas elicere, substituit in margine, ex conjectura, Theoderici. Verum Genserici scilicet, ut ibi scribitur, Geiserici legendum, tum litterarum vestigia diligentius ad lucem solemque explorata

demonstrant, cum etiam confirmat nomen idem sæpius recurrens, ubi integris litteris conservatur. Quin et animum ipsum Genserici, quo ista scribebat auctor, diligenter signat, scilicet ejusdem regis 24. Quis iste Genserici sit et quo anno æræ vulgaris incæperit, inferius indagabo.

Hebræicum textum nec consuluisse auctorem, nec Hebraice peritum demonstrant nominum interpretationes Hebraico minime respondentem, sicut potissimum elucet in voce Laminir a Vulgata reddita a quas calidas, hic vero retinetur; et est vox in Septuaginta expressa, ubi tamen est non Laminir, ut hic, sed *ixpsin*, ex quo resultat historicum nostrum versio:em potius Septuaginta, quam Hebræum textum consuluisse: in Hebræo enim est Hacıemim. Quin et neque Septuaginta habuisse præ oculis censeo, cum versionem illam minus exacte retinuerit. Versionem igitur aliquam Latinam sequitur, cujusmodi plures existisse ex Septuaginta desumptas S. Hieronymus admonuit. Idipsum etiam demonstrari potest ex supputatione annorum, in qua Septuaginta potius quam Hebræum textum sequitur; licet neque ipsis Græcis interpretibus constantes adheret, ut ex annorum supputatione satis apparet.

Cum igitur ex his constet versionem aliquam Latinam anonymum hunc consuluisse, usui esse poterit illi qui de Vulgata Latina hodie solliciti sunt.